

Caangantu ih Aanka

Himi cabu cang suak thei dingih in thlawsuahtu Pathian ka thangthat. Thuthangtha phuannakah le kan Khrihfa nunah hmanrua a si theinak dingah ruahsannak le thlacammak thawn nganmi a si. Hi cabu cangsuak dingih cawang kom pawl in zohfelsaktu Pa Siang Mang le ka nupi Naw Eh Phaw tlun ah siseh cabu phaw mawiten in tuahsak tu Salai Sui Za Lian Thang (Zunphir) parah siseh, Layout Design in tuahsak tu Sang Tin Khup (Patin) le printing lam t̄uanvo in laksak tu Billy Laltlanlian pawl tlungah lungawi thu sim ka duh fawn. Culawng siloin hi cabu in suahsaktu Chin Baptist Association, North America (CBANA) tlunah lungawinak siarcawk lo ka hlan duh a si. Hmailam ah CBANA hi Pathian in kan miphun hrangah cawisang vivo hramseh.

LUNGAWI THU

Minung khawkhannak le pekawknak parah thluasuah a pe ih a sunglawi cabu cangsuak thei dingih lam inhruaitu Pathian hmin cu thangthat si ko seh.

Tikcu caan sunglawi tamzet pe ih timtuahnak a neitu Rev.Dr.Ci Lian Kap parah lungawinak tampi a um. A pekawknak parah Pathian in a thar in thluasuah pe hram seh.

Himi cabu sung ahhin Kawhhran le zumtupawl hrangah seherhnak thawn Bible sungih Pathian thuthup, mangbangza ummi pawl le, US ram thleng pawl ih nuntu khawsakdan ah ralrin mul mi pawl tiin, a mhafamkim ti cu a si lo dingnan, a cang theitawk in timtuh ih ngansuah mi a si.

Cangantu in tikcucaan tampi le ruahnak tampi cem in thlacamnak thawn timtuh mi cabu hi zumtu zaten nun tungdingtu ah a tak ih a cangsuak theinak dingah thaten rak siar thei cio hram dingah khrih hmin in kan lo sawm.

Pathian ih thluasuah in pekmi Chin Calai tei' cabu ngansuak tikah ca siartu thazang hi amaltuk theu ih khawruah harza ngaingai a si.

Hi cabu hi rak siar hram awla nitin na nunah mangbangza in, thazangthar lo petu lawng siloin, nan nun lam hmuhtu ah thahnem tangkai mi a si hrimhrim ding...

Cabu siartu zate parah nun hnangam daihnak a thar in thleng hram seh.

Khrih ah,

Sa Tin Lal
General Secretary
CBANA.

Mangbangza thuthup pasarih & America nungphung
Published by Chin Baptist Association, North America, USA

Copyright@2018 by Chin Baptist Association, North America

All rights reserved. No part of this book maybe produced or
transmited in any form or by any means without the reading
permission from the published.

Printed in USA by 48HrBooks (www.48HrBooks.com)

A SUNGIH UM MI PAWL

MANGBANGZA THUTHUP PASARIH	1
VANCUNG RAMIH MANGBANGZA THIL	
PASARIH	2
1. Vanram cu a takin a um	5
2. Vanramih mangbangza pian hmang.....	7
3. Vancung ramih mangbangza laksawng peknak puai.....	9
4. Mangbangza vancungih ummi pawl.....	13
5. Vanramah mangbangza in duhthusam a kim ding.....	14
6. Vanram cu kumkhua a si ding.....	15
7. Vancungih mangbangza biaknak ropi.....	16
II. LENNAK THUTHUP PASARIH.....	18
1. Pathian uknak le felnak hawl hmaisaw.....	19
2. A hmaisah na mithhnawn cawih hmaisata aw	22
3. Remnak tuah hmaisaw.....	25
4. Micakpa cu temtar hmaisaw.....	27
5. Na thinlung zaten Pathian duhdawt hmaisaw	29
6. Na sunglam khoh hmaisaw.....	31
7. A hmaisabik thlaithar pekaw.....	33
III. PATHIAN IH RUNDAM THEILOMI MILAI	
PHUNSARIH	36
1. Pathian ih rundam thei lomi pakhatnak.....	37
2. Pathian ih rundam theilomi pahnihnak.....	41
3. Pathian ih rundam theilomi pathumnak.....	45
4. Pathian ih rundam theilomi palinka.....	46
5. Pathian ih rundam theilomi panganak.....	47
6. Pathian ih rundam theilomi paruknak.....	51

7. Pathian ih rundam theilomi pasarihna.....	52
IV.BIAKNAK THUTHUP PHUNSARIH.....	53
1. Theifiang zetin an biak a si.....	57
2. Cangvaihna thawn biak ding a si.....	59
3. Ƨongkam thawn biak ding a si.....	60
4. Pekna thawn biak ding a si.....	62
5. Lungawizetih biakna.....	64
6. Zosi kan biak tihi langter ding.....	65
7. Ƨihzah upatna thawn biak ding a si.....	66
V.FIMNAK THUTHUP PASARIH.....	69
1. Fiamna cu thildanglam pawl theihthiam ih cantha lakthiam a si.....	70
2. Fiamna cu zirnakin a ra a si.....	72
3. Fimna cu mipehtlaih thiamank a si.....	80
4. Ƨihna khalin fimna kan zir.....	84
5. Fiamna cu tuamvo lak thiamna khi a si.....	87
6. Thinsau cu fimna a si.....	90
7. Duhhawtna cu fimna taktak a si.....	92
VI.JESUH LEITLUN IH RANAKSAN PASARIH.....	96
1. Jesuh cu mirian dingah a ra.....	97
2. Mitcaw pawlin khua an hmuh ih, mitvang pawl an mitcawtna dingah a ra.....	99
3. A hlomi hawl dingah a ra.....	100
4. Ralna kengin Jesuh a ra.....	103
5. Satan ram thiat dingah a ra.....	106
6. Leitlun rundam dingah Jesuh a ra	112
7. Jesuh cu tlamtlin nun pe dingah a ra.....	114
VII. CROSS PARIH THUTHANGTHA PASARIH.....	118
1. Cross parih auaw pakhatna	119
2. Cross parih auaw pahnihna.....	125
3. Cross parih auaw pathumna.....	129

4. Cross parih auaw palinak.....	137
5. Cross parih auaw panganak.....	141
6. Cross parih auaw parukank.....	145
7. Cross parih auaw pasarihnak.....	150

AMERICA NUNPHUNG THEIHTUL MI PAWL

BUNGKHATNAK

USA Thuanthu Tawi	156
Ruangpum biakawk dan	
1. Cibai	157
2. Pomawk	159
3. Kutzabeng	160
4. Hmaiton awk.....	161
Hahthio.....	162
Tlartlang tikah.....	162
Pehlaihawknak.....	162
Zahmawh capoh.....	163
Lehnaklam.....	163
USA nisunglawi urhsunmi pawl.....	164

BUNGHNIHNAK

Innkilkhawi Daan	166
1. Inn human kilkhawi daan.....	167
2. Inn hnen thawi pehlaih awk daan	168
3. Inn kill khawi daan	168

BUNGTHUMNAK

1. Rawlsuan humhim daan.....	169
2. Garage rawlsuan.....	170
3. Inn meisa kang tikah	171
4. Innleng meisa nawh daan	171
5. Minung le internet humhimnak	172

BUNGLINAK

1. Welfare benefit	173
2. Daan loih ngami cawh kuannak.....	176

BUNGNANAK

Insungsang buainak	177
1. Taksa tuahmawhnak	178
2. Țongkam.....	178
3. Nupa sinak	178
4. Ei le in hawlnak	178
5. Innsang buainak theihtheinak pawl	178
6. Kilhim awk daan.....	179
7. Bawmnak dilnak hmun.....	180
8. Cawhkuan ton daan.....	180
9. Kumkimlo thlun ding daan.....	180
10. Kumkimlo mawȚow mawng daan.....	181
11. Kumkimlo thit umnak daan.....	181
12. Ritheih sii thawi mawȚow mawn tikah.....	182
13. Phuaih (gang).....	187

BUNGRUKNAK

Nu le pa sualnak.....	189
Nawhci zuar.....	190
Pawngsualnak.....	191

BUNGSARIHNAK

1. Thinlung/thluak lam natnak	193
2. Bulpak thianhlimnak	195

BUNGRIATNAK

Innsan daan le covo	197
HnaȚuanih covo le thlun dingmi.....	198
HnaȚuannak hmun nun can daan.....	199
Nunau mipa sinak hmusuan awknak	200
Zungsungih sexual harassment	200
Zahmawh copoh.....	201
HnaȚuan colhtermi covo.....	202

MANGBANGZA THUTHUP PASARIH

THUHMAI HRUAI

Hi cabu sungah Pathian ih thuthup in simmi Bible sungih a thupaw mi thuthup pasarih phuansuahnak ka neih cui thuthup pakhat fingfing sungah thuthup pasarih ciar a um fingfing lai. Curuangah “Mangbangza Thuthup Pasarih” tiah a hmin ka bun. Cui tlunnah kan nunphung thanso ding hrangah America nunphung theih tha tete hi cabu sungah bet cih a si.

Hi cabu sungih mangbangza phun sarieh pawl fiangtei kan thei a silen lennak, hlawhtlinnak le fimnak pawl kan ngah ding tiah beiseinak thawn nganmi a si. Sermon vekih ngnami asi ruangah siartu in sermon ngai vekin siar ding a si.

Hi thil pasarih sungah taksa lam kan hlawhtlin theinak ding le thlarau lamih tlamtling nun kan neih theinak dingah in bawmtu hmanrua tha cabu a si theinak dingah ngan mi a si fawn. Bible sungah hin lennak, neihnunnak, hlawhtlinnak le rundannak in simih cumi cu kan hawl thiam ding a thupi. Kan Baibal hi neih men cun man a nei cuang lo. A sungih ummi thu in kan nunnak hrangah thathnemnak a suahter a tul. Hi cabu cun Bible sungih thil pasarih pawl a phorhsuah ih kan nunnak danglam tertu ah cang hram seh.

Hi cabu sungah USA ramih ummi pawl hrangah thei tulmi dangdang le nunphun theih tulmi pawl bet cih a si. Hi nunphung pawl cu nitin kan nuntu khuasaknak, kan inn le lo kil khawidan, hnañuan ih kan um tlan daan le a dang thei tulmi tete pawl a simfiang a si. A taktak te tiah cun USA ummi lawng si loin kan zate hrangah theih tha le thlun ding nun thianglim nunphung pawl an si.

Hi cabu a siartu zaten Pathian in malza lo sawm hramseh.

MANGBANGZA THUTHUP PASARIH

Kan Bible sungah thil mangbangza tampi a um ih cumilakah thil phunsarih a um, cui thuthup pasarih a um mi pawl hliakhlainak kan nei ding. Hi thil pawlin kan nunnak ah mangbangza in hna a ÷uan thei nak dingah Thlarau thianghlim in kan thinlungmit vangter hram seh tiah thlaza camnak thawn ngan mi a si.

- I. VANCUNGIH MANGBANGZA PHUNSARIH
- II. LENNAK THUTHUP PASARIH
- III. JESUH IH RUNDAM THEI LOMI MILAI PHUN SARIH
- IV. BIAKNAK THUTHUP PASARIH
- V. FIMNAK THUTHUP PASARIH
- VI. JESUH KHRIH LEITLUN IH A RATNAKSAN PASARIH
- VII. CROSS PARIH THUTHUP PASARIH

I. VANCUNGRAM IH MANGBANGZA THIL PASARIH

Minungih kan netnak ding le kumkhua ih kan umnak ding cu kumkhua timi hmunah a hmuitin a si. Cui hmun cu hmun hnih ih then a si. Hmunkhat cu harsatnak hmun "Hell" a siih hell timi cu harsatnak hmun, mei le kat alh hluahhlonak hmun a siih cutawkah Jesuh cu i rundamtu a si tiih pom lotu pawl an feh ding (*Thup. 21:8*). Jesuh cu Bawi le i rundamtu a si tiih pomtu cu a hmun "**Vanram**" (Heaven) tiih kawhmi hmun ah kan feh ding. Cui vanram timi kan fehna ding hmun cu zumtu pawlin kan theifiang dingmi a si. Kan thlennak ding hmun cu hmun nuam le kan inn a si tiih kan theicia a sile thlen ding hi kan hngakhlap dingih mang bang loin kan um ding a si. Na thlennak ding hmun hi na thei fiang maw?

Cui Vanram hmun cu ziangvek takko si kei na maw? Cui hmun ahcun ziang kan buah dingih ziang vekin kan um ding, ziangvek milai kan si ding? Pathian in ziang tin takin in rak cohlang pei na hen maw? tihi theihcak umzetmi a si. Leitlunah thil mangbangza pasaraih a um an ti. Hlanlai thilmak phunsarih ti'n le tuilaisan thilmak pasaraih tiah an then lala.

Hlanlai thilmak phunsarih pawl cu;

1. Gaza khua ih um mi Pyramid a siih 2584–2561 BC ah Egypt pawl ih sakmi a si.
2. Hanging garden an timi pangpar hmuan van ih thlaimi, thuan nei loih sakmi a siih Babylon san ah Siangpahrang Nebuchadnezzar in 600 BC ah a sakmi a si.
3. Temple of Artemis an timi Artemis pawl ih purang a siih Greek pawl in 550 BC ih sakmi asi.
4. Statue of Zeus an timi Greece pawlih pathian zuk a siih Greek pawlin 435 BC ah an buahmi a si. Greece ram Olympia khua ah a ummi a si.
5. Mausoleum at Halicarnassus or Tomb of Mausolus an timi Mausolus ih thlan a siih 351 BC ah Greek le Persian mifim pawlih sakmi asi. Halicanassus khua tuih Turkey ah a rak um mi a si.
6. Colossus of Rhodes an timi Greek pawlih nii pathian zuklem an buahmi a si. 280 BC kumah Greek pawlih buahmi milem maksaktak a si.
7. The Lighthouse of Alexandria an tiih a hrekkhatin "The Pharos of Alexandria" ti khal in an ko ih tipithuanthum kapih meivan-nak innpi a si. 280 BC kum ah Greek le Egypt mifim pawlih sakmi a siih Alexandria khua, tuisan Egypt ram ih um a si.

Tuisanthar ih mangbangza thil pasarih pawl cu;

1. Chichen Itza, antimi purang a siih Mexico ram Mayan khuapi ih um a si. A sakkumhi AD 600-900 karlakah a si.
2. Christ redeemer an tiih Jesuh ih zuk tumpi Brazil ramih um a siih 1922 kum ih sakmi asi.
3. The Great Wall a siih China ramah a um ih 1368-1644 kumah Ming dynasty san ih sakmi a siih peng 3,700 tluk sau tlang parih ralhruang lungdawl ropi tak asi.
4. Machu Picchu timi Peru ram tlangparih lungiin an siih 1450 kumah an sakmi a si.
5. Petra timi khualipi a siih Jordan ramah a um ih lungpi kek karlakah sakmi a si. Armageddon ralpi a tho tikah Israel pawl an relhnaq ding hmun timi khal a si.
6. The Roman Colosseum an timi Rome san 80 AD laiih sakmi leknak innpi a si. Minung le minung an sual awkternak (Gladiator) le Khrifa pawl Kiosa an ei ternak hmunpi kha a si.
7. Taj Mahal, India ih um a siih siangpahrang Shah Jahan in a duhzetmi a nupi phumnak ding thlan innpi hrangah 1632 AD ih a raksakmi asi. Kumtin minung 7-8 million khualtlawng pawlin an zoh ringring mi a si.

Cuvek thotho in Vanram ah mangbangza thil pasarih a um thu hi Thlarau Thianghlim ih in theihter vek in tarlang ka duh a si. Vanram ih mangbangza pasarih pawl tla cu:

1. VANRAM CU A TAKIN A UM

Vanram cu a takin a um, rel menmen mi a si loih kan thinlungih suangtuahnak men khal a si lo. Hmuh theih, tham theih mi a si ding. Hi leilungpi kan um vekih umnak hmun a si ding. Thuphan lolak, boruak vekmen a si lo ding. Jesuh in John 14:2-3 ah ka pai' inn ah umnak khan tampi a um a timi cu khan ngaingai, hmun taktak (mirang: place, Greek: *topos*) a sim duhmi asi.

Minung kut ih tuahmi a siloih Pathian tongkam, huham ih tuahmi a si (*Seemtirnak 1:1; Saam 146:6*). Van timihi phunthum a um. Paul cu cui hmunthumnak tiang cawi a si a ti (*2 Cor. 12:4*).

Van pakhatnak cu tui kan hmuh theimi vate zamnak hmun, ruah rung surnak hmun pawl khi a si. A pahnihnak cu van Arsi, Thlapi, Ni pawl umnak hmun a si. A pathumnak cu tui' Pathian umnak hmun khi a si, cui hmun ahcun Paul khal cawi a siih cuihmun cu a si Jesuh thinglamtah an khen laihi a vorhlan ih an khenmi pai' hnenah tuisunah Paradis ah na cawl ding (*Luka 23:43*) a tinak hmun cu a si.

Milian pa in Abraham le Lazarus a hmuhnak hmun kha a si (*Luka 16:22-24*). A palinak cu *Thuphuan 21-22* ih simmi leithar le van thar khi a si. Jesuh ra tumhnu kum thawngkhat uknak caan hnuah leithar le vanthar hi Pathian in a sersiam ding si loin tui van kha hmundang ah thawm a si ding. Ziangtik khalah a hlundah lo, a thar ringring ding. Vanram ahcun thlisia, ruahsia le meisakang cakkhai ti a um lo dingih tilian, tilik le linghnin khal a um lo ding. Cui vanram ahcun kotka hleihnih a um ih a sun a zan in an ong ringringih lut duhmi hmuah hrangah sangka onsak a si ti fiangternak a si.

Thuphuan 21:12 *“A kimvel in a saang zetmi phar in an kulh ih kotka hleihnih a nei; cuih kotka cu vancungmi hleihnih in an kil. Cuih kotka ahcun Israel miphun hleihnih ih hmin an ngan”.*

Culawng a silo, lung mankhung hlihrih cei mawi mi khualipi a si.

“Pathian sunlawinak thawn a tleumi Khawpi a si; Jasper timi lunghring mankhung bangin a tleu ih thlang bangin a fai” (Thuphuan 21:11).

Zokhal thil mankhung cu kan duhcio, ziangah tile thil mankhung cu thil tha deuh a si tlangpiih hman tha a si. Thilthar khal a hlun hnacun hman a nuam cuang a si. Curuangah khua a thianghlim tikah natnak khal a um lo. USA cu khua thianghlimbik a silonan Kawlram hnacun a thianghlim. Duhduh nakah cilphui a ngah lo, hnawm hlun a ngah lo. Curuangah kawlram kan um lai hnacun natnak khal kan nei tuk lo, Thianhlimnak hmunah kan um tikah a thianghlim lo cu kan rem nawn lo, kan duh nawn lo. Curuangah vancung ih hmunnuam thlen cu zo khal an sir aw dah lo ding tinak a si. Cuihmun ahcun natnak a um nawn lo ding a ti. Curuangah cuihmun ahcun siizung a tul lo ding tinak a si. Vancungram ahcun mitthlitalak a um lo ding a ti, curuangah ninghan riahsiat a um lo ding tinak a si. Nii le thlapi a um nawn lo dingih Pathian tuufano cu kan tleunak a si ding, curuangah zaan ti a um nawn lo dingih tleunak sungah kan tlangleng ringring ding, ihhmu, ih that a tul nawn lo dingih kan tha a tlung ringring ding tinak a si. Milai hi ihthat loin ni 11 ihsin 32 karlak lawng a nung thei tiah mifim pawlin an hmusuak. A Sinan vanram ahcun ihthat tul loin kumkhua kan nung ringring ding a si.

Cuvek khua le ram na thei dah maw?. Hi pawl hi zumhmang men, rel men le suangtuahnak men siloin a takin a um a si. Thamtheih in a umih hi leilungpi kan um vekih a takram a simi khuaruahhar mangbangza a simi cu Vanram hi a tak in a um a si tih a si. Asinain Ca Thianghlim in,

"Milai zohman in an hmuh dah lomi, Zohman in an theih dah lomi, A cangthei ding tiah zohman in an ruah dah lomi, Cumi cekci cu Pathian in Amah a duhdawtu hrangah A tumtahmi a si," a ti (1 Kor. 2:9).

2. VANRAM IH MANGBANGZA PIANHMANG

Cui vanram cu a mawitukih minung kaa ih sim thei dingrual a si lo. Leitlun rammawi hi an hrilzik nan an tahfung a bang aw loih khui ram a mawibik ti theihthiam a har. A sinan vanram mawinak cu a faitukih a thianghlimtuk fawn a ti. Pathian sunlawinak thawn a tleumi Khawpi a si; Jasper timi lunghring mankhung bangin a tleu ih thalang bangin a fai (*Thuphuan 21:11*). Singapore hi khua thianghlimbik a si ding tiah minung tampi in an lungkimpi mi hmun a si. 2015 ah ka rak thlengve ih hmuntin ka vak, a sinan a thianghlim lonak hmun a tamzet. Ciarbek hmuh ding khal a um phah. Cule Kawl pawl um tam deuhnak hmun tla ka va lengih hnawmbal khal lamzin ah hmuh ding a um phahphah. Hmun tinah thalang vek tluk cun a fai lo.

Vanram ahcun a thianghlim lomi zohman an lut lo ding a si a ti (*Thuphuan 21:27*). Curuangah cui hmun a luttu dingcu thianfai ter thluh kan si ding. Hi kan taksa ruangpi a balmi hin cui hmun cu a luah lo ding.

Curuangah taksa thihnak khal hi a umnak a si. Curuangah kan taksa ruangpi khal hi thlengthluh a si ding. Bible in A dikmi thuthup hi ngaihnik uh: kan zatein kan thi ðeh lo ding, sikhalsehla netabik tawtawrawt an tum tikah mit ðep karah kan thleng aw ðeh ding. Ziangtin tile tawtawrawt awthawng a than tikah mithi pawl thawhter an si dingih annih cu an thi nawn lo ding; cule kannih pawl cu thleng ðeh kan si ding. Ziangah tile a thi theimi cu a thi thei nawn lomi ah thleng a si ding; a thi dingmi cu a thi lo dingmi ah thleng ðeh an si ding. Cubangtuk in a thi theimi cu a thi thei nawn lo ih thleng an si tikah cun Ca Thianghlim in: *“Thihnak cu siatralter ðeh a si, Nehnak cu a famkim zo a si,”* a timi cu a kim ding (*I Kor 15:51-54*). Kan taksa ruangpi hi thi lo hman sehla thlengthluh a si ding. Vanram ahcun a thianghlim mi kan si dingih a thuthei, a rimsia thei le a bal theimi taksa kan nei nawn lo ding. Thianhlimnak thawn a khatmi taksa le a rim a thiangmi taksa kan nei ding a si. Vanih vancungmi vek kan si ding (*Marka 12:25*). Vancung ram ahcun pakhat le pakhat kan thei aw thluh ding. Cui hmun kan thlen vete cun himi hi Adam asi, Moses a si, Abraham a si, Paul a si tile ka unau, nu le pa, nupi le pasal, fa le an si ti kan thei aw thluh ding.

I Kor. 13:12 “Atuih thil kan hmuhdan cu thlalang sungah fiang lem loih a thlam kan hmuh vek khi a si; sikhalsehla cutikah cun hmaitontein kan hmu ding. Atuih thil ka theihmi cu a kim lo; asinain cutikah cun kim zetin ka thei ding. Pathian ih i theihnak a kimzet bangin ka theihnak khal a kimzet ve leh ding”.

Cu tiih pakhat le pakhat kan thei fiang awk ruangah bum awknak a um lo ding, rinsan awk lonak, rukruk nak khal a um lonak ding hmun a si.

3. VANCUNGRAM IH MANGBANGZA LAKSAWNG PEKNAK PUI

Jesuh in Thuphuan sungah

“Jesuh in, Ngai uh! Ka ra cing ding! An hnaṭuan vekih pe ciar dingah ṭuanman ka rak keng ding. Keimah cu Alfa le Omega, a hmaisabik le a netabik, a thawhnak le a cemnetnak ka si,” tiah a ti.

Rundamnak cu a lak in in pekmi a si, Asinan kan ṭuanman cu a lak lo ding asi.

Vancungram ahcun kan neihmi kan thil le ri pawl kan somso thei lo dingnan Khrih hrangih kan ṭuannak cu hmnsin a si dingih laksawng peknak a um ding asi. Paul in vancung ahcun laksawng Bawi lukhum panga a um ih cu pawl cu kan ngah thluh ding, cumi cu a mai' hranglawng si loin zumtu zaten cothluh theimi a si tihi fiangten a sim, “tlan zuamnak ah ka ti thei patawp in ka tlan zo; tlan zuamnak a netnak tiang ka tlan zo ih ka zumnak khal thlauthla lo tein ka pom hnget zo. Ka zumnak khal ka pom hnget zo timi hi Ka thutiammi bangin ka kimter zo, ti khal a si thei. Atu cu ka Bawipa, a dingmi thuthentu Bawi in cuih Ni ih i pek dingmi nehnak laksawng ka hrangih in ret sakmi in i hngak. Cuih laksawng cu dingnak sui lukhuh a si ih keimah ih hrang lawngah a si lo; duhdawtnak thawn amah a langnak ding a hngaktu hmuahhmuah hrang khalah a si (2Tim 2 4:7-8). Laksawng pasarih pawl tla cu:

**(1) A siat thei dah lomi Bawi lukhum
(Incorruptible crown):**

Vanram ih laksawng hmuahhmuah hi a siat thei lo cu an si nan, himi hi a hmin a si ve. Himi laksawng cotu ding pawl cu Pathian hrangah kan nunnak thianghlim tei' kan hlannak ruangih kan ngah dingmi a si. Curuangah zuuk le hmawm, nupa sualnak, rukrukna, thuphanpernak, duhhamnak, iksiknak, huatnak pawl kan hrial t̄nt̄o a t̄lnak a si. Dungthluntu Paul in hitin a sim, hi hmuahhmuah hi Thuthangt̄ha hrangih ka tuahmi a si ih a thlawsuahnak kha t̄awm ve dingin ka duhmi a si. Tlanzuam nak ah mi t̄ampi an tel t̄heu nan pakhat lawngin tlan zuamman a ngah ti cu nan theih t̄hehmi a si. Curuangah zuamman ngahsuak dingin tlan uh. Lehzuamnak ih a teltu hmuahhmuah in an zir laiahcun daan fekzet an thlun ih an taksa an sawizoi. Cutiuh an zuam rero cu a vuai theimi pangpar kual lukhuh men ngah duh ah a si. Sikhalsehla kannih cu a vuai thei lomi pangpar lukhum ngah duh ah daan fektein kan thlun ih kan sawizoi aw ve. Curuangah hmutin thlengsuak dingin ka tlan ih thli lak a thong mentu pa vek ka si lo. Lehzuamnak hmunah tel ciar uh tiah midang ka sawm rero hnuah keimah riangri hnonmi ka si pang ding, ti phan ah ka taksa cu ka hrem ih ka uk a si (*I Korin 9:24-27*).

(2) Nunnak Bawi lukhum (The crown of life):

Himi laksawng cu Khrih thuthangt̄ha ruangih nunnak pektu pawl ih co ngah dingmi laksawng a si. Mirang t̄ong cun Martyr's crown ti khalin an ko. Dungthluntu t̄ampi cu Jesuh zumnak ruangah hngawng tan, conkiangih saithat, lungto denthat, meithal ih kah that le mikut ih

hliamnakih nunliam tampi an um. Cu pawl cun hi laksawng hi an covo a si.

“Harsatnak na tuar dingmi kha zianghman ðih hlah. Ngaihnik! Satan in a lo hniksak dingih ðhenkhat cu thawngah thlak nan si ding. Cule nan harsatnak cu nihra a rei ding. Thihnak tuar ding a si hmanah ka hrangah rinsan tlak in um uhla nan neh man ah nunnak suilukhuh ka lo pe ding” (Thuphuan 2:10).

(3) Lungawinak Bawi lukhum (The crown of rejoicing):

Himi laksawng cu nanmah rori ih thuthangtha na sim ruangah maw, thuthangtha simtu pawl na sumpaiih na bawm ruangah maw, thlacam ruangah maw, nan nuncan ruangah mi pakhat in Jesuh ah nunnak an ngah (an pianthar) a sile co dingmi lak sawng a si. Mirangtong cun soul winner’s crown an ti. Laijong cun thlarau hlo kaitu laksawng tikhal in kawh thei a si. Paul in Thessalonica khua ah ca a kuat mi ah,

“Thungai ti-ah cun, midang niamter cuang loin, nanmah hi kan Bawipa Jesuh a ra thlen sal ih nehnak thawn a hmaihi kan din tikah, kan ruahsannak, kan lungawi-nak le kan hmaihihngalnak nan si ding. Nanmah hi kan hmaihihngal nak le kan lungawinak laksawng taktak nan si.”

Paul ih ka hmaihihngalnak le lungawinak laksawng nan si a tinaksan cu a mai’ thusim ruangah piangthar, Khrih nun nei mi pawl an si ruangah hitiuh ca a kuatnak san cu a si. Thesolonica khua ih Kawhhran dintu khal a mah Paul a si. Vangcungramah hi lungawinak laksawng cu a co ngah ding a si ti a fiang.

(4) Dingfelnak laksawng (The crown of righteousness):

Hi laksawng cu Khrih ruangih sup awk theinak, Harsatcan le mangbangcan le ðihnung zet can khalih thih tiang Khrih hnen ih rin umtu pawlih ngah dingmi a si. Paulin

“Tlanzuamnak ah ka ti thei patawp in ka tlan zo; tlanzuamnak a netnak tiang ka tlan zo ih ka zumnak khal thlauthla lo tein ka pom hnget zo. Ka zumnak khal ka pom hnget zo timi hi ka thutiammi bangin ka kimter zo, ti khal a si thei. Atu cu ka Bawipa, a dingmi thutñentu Bawi in cuih Ni ih i pek dingmi nehnak laksawng ka hrangih in ret sakmi in i hngak. Cuih laksawng cu dingnak sui lukhuh a si ih keimah ih hrang lawngah a si lo; duhdawtnak thawn amah a langnak ding a hngaktu hmuahhmuah hrang khalah a si”. (2 Tim. 4:7-8).

(5) Sunlawinak Bawi lukhum (The crown of glory):

Himi pawl cu mirang ðong cun shepherd’s crown a siih Tuukhalþha laksawng, Pastor pawl laksawng ti khal in kan ko thei. Asinan kawhhran sungih pastor pawl lawngih ngah ding cu a silo. Mi pakhat ciar ngah thei thoþho a si. Kan nupi pasal, tele fa pawl, rualpi pawl thudik ihsin pial loih þa tei’ kaihruai theitu pawl in ngah dingmi a si. Pastor pawl, an Khawhhran þaten kilkhawi ih rundamnak sung ihsin pial soal loten kaihruaitu an si ruangah hi laksawng cu an mai’ta a si ding. Piter in

“Kawhhran upa pawl, kei khal kawhhran upa ka si ve ih, zaangfah ka lo dil. Khrih ih tuarnak a hmutu ka si ih a lang dingmi sunlawinak khal a țawmtu dingmi ka si ruangah ka lo dil a si. Pathian ih a lo pekmi tuurual khaaltu si uh; nuar phahih a khaaltu si loin Pathian ih duhnak bangtuk in thinlung thote ih a khaaltu si uh. Hna nan țuan tikah hlawhman ngah duh ruangah si loin duhnak taktak thawn țuan sawn uh. Nanmah ih kilkhawi dingih retmi tuurual kha a uk in uk tum hlah uh; an zohțhim dingin nung sawn uh. Cule Tuukhal Bawi Bik Khrih a lang tikah a tleunak a dal thei dah lomi sunlawinak Bawi lukhuh nan ngah ding,” tiah a ti. (1 Piter 5: 1-4)

Vancung ramah mitampi laksawng an lak ding. Cui laksawng lak lai ahcun kutza an beng ding. Minung million in an lak rero ding. Nan lak caan a um lo pang cun na zabengnak ah na kut a kham nasa ding. Curuangah laksawng la ve dingin zuam ve aw!

4. MANGBANGZA VANCUNGIH UM DING PAWL

Hi vancungih umtu pawl zovek an si pei? Kawhhran hnațuantu pastor, deacon, le hruaitu tampi an um lo men ding. Leitlunih mifim zetzet, milian zetzet le hminthang tampi an um lo men thei, cuitlunah leitlun ih zangfakza mifarah, harsa, mi beibong, damdah lo zate khal a um lo men thei. A sile zovek pawl an um ding? Zo pawl an um lo ding? Bible in a simfiangmi cu

“Zokhal nunnak cabu sungih hmin ngan lomi cu meilipi sungah hlon an si ding.”
tiah a ti (Thuphuan 20:15).

Cui' hmunah zovek pawl an um ding a si pei? Bible in,

*“Thungaite in ka lo sim: zokhal ka simmi
a thei ih i thlahtu a zum ahcun kumkhua
nunnak a nei. Thuþhennak a tong lo ding;
cutiin thihnak ihsin nunnak ah a lut zo”
(Johan 5:24).*

Mangbangza a simi cu cui hmunah keimah khal ka um ding. Nangteh cui hmun na thleng pei maw? Kan duh emem mi cu zokhal rundamnak a cotucu an nunnakah theihfiangnak an neih a colotu khal an colozia an thei fiang aw ve thotho a si. Jesuh in hiti in a sim sal, Thungaite in ka lo sim: Kei cu tuu hrangah sangka ka si. Ka hlanih a ratu hmuahhmuah cu rukru le suamhmang an si ruangah tuu in an aw an ngai lo. Kei cu sangka ka si. Keimah ih sungin a luttu cu rundammi a si ding. An lut an suak dingih hrampi a hningmi an hmu ding a ti. Unau Jesuh hnenah ra pan thlang aw. A mai hnen lawng ihsin hi vanram sangka cu a um a si.

5. VANRAMAH MANGBANGZAIN DUHTHUSAMA KIM DING

Leitlunah kan duhzetmi nupi, pasal, inn le lo, motor thilri kan neih khal le, kan neih pekah cun kan duhthusam a bang nan a rei cun kan iai mai, kan hnong mai. Hnipuan khal kan lei tikah kan duhmi kan lei nan kum khat hnih a rei cun kan duh nawnlo, a hlun ih kan hruh paih nawnlo. Asinan vanram ahcun ziangtinkim hi kan lungawinak le kan famkimnak hmun a si ding. Ziangah tile a famkim mi Pathian hnenih kan um ruangah a si. Bible in,

*“Cule ziang hmuahhmuah famkim in Khrih
Jesuh sung ihsin ka Pathian in nan þulmi poh a
lo pe ding” (Filipi 4:19).*

Cui khawpi laifang ahcun nunnak cerhti a put ding.

Thuphuan 22:1-3 *“Cule cuih vancungmi cun thlalang bangin a tleumi nunnak tiva i hmuh. Cuih tiva cu Pathian le Tuufa ih bawi tokham ihsin a puut ih, khawpi lamzin laifang in a luang. Cuih tiva kaphnih ah nunnak thingkung a um ih thla khat voikhat in kum khatah voihleihnih an rah. Cule thingnah cu mi phunkip hrangah damnak a si. Pathian ih camsiat a tongtu zianghman cuih khawpi sungah a um thei lo ding. Pathian le Tuufa ih bawi tokham cu cuih khawpi ah a um dingih a siahlawh pawl in amah cu an biak ding.”*

Jesuh in nunnak cerhti cu manlo in ka pe ding a timi cu a kim ding. Zokhal an ti a hal nawnlo dingih thihnak le natnak khal tonti a um nawnlo ding. Cui ramnuam ahcun kan nun a famkim ding.

6. VANRAM CU KUMKHUA A SI DING

Vanram mangbangza a simi cu kumkhua a si ding, a cem dah nawnlo ding. Mitampi in kumkhua timi cu tahmhimnak in hitin an sim theu. Kahpathir hlumpi leilungpi tia a um ih vate in a hmur in kumkhat ah veikhat a ra cuk theu, cui thirhlumpi cu cem hmansehla kumkhua cu a cem dah loding an ti.

Cuvekih tahthim a tul lo. Bible in Thuphuan 21:23 sungah *“Ni le thlapi ih tleunak khal a tul lo, zianghatile Pathian sunlawi-nak cu cuih khawpi ah a tleu ih an meinn cu Tuufa a si”* tiah a timi hi kan zoh a sile ni le thlapi tleu a um nawn locun kum caanrel a um nawnlo dingih nikhat vekin cemni nei lo in a um ringring ding tinak a si. Curuangah kumkhua a si mai. Thaisun ti a um nawn lo ding, tuisun ti lawng a um ringring ding. Cucu kumkhua a si mai.

7. VANCUNGIH MANGBANGZA BIAKNAK ROPI

Vanram ahcun Adam ihsin sancem tiangih um zumtu pawl hmuahhmuah komkhawm aw in thangthatnak kan nei tlang ding. A thiang; A thiang; A thiang tiin kan thangthat ding. Nu le pa thitumnak a um lo ding, pakhat le pakhat u le nau vekin kan um thluh ding. Pathian ih duhdawtnak cu kan sungah a um dingih kannih khal duhdawtnak tiih kawh kan si ve ding. Vancung ih biaknak ropi cu dungthluntu John, Petmos tikulh ih thawng a tlak laiah hmuhter a si.

(a) Bawi tokham:

Vancungah Bawi tokham pakhat a um ih cui bawi tokham cu hmuitin in biak a si. Cui hmun ih a totu cu a cunngungbik Pathian a siih mi hmuahhmuah in A mah lam hoi in le thinlungtakten an bia ding. An thinlung duhnak hmuahhmuah cu A mai tlunah a kimin an hmu ding.

Thuphuan 4:2

"A bawi tokham kimvelah a dang bawi tokham kul hluanli an um ih cuih tokham parah puanvoaar a sinmi le suilukhuh a khumtu upa kul hluanli an to."

A kiangah kil khawitu thokham 24 a um dingih cutawkih totu ding pawl cu Isreal phun 12 le dungthluntu 12 pawl an si ding. Cuih bawi tokham ihsin nimthla a kau zukzo ih khawri thawm a thang durdo. Cule bawi tokham hmaiah cun meisa vanmi pasarih a um ih, cuih meisa vanmi pasarih cu Pathian ih thlarau pasarih an si. Bawi tokham hmaiah cun tikhah bangin a tlemi thlalang tiffinriat bangtuk khal a um. Cuih bawi tokham kimvelah thilnung pali an um

ih dunglam hmailam in mit in an khat ðeh. Hithil nung cun zokhal a hmuh theiðeh ih Bawi tokham cu ðhaten a kilhim thei a siti langfiahternak a si.

(b) Vangro:

A mithmai cu a hringmi jasper lungmankhung le a senmi karnelian lungman-khung bangtuk in a tleu; a bawi tokham kiangkap cu a hringmi emerald lungmankhung bangtuk vangro in a kulh (*Thuphuan 4:3*). Hi vangro cu Pathian sunlawinak a langter mi a siih cui tokham kimvelah Pathian ih sunlawinak a huhham pawl a khat ðeh ding a si. Curuangah zokhal cui tokham pakhat cu hmuitin lo in um a theih lo. Mi mit le thinglung a thamtuk ding a si.

(c) Meisa vanmi sertom pasarih: Cuih bawi tokham ihsin nimthla a kau zukzo ih khawri thawm a thang durdo. Cule bawi tokham hmaiah cun meisa vanmi pasarih a um ih, cuih meisa vanmi pasarih cu Pathian ih thlarau pasarih an si (*Thuphuan 4:5*). Hi meisa cun Pathian ih thlarau thinghlim lam hruainak a hmuhsak ih, a thlarau hruainak vekin kan thinlung mit a vangter ding. Curuangah thutak le thlarau in kan biak thei dingih kan thangðat thei ding. Tui' leilung ih kan khawmnak ahcun thu phunphun ruat pah in kan khawm men caan a tampi. Vancung ahcun za ah za thinlung thiangten Amah kan bia thei ding a si. Hnaihok theitu ziang hman a um nawn lo ding. A nuam tibak lo rel ding kan nei lo ding a si.

II. LENNAK THUTHUP PASARIH

Bible ca hin lennak thuthup tampi in sim. Asinan khrihfa pawl kan nun a farah thei nasa. Ziangah tile Pahian in tuah dingih in fialmi tuah hmaisai loin kanmai duhmi le mha tizawng kan tuah theu ruangah a si. Zumtu nunakah tuah dingmi hmaisai kan tuah lo tikah hlawhtlin a theih lo.

Kan tlangval laiah heavy metal music band pawl a raklarzetih gitar tum an thiam nasa. Hla sangsang le ruratak an sakih an sam saupi an zuah. Cu pawl cu kan laimi hrekkhat in an cawngve ih an samsau pin an zuahve. Samsau kha gitar tumthiamnak ah an ruat hmang maw ka ti. Gitar tla an pai ih a tum cu an thiam lo. Samsau hi gitar tumthiamnak a si lo, tum thiam duhcun zir hmaisak a tul. Tuah ding hmaisai tuah locun hminthan a theih lo ding.

Cuvek thotho in cal ngawlh khal hi fim a si thei cuang lo. Fimding cun fimnak zir hmaisak a ʔulih ʔhaten tlawngkai le cazoh a ʔulih ca tampi siar a ʔul fawn.

Cuvekin Bible in hlawhtlinnak ding thu in tiam ih tuah hmaisida ding in fialmi thil a um. Cui' tuah hmaisida ding pawl kan theih kan tuah a sile Pathian in thlawsuah in pe ding a si. Pathian cu thlawsuah hrampi a siih a thuʔantu a si. A thu parah a dingih a thuparah thlawsuah a pek ʔheu. Bible ih in simmi tuah hmaisabik ding thil pa sarih in sim, cumi pawl cu:

1. PATHIAN UKNAK LE FELNAK HAWLHMAISA AW: MATT 6:33

Cuhnakin Pathian Uknak le a felnak hawl hmaisabik sawn uhla thil dang hmuahhmuah cu a lo pebeet ding a si tiah a ti. Minung in taksa thinlung thlarau kan neih minungih kan hawl hmaisabik cu kan taksa hrang a si ʔheu. Kan taksa kan ceimawi, hnipuan, rawl le taksa ceimawinak a phunphun le inn le lo, hi kan nunnak ih kan ruatbikmi le kan duatbikmi a si. Nunau pawl tla cu kan ngahmi zate lak ihsin ʔhen thum ʔhenkhat cu an taksa hrangah a cem an ti. Culawng siloin kan thinlung le kan mit ih caaknak zohnuam kan timi ah kan caan le paisa khal kan cemtambik. TV, Movies, le tipithuanthum kap feh, tivek mitih duhhiarnak ah kan nunnak hi a feh nasa ʔheu. Cumi pawl cun kan neihciami pawl in eiral ʔhehʔheu. Hipawl hi tuah lo lawlaw ding tinak cu a si lo. Kan tuah hmaisabik ding a si lo. Bible in kan thlarau hrang sawntu kha a hmaisabik tuah dingah in fial. Kan thlarau in ziang a ʔul timi sawn le Pathian ram ʔhatnak hi hawl hmaisabik ding a si sawn. USA ram rak dinthok a si laiah George Washington le a ho pawlin Bible thu sirhsan in ram daan le dun pawl an rak tuah. Ram an dinthokah Pathian daan an zohhmaisida, Pathian duhzawng an hawl hmaisida. Rampi din zikhman ah cuvek thinlung

an nei. An paisa parah **“In God we trust”** Pathian kan rinsan tiah an ngan. Curuangah tuisun ni tiang America hi leitlun rampi lakah a pakhatnak a si ringring. Pathian ah dingfelnak an hawl hmaisais. Kan bulpak nunnakah ziangha kan hawl ih kan tuah hmaisabik tiah ruat ding kan si thlang. Kan taksa hrang hlanah Pathian ram ziangtin ha a si. Pathian lamhruainak ziangtin ha a si tiah kan hawl hmaisabik ding a mamawh. Nintinten thlawsuah ngah kan duh a sile kan thawh veten Bawipa biak, a hnenah hlan awknak tuah ding a si. Himihi a thupi ti men a silo, a hmaisabikih tuah dingmi thil asi. Biakinn ah caan hman ding kan neiih overtime ÷uan ding khal a um. Hna kan ÷uan le paisa kan ngah ding si khaw cucu a hlawk deuh lo kei maw? Ziangtin kan ruat ding. Sumpai kan ngah tamdeuh men dingnan a ÷ul lopiin cemkuannak a um thotho ding. Pathian ram hrangah tuah ding felten kan tuah tikah Pathian in damnak, ngahmi sungin khopkham ten in humhim ding a si. Bible sung ih Joseph nunnak ah hin fiangten a lang. A mah a neitu a pu Potiphar ih nupi thawi nuamtakih taksa nuamnak hmangtlang le a pi ih duh thluahthlo dingmi hnakin a rianmi Pathian ih a nunter duhdan, a ram le a felnak a hawl hmaisat ruangah Pathian in Egypt Siangpahrang sangtu dinhmun ah a khaisang. Pathian ram kan hawl hmaisatnak ruangah caan malte sung cu harsatnak, retheihnak, miih zohniamnak le hmuhsuam tla kan tong men ding nan a netnak ahcun Pathian ih khaisanmi kan sileh thotho ding. Ka nunnak thu thawn vuntarlang sehla 2001 ah Bible tlawng kai dingin USA ka thlengih kan sungkhat pakhat in duhsaknak thawn Shushi dawr tuah aw, tlawng na kai sung a pam hmaituk, kumthum na kai sungah milian na cang ding tiah in rak sim. Cumi lai

ahcun Shushi dawr hi sumpai thawn lei a t̄ul lo, Mai' duhduhnak hril theih a si, lak hluahhlo men a si. Company pawlin a tuah khal a lakih zirter a siih zir sung khal nihlawh man pek ih rawl cawmbet a rak si. Tuahcun dawr t̄ha cu \$50,000 ihsin \$100,000 lak a si zo. Asinan Pathian umpinak in cumi cu hril loin sumpai harsa cingten Pathian thu cu ka zir t̄en̄to ih kum khat ka kai t̄hehin ka nupi khal Pathian bawmnakin ka tlawng kainakah a ra kai thei ve. Sumpai ih leittheih lomi lungawinak kan hmu. Cumi hnuah Pathian in fapa in pek. Cuihnu kum sarikh ah fanu in pek sal lala. Culawng siloin Indianapolis ih Falam Baptist Church of Indiana ah Pastor dinhmunah in retih Pathian in kan Kawhhran khal nikhat hnu nikhat a t̄hangter sinsin ih tuah cun USA ih um Falam mi le sa umnak Kawhhran ah tumbik ah a cang. Cumi cu Pathian in ka nunnak i hruaidan a si, uarawknak dingih ka simmi cu a silo. Pathian ram le felnak a hawltu pawl cu ziang tikkhalah an mualpho loih hramhring lakah Bawipa'n in hruai ringring a si. Kan zaten a ram le felnak hawl hmaisabik cio uh si. China ram ih missionary hminthang Hudson Tylor in hintin a sim ve

“God's work done in God's way will never lack God's supply”, “Pathian hna cu A mai duhzawngih t̄uan ahcun a cawmdawlnak cu a tlasam dah lo”

tiah a ti. Kan Chin ram ih Evangelish pakhat in hitin a ti ve thung, Pathian in hapi in pekih a keu ding cu a mai t̄uanvo a si a ti. A ram le felnak kha hmaisabik ah hawl uhla thildang pawl cu ka lo pekbeet ding, in titu cungnungbik Pathian rinsan in, rian in a hmaisabikah Pathian ram hrangah nung cio uh si. Cule lei thlawsuah cu phurh cawk loin liam thluahthlo in kan dong ding a si.

2. A HMAISA AH NA MITHNAWM CAWIH HMAISA TA AW:
MATTHAI 7:5

Himi a ti duhnaksan cu mai nunnak kha zohfelnak a hmaisabik ah neih ding a si. Pathian le mai' bulpak nunnak ah kan pehtlaihnak a dik maw tihi zoh ringring kan tul. Veikhatcu ka nupi thawn mopuai feh dingah kan timlam aw. Ka nupi cu tidai a bual awih a hmai khal a cei aw ih kawrfual mawitak a hrukih inntlun in innhnuai ka umnakah a rungsuk. Ka vunzohih a hmai ah tial thektheke dum vekin ka hmu. Na hmai a bal laisi ziangtin so na hmai na phiah lo maw si tiah ka rak ti. Cule mai' pasalih fial tifam cu inntlunah a hungso ih thlalangzohta loin a hmai cu a hungphiahsal ih makeup le hmursensi khal mawiten a hnihih a cei awsalih a rungsuk. Ka rakzoh ih a hlanvek thotho in ka hmu. Na hmaiphiah cu a fai cuang ual lo ka rak ti lala ih a zum nawnlo ih thlalangah a hunzoh aw. Cule a faituk ko ziangah in bum rero caan kan nei nawn lo, kan feh a cu zo tiah in ti. Cule ka mitkharh ka vun zohih ka mitkharh kha tial thektheke in rak bal. Ka mitkharh bal vek cekci in ka nupi hmai ka rak hmuh mi a si. A mah cu a thiango, ka mit a thianglim lo sawn ruangah a balih ka rak hmuh nak a si. Cuvekin milai cu kan si tlangpi theu a si. Kan mah lamah tlinlonak kan neih tikah mi ih tlinlonak kan hmu theu, kan thinglung a thiango lo tikah mi iksiknak kan nei theu. Jesuh sanlai khalah Farasi pawlin Jesuh cu thah le phil an tum ringring.

Ziangruangah tile an thinlungin iksiknak an nei, An mai' thusimmi hnakin Jesuh thusimmi kha mipi in an ngai deuh ruangah a si. Mi kan huat tla hi a ngaingai ticun kan mai' lam thinlung thatlonak ruang khalah a si.

Zohfel hmaisais ta loih an thatlonak kan hmuh hmaisais sawn ruangah tla a si theu. Curuangah kanmah lamah hngamnak le daihnak kan nei thei lo. Thinlung lennak hngamnak kan neih theinak ding ahcun kanmai lam thinlungmit kha cawihfai ta a tul sawn theu a si. Kan rualpa pacang pakhat a um ih, mi in hnihsuak sainak ah a hmin an hmang theu. Cule a fapa le pawlin ka pa hnihsuak sainak ah an lo hmang theu khi sim hai aw, an lo hmuahsuam a si, kan duhlo. Nangmah khalin mi hnihsuak dingin um nawn aw hlah kan ning a zak tiah an ti. Cule cupa cun fa lenuh nan thinhar le ningzak in um hlah uh, miin state par vekih ka hmin hnihsuak in sai rero khi in thehlar sawn ho khaw tiah a let hai. Hipai' thinlung hi a ruahdan a danglamzet. Mi an timi hi thinheng sehla a mawi. A thinheng sehla teh ziang a thahnem pei maw?. Asinan a danglamten thu a ruat thiamtikah a nun a hah dam. Mithawi' tawhawk a tul nawn lo. Miparah a thinheng nawn lo, a hrangah lungawinak lennak timi a sar ngah zo asi.

Mitampi in lungawinak kan hawlnan kan tonglo. Sammettu pawl vek kan si theu. Sammettu pa cun misam cu a met thei nan a mai sam cu a met thei lo. Milai in kan mai' sinak hnakin mi sinak kan hmu thei sawn. Nitinte midang cu kan mit in kan hmu theu ih kan mah cu veikhat hnih lawng thlalang ah kan zoh aw theu rungah a si. Bible in kan thinlung mit vang dingah in fial.

Hlawhtlinak hrampibik cu kan ruahnak ah a um a si. Kan tuah thei lo ding tiih kan zummi cu kan tuahsuak ding a har nasa. Hnaquantu pa a reng a kai theinak dingcun a mai' tlunih hnaquantu pa kha a tha in a hmuh ih, a fial vekih a tuah lawngah caan a rei tikah

hnaṭuansangah a tlunih ṭuanpa in dinhmunsang a pe ṭheu. 2009 laiah Malaysia ihsin Indianapolis ah Refugee an ra tam deuhdeuh ruangah Exodus refugee agency zungin hnaṭuan an ko. Cumi hnaṭuan an kawh miah cun employment specialist an tiih refugee pawl hnaṭuan hawlsaktu dinhmun ah kan va dil ve ih in rak pek. Kan hnaṭuanpi nu pakhat cu USA ah cozah lam tlawngin master ṭhehzo mi pakhat a si. Cunu thawn cun dinhmun bangaw in kan ṭuan tlang. Kan mah in hoha tu cu Bachelor lawng ngahmi a si. Cule kei hi USA ah theology lamin Master ṭhehmi ka rak si ve. Kan ṭuanpi mi nu cun kanmah in hohatu pa ih thusim cu a ngai duhlemllo. A mah hnakih niamsawn in a hmu. Ziangatile a mah hnakih zirsang lo a si ruangah a si. Atuahmi pawl hi a ṭha a tituk dah lo, a mai' duh zawngin a ṭuan ṭheu ruangah kan supervisor thawn cun thukam an el awl ṭheu. Kei cu in sim vekten kan rak ṭuan ih ka rak tuah ṭheu. Cutin kum hnih kan ṭuan hnuah kan supervisor pa cu manager ah khaiso a si. Curuangah a mai' dinhmun sawngtu ding kha lak ding a si thlang. Cutikah kei ka ruahmi cu ka ṭuanpi nu hi an la ko ding. Cathiam le mirangmi a si fawn tiah ka ruat. A sinan kan pibik in nikhat cu a zungsungah in ko ih tuisun ihsin Employment supervisor ah kan lo ret a si tiah i sim. Na dinhmun le na thlahlawh khal a kai ding tiah i sim. Ziangtin ka rual nu sawn dinghmang tiah kan ruat nan ho khaw tiah, hni phah in kan pi nu cu ka hei ti. A sinan kan pi nu cun si lo ee, na supervisor pa in nangmah a lo hril a si tiah i sim. Cui ni ih ka theih fiangmi cu midang kha ṭha ih kan hmuh lawngah midang khalin miṭha ah in ruat ve a si timi ka zirsuak.

Kan Bawipa Jesuh leitlunih a lenlai khalah a mah thawi' hnaṭuan tlangtu dingah daanthiam mifimzet pawl le farasi mipawl a hmang lo. Cu pawlcun Asualnak hawl in phiar an tum, an dodal ruangah cathiam lo, miih ziang siarlomi nga kaitu Peter le a rualpi pawl cu dinhmun sangah a retih vancung kotka khalah hmin ngan si dingin a cawi mawi hai a si.

“Khawpi kulhnak phar cu inn-hramṭohnak lungto hleihnih parah phunmi a si; cuih lungto parah cun Tuufa ih tirhthlah hleihnih pawlih hmin an ngan”
(Thuphuan 21:14).

Curuangah kan Bible hi leitlun hlawhtinnak khal hi in sim. Cumi cu kan mai' mithnawm kha a hmaisabik ah cawih dingah in fail. Cumicun kan lamzin a tleu terih kan hmakhua a ongter a si. Kan thinlungmit thiangte in ret cio uhsi law. Pathian in dinhmunsang le mi neinung ah in khaisang ding a si. Kan thinlungmit hi kan ral donak tumbik asi.

3. REMNAK TUAH HMAISA AW: MATTHAI 5:24

Bible in Matthai 5:23-24 ah hitin a sim

*“Curuangah biakṭheng ah laksawng Pathian hnenih pek na tum laiah na unau pakhat khat na parah thinhengnak a nei ti na thei a si ahcun,
24biakṭheng hmaiah na laksawng cu taanlawk awla zamrang zetin na unau hnenah feh tahratin remnak va tuah aw; cule ra sal awla na laksawng cu Pathian hnen ah pe aw”.*

tiah a ti. Mi pakhatin kan parah lungawi lonak simaw a neiih ngaithiam lomi kan si ti kan theih awk tikah a

hmaisa in remnak kan buah a tul. Cuti kan ti tikah khawm zikah na rualpi in maw, na nupi, na pasal in maw na parah thinghengnak an neiih khawm khal ziang a tangkai ziklo, remnak ka buah lo ahcun tiah ruat pang hlah. Himi bungcang kan siar a sile biakthengah na pek dingmi laksawng kha tanta aw a ti. Pathian hnenah, biakinn ah feh ta ko aw cule remnak cu buahsal aw. Cui remnak na buah lai hlanlo Pathian in a lo sang hrih lo hokhaw a tinak a si. Inn ah tomen in rualrem lai hlanlo Pathian biak a thahnem lo ding a tinak a si lo. Vak men hlah, to men hlah, buah dingmi kha buah lohli aw tinak a si sawn.

Remnak hin kan sumpai leilawnnak a tlamtingter. USA in ral a dodan thil danglamzet pakhat cu a mah thawi' rem aw lomi ram cu a thilri a zawrh lo, an thilri khal a ram sungih lutter, zuarter a siang lo. Cumi ram thawn remrualtu ram khalah zuar le leisiang lo dingah a kham theu. Cutikah a mah remlotu ram cu sumpai leilawnnak an harsa vivo ih an farah sinsin theu. Leitlun sum leilawnnak kan buah ding tikah kan buahnak ram pawlthawn kan remrual lole hlawhtlin a theih lo. 1990 kumah mizo ramah lovat ih kuli hlauh dingah ka rak feh. Vanzau khua kan thlengih cui khua ahcun lovat ding kan hawl nan an nei cuca lo. Nikhat cu an khua tlawng sayakyi kan lengih thunuam kan rel tlang, hnihsuak kan saiih kan nuam awzet. Kan thlen inn lam kan tlung ding kan ti zawngah ziangha nan hungtuh tiah thu in sut tikah, lovat ih hlauhfa dingah kan hungih kan hmu hrih lo tiah kan ti. Kawm nan nuam em mei lo fate buah kan tumih ka lo rungvat uh, hlauhfa ka phaltum lemlo nan in ti. Cule a lo cu kan vatih nihnih kan rei. Cumi sungah an khua mipi pawl a rak hliakhlai haiih

tuanding tapi in pek beet. Netabik ta tla cu kan tuancawk nawn loih kan tanta. Remnak ih pehzulh cu hlawhtlinnak a si. Curuangah Pathian thawn remnak kan ngah theinak dingah fapa Jesuh kan hrangah a nun a pek. Cui' remnak a hawltu pawl cun leiah hngamnak le lungawinak kan ngahih vanram tiang lungawi in kan um lanta ding a si. A hmaisabikah Pathian thawi' remdaihnak hawl hmaisaisa ding in fial a si. Pathian thawn kan rem aw tikah thildang cu pekbelh kan si sawn a si. Ziangah tile ziang tinkim hi A mah Pathian hnen ih ra mi lawnglawng an siih A mai' ta thluh an si. *"Leilungtlun sui le ngun hmuahhmuah cu ka ta an si" Haggai 2:8.* A ram le Afelnak hawl hmaisaisa cio uh si.

4. MICAKPA CU TEMTAR HMAISA AW (MATT. 12:29)

Kan nunnak ah Satan ralpa kan nei a si tihi hngilh lo ding a thupituk. Satan hi a um ngaingai ih thlarau a siih nunnak a nei ve, thititheinak nasatak a nei ve. Vacung Pathian hnen a um laiah Pathian sangtu a si. Vacungmi pawl hohatu lubik pakhat a rak si. Ziangah tile kan domi pawl cu milai an si lo, vanih a ummi thlarausia cahnak pawl, uktu pawl, thuneitu pawl le hi a thimmi leikhawvel pumpi uktu pawl an si. Curuangah atu ihsin Pathian ralthuam kha hruk uhla caansia a thlen tikah nan ral pawl cu nan do thei dingih a net tiang nan do hnuah nan tanhmun cu nan hum ngah ding (*Efe. 6:12*). Satan cun hnaṭuan pakhat lawng a nei. Cucu Pathian dodal hi a siih a neh thei lo ruangah A mah Pathian ih a dutdawt emem mi, A hmuahmel kengih a sersiammi milai pawl bum le hnaihok, siatral ding hi a hnaṭuan pibik a si. Pathian thu ngai thei lo dingih le pehtlaih thei lo dingah a sun a zanin

hna a t̄uan t̄heu a si. A mah Satan lawng siloin a dungthluntu khawsia, ramhuai, thlarausualral tampi a nei ti kha kan thei ringring a t̄ul. Cumi pawl cun kan neihnunnak ding, kan nun nuamnak ding le kan zalennak pawl in siatsuah tum ringring a si.

Israel mi pawl Philistine pawlin an do ciamco lai ahcun a tumbikmi Goliath pacak an neh lawngah an ram ah daite le hahdamten an um thei vekin kan nih zumtu pawl khal a cakzekmi Satan pa hi kan t̄awnhrem ih cang theiloin tar koih kan t̄awnbet lawngah hahdam ten kan nun kan hmang thei ding a si. Kan ral tumbik Satan ih hnaihok thei lo dingin nitin kan t̄awntar kei uh. Cule lungawinak kan neihmi pawl kan sarsal ding. Ziangtin kan t̄awnhrem thei ding tile cu:

Efesa 6:10-18 “A netnak ah, Bawipa thawn nan pehzom awknak le amah ih cahnak ruangah nan thazaang cu cakter sin uh. Satan bumsiatnak do thei dingah Pathian ih a lo pekmi ralthuam kha hruk uh. Ziangah tile kan domi pawl cu milai an si lo, vanih a ummi thlarausia cahnak pawl, uktu pawl, thuneitu pawl le hi a thimmi leikhawvel pumpi uktu pawl an si. Curuangah atu ihsin Pathian ralthuam kha hruk uhla caansia a thlen tikah nan ral pawl cu nan do thei ding ih a net tiang nan do hnuah nan t̄anhmun cu nan hum ngah ding. Curuangah khoh zetin ding cia uh: taaikhap ai-ah thutak kha nan taai ah khap uh; t̄aangphaw ai-ah dingnak kha nan t̄aangah song uh; kedam ai-ah daihnak Thuthangt̄ha phuan hiarnak kha hruk uh. Catbaang loin thirphaw ai-ah zumnak kha keng ringring uh; ziangah tile Satan in meiling bangtuk a si mi thal in a lo kah tikah cuih phaw cun nan mit thei ding. Cule lukhum ai-ah rundamnak kha lak uhla Thlarau ih a

lo pekmi ralnam ai-ah Pathian ñongkam kha keng uh. Himi pawl nan tuah tikah thlacam phah in tuah uhla Pathian hnenah bomnak dil uh. Thlarau ih a lo hruainak bangtuk in ziangtik caan pohah thlacam uh. Hi ruangah ralring ciain um uhla nan beidong hlah uh. Pathian minung pawl hrangah cat loin thlacam uh.

Cutiih a cakzetmi Satan kan hrentarh ringring a silen Pathian in a letsarih in Job vekin malza in sawm ding a si. Job cu Satan in a hniksak ih a thil neihmi hmuahhmuah, a rilrah fate pawl a siatsuah nan do theih rual lo a si ruangah Pathian in a letsarih in fanu, fapa le neih nunnak a peksal. Satan pa kha tuisun ah ñemhmaisa aw, neih nunnak in a lo pan ding. Mi neinung le mi nunnuam na si ding, Hallelujah Amen!

**5. NA THINLUNG ZATEN PATHIAN DUHDAWT HMAISA AW
(MATT. 22:38)**

Pathian in na thinlung zaten in pek hmaisabik aw tiah in dil.

Matthai 22:37-38 "Jesuh in, " 'Bawipa na Pathian cu na thinlung zate, na nunnak zate le na ruahnak zate in na duhdawt pei, timi hi a tum bik le a pakhatnak thukham a si" a ti.

Milai hi thinlung, ruahnak kan neiih duhnaq khal kan nei thei a si. Mitampi in mawinak tla hi a hmaisabikah kan ret. Zingtin ka mawi thei ding tihi a ruat ringring. Tulai santhar tlacu platic surgery an tiih an taksa cu plastic in an tuah, an remih sumpai tampi an cem. An neihmi paisa cu an hmangral ñheh men. Cuvek thotho in mitampi in sumpai hi an duhzetih a sun a zaan in ziangtin

sumpai ka ngah ding tiah an ruat. An ruahnak cu sumpai ngahnak ding hliir ruahnak in a khuh thluh ih thildang an ruat ðhiþha thei nawn lo. Asinan a rahsuahmi cu iksiknak, mihuatnak, le thahawknak le sunralnak ah a cang ðheu. Lennak ngaingai cu Pathain duhdawt, rinsannak parah a si sawn. Pathian duhdawt timi cu; Pathian rinsan, Pathian thu ah ðthum aw, Pathian hngohsan tinak a si.

Isreal pawl Pathian in cawhnawi le khuai tizu luannak, ðongdangih kan sim asile nunnuam le neinunak hmun le khua ah lut dingah thu a tiam. Cui ram lut theinak dingah cuihmun ih a um mi pawl an do a ðul. Cuiruangah Moses in Kannan ram thlingthlatu dingah Isreal hrinhnam hleihnih lak ihsin pakhatciar a thlah hai. Cule cui ram sungah a thupten an vunglutih thil umtudan pawl an zohfiah hnuah an ra kirsalih “Kanaan ram cu ni sawmli sung an zoh hnuah, Moses le Aaron le Israel miseenpi rak umnak Paran nelrawnih an riahnak hmun Kadesh ahcun an ra thleng. An hmuhmi hmuahhmuah cu an sim ih an rak phurhmi thingrah pawl cu an hmuh. Moses hnenah,

“Zoh dingih in thlahmi ram cu kan va zoh ih cawhnawi le khuaitizu in a khatmi ram a si. Thingrah pawl tla hinah kan rak keng. Asinain cutawkih a ummi pawl cu micakzet an si. An khawopi tla cu an tum zetzet ih ralhruang ih kulhmi fekfek an si. Cuih tlunah mikei vekih mitum zetzet pawl tla kan hmu. Amalek mi pawl cu an ram thlanglam ah an um. Hit mi, Jebus mi le Amor mi pawl cu tlangpar ram ah an um ih Kanaan mi pawl cu Mediterranean Tifinriat kiangah le Jordan Tiva kap tluanah an um,” tiah an ti.

Cule Moses hmaiah miseenpi pawl cu an phunzai ciamco. Cutikah Kaleb in dai koin a tuah hnuah,

“Cumi pawl cu atu rori ah kan do pei ih an ram cu kan lak mai ding. Anmah neh dingah cun kan cakzet paam a si,” tiah a ti *(Mipumsiarnak 13:25-33)*.

Kaleb le Joshua lawngin Egypt ram ih a hruaisuaktu, tipisen cattertu, van manna le lungpi sung ihsin tiidai puttertu a cunngungbik Pathian cu za ah za rinsan in kan do dingih kan neh ding tiah an ti. An tivekin an do ih an neh, cule Kannan ram ih neih nunnak hmuah-hmuah cu Pathian in a pek a si. Curuangah a hmaisabik ah Pathian cu kan thinlung zaten, ruahnak zaten rinsan duhdawt ih kan um a sile lennak, hlawhtlinnak cu pek kan si ding. Amen! Kan nunnak ah a pakhatnak Jesuh, thildang hnakkin a pakhatnak Jesuh kan duhdawtnak in ziang hmuahhmuah a famkimter thei a si. A hmaisai bik ih kan tuah dingmi cu Pathian duhdawt hi a si ko ee.

6. NA SUNGLAM KHOLHFAI HMAISA AW (MATTHAI 23:26).

Jesuh san laiah Farasi pawl an rak um. Cupawl cu sakhuabiaknak lamah hleihluatzet ih um pawl an si. Thinlunglam daan pawl thluntu an si. Thianghlimnak hi uarzettu an si. Jesuh san ah cun cu pawl cu sakhua biaknak le rampi kaihruai awknakah mithupizet an si. An daan ahcun thinlunglam thianhlimnak le daan thluntu tiih ngai aw an si nan a taktak ahcun an thinlung cu a borhhlawhzet. Iksiknak le midang thleidannak thinlung in an khat. An lenglam cu an thianghlimzet, korfual rangpi an hruh ih thiangfai ten an kolh aw ringring. Rawl ei zik tinten, mi inn an lengtinten an kut le ke kholhfai ringring tu an si. Jesuh in a timi cu

“Daanthiam pawl le Farasi pawl, nan hmakhua a va pit so! Nannih mi depde pawl! Nan kkuat le nan pakan pawl a lenglam lawng fai lengleng in nan kholh ih a sung cu midang thil nan lonmi le hamtamnak in nan ngahmi thil in a khat. Farasi mitcaw pawl! Nan kkuat a sunglam pawl kha kholh hmais a uhla cuticun a lenglam khal a fai ve ding a si (Mat. 23:25-26).”

Minunghin zuu in hlah, kuak fawp hlah tiah kan zir aw theu. A thako, asinan a taktak ahcun a sunglamih in duhnak le fawp duhnak a neih ringring lai a si ahcun a bang thei lo ding. Curuangah kan sunglam thianghlimter theitu Pathian thu in kan neh hmaisat a tul a si. Thinlung a thian tik lawngah lenglam thianghlimnak in a thlun sawn a si. Jesuh thawn pehtlainak kan neihtam deuhdeuh le kan sunglam a thianggih lenglam taksa caknak pawl cu a mahten a hlothluh ih a thianghlim aw a si mai. Rawl kan suan tikah a sunglam ah lungto, leibak le borhhlawh a um a si ahcun rawl cu a thaw thei dah zik lo. Voikhat cu laitlang kan um laiah kan rualpi mi pahra lai thawn ruunva ah bom deng in nga kan hawl. Tiili pakhat ah bom cu kan dengih a puak cun nga pawl cu an thal surso, rang liailiai in tiisungah an um. Kan lungawituk ih tiisungah kan lut ih hechet tiah nga thi pawl cu kan sarciamco. Kan rualpa pakhat cu tilut a thiam lo ruangah lengah nga kan kaihciami cu a rak khawlkhawm ciamco. A rei tikah kan ril a rawngih rawl raksuang aw kan tiih rawl a suan phah ah, a thupten a rak kenmi zuu a rak in phah rero ih a ri zetzo. Nga kan sar kan theh ih kan rilrawng zetin kan rualpa suanmi nga cu lungawizet in ei ding kan pan cio, kan ei caaknasa, ngasa ei lonak le a rei fawn cio. Mah le

kheng cio in ngasa hang le buh cu kan la cio ih kan rualpa pakhat hmanhmawh takin rawl cu a vun ei. A ei veten phui law tiah a awk nasa. Ziang nacang? tiah kan heisut tikah kan rawl cu a khiih ih, buh le ngasa suanmi cu vutnel lawnglawng a si ual, ei a thei ual lo a ti. Kan vun zoh hlih tikah a si ngaingai, kan rawlsuangpa a zuri in tiikap ta tiidai a thanmi thaten a rak zohloih a rak suan mi a si. Kan belsung le rawl suannak ti a thian lo tikah rawl thawzet khal ei a theih nawn lo, hlon ding lawng a tang. Cuvek thotho in kan lenglam fai hmansehla sung ah iksinak, hamtamnak, duhhamnak a khat tikah cun Pathian thawn pehtlai awk a theih lo. Mi lungawi si khal a theih lo. Kan sunglam a hmaisabikah thianhlim uhsi, cule thlawsuahnak kan co ding. Joseph cu a lungsung ah Pathian thianhlimnak a neih ruangah sual a do ngah thei ih nii netabikah a sangbikah cawisan a si. Sal ihsin Siangpahrang sangtu din-hmun ah khaiso a si. Cuvek cu na si ve ding. Amen!

7. A HMAISABIK THLAITHAR PEK AW (JOHAN 20:19)

Pathian in a mi Isreal pawl hnenah an lo sungih suakmi rawl, thlarah, thlaihnah le hanghnah, hangrah a hmaisabik A mai' hnenah rak keng ding ah a fial. A hmaisabik ti men lawng siloin a thabikmi rak keng ding a fial hai a si.

Suahhlannak 23:19 "Nan lo ihsin nan lakmi rawl thar a tha bik pawl cu Bawipanan Pathian ih inn sungah nan rak keng pei" a ti.

Cui thlaithar kan keng tikah Pathian thlawsuahnak a um. Culawng siloin *Thufim 3:9-10* ah "Bawipa cu na sumsaw

le na thlairah hmaisai bik in thangthat aw. Cubangtuk in na tuah a sile na rawl inn cu rawlin a khat dingih, Na sabit ralcabeel cu sabit thar in a liam thluahthlo ding a ti lala. Hipawl hi khuiah kan pe ding tile a biakinn sungah rak ken ding a si. Himi zo pawl in an co ding, *Ezakiel 44:30* "Puithiam pawl in thlaithar ih pekmi a thabik le ka hnenih an pekmi thil hmuahhmuah an co ding. Mipi pawl in sang an rawh tin in an rawh hmaisai bik sang cu puithiam hnenah an pek pei ih cuticun an innsang ah ka thlawsuah a thleng ding a si a ti. Thlaithar hi Biakinn ah rak keng ding a siih cule tuanvo neitu pawlin puithiam hnenah pek tengteng ding a si. Kawhhran sumpai tiah ruah ding a si hrimhrim lo. Thlaihnah, thlairah an rak ken tikhhalah Puithiam pawl pek tengteng ding a si. Culawng sihrih lo, kanfa le hmaisabik a hnenah pek in fial, *Suahlamak 22:29* "Nan rawl, nan Sabitti le nan olif hriak pawl cu ka hnenih pek dingah nan nuar lo pei.

"Nan fapa upa bik cu ka hnenah nan pek pei ati".

Ziangtin kan pe ding? ti thusutnak a um men ding. Kan pek danding cu biakinn sungah rak kengin hlannak neih tengteng ding a si. Leitlun hnaṭuan thil dangdang an tuan hmannah kan fapa upabik cu an theitawkin kawhhran cangvainakah an tel tengteng ih an pum an pek awk ding hi nu le pa in kan forhfial ding a si hrimhrim. Pastor, missionary le evangelist an tuan fekfek a tuṭ loih Pathian hrangah an pumpek awk ding hi in phut a si. Tuisanah lo kan tuah loih ziangtin ha thlaithar kan pek ding tiah kan ruat men ding. Kan thlaithar pawl cu:

- (1). Zarhhmai sabik nikhat cu Bawipa hrangah kan hmang ding. Cucu colhni hi asi. USA le Khrihfa caan siar ahcun Colhni (Sunday) hi zarhkhat ih ni hmaisai-bik a si. Curuangah si USA hna kan tuan tikah Sunday to Saturday a si theunak cu.

- (2). Na tho veten a hmaisabikah Bawipa bia aw.
Nithar kan hmuh hmaisabik cu Pathian hnenah
pek awla sun nihlawh na tlanlen a nuam ding.
- (3). A hmaisabik na ngah mi paisa, na thlahlawh cu
Bawipa hnenah pek ding a si.

Thlaithar Pathian hnen kan pek a sile kan tefa pawl an
thanglian in an pitling dingih mibang le mi can in an um
ding. kan sumpai khal kawpkham zet in kan ngah ding.
Na innsung ah na nupi, na pasal thawn rualremnak a um
dingih kan kawhhran ah remdaihnak le kan khua le ramah
daihnak, hnangamnak le lungawinak thawn a luangliam
ding a si. Na thlaithar Bawipa hnenah pek aw.

III. PATHIAN IH RUNDAM THEILOMI MILAI PHUN SARIH

Pathian ih duhnak cu milai hmuahhmuah rundam hi a si. Curuangah A fapa neihsun leitlunah a run thlah a si. Asinan milai hmuahhmuah hi rundamnak an co lo ding, an hrangah rundamnak cu khuakhansak an si nan rundammi cu mi malte lawng an si ding. Ziangruangah si pei? Pathian in a rundam hai thei lo maw si ke? Silo ee, Pathian in thinsau in in hngak, mi hmuahhmuah rundam kan si theinak ding hi A duh thusam a si.

“Bawipa cu a thukammi kinter dingah a khul a fung a si tiah mihrek in ruat hman haisehla, a khul a fung a si lo. Nan parah thinsaunak a neih ruangah a si sawn; ziangah tile pakhatte hman siatralnak tong lotein mi hmuahhmuah an sualnak ihsin an kir sal theinak ding a duh ruangah a si.” (2 Pet. 3:9).

Satan in innsang pa, nu, fa le pawl, insang zaten a cawksiat thluh nupi le pasal karlakah pehtlainak Pathian thufim pawl a pahbalter theu. Culawng siloin sakhua biaknak khalah Farasi pawl hmangin thendarh awknak a suak. Farasi pawl cu daan an thlun nan an thinlung cu Satan ih sal le hruainak vekin an feh. Daan thlun lo pawl an nautat ih misual ah an retih mi an hmuhsuam, an nautat. Minung ih upat le tihzah ding lawng an hawl. Hi Farasi vek ih um mi pawl Pathian ih rumdam thei lomi milai phunsarih pawl tla cu:

**1. PATHIAN IH RUNDAM THEI LOMI PAKHATNAK:
Mah le mah dingfel ti aw mi minung**

Hi Pawl cun Pathian an tul lo. An mah le mah Pathian ah an tuah aw zo a si. Hihi hi leitlun ih kan buaibikmi pakhat cu a si. An nunnak cu Bible ih timi vekin nung loin an nunnak kha Bible vekah an canter sawn theu. Hihi zumtu ti aw lakah tampi hmuh thei dingin a um. Mah lawng thabik, mai' zumnak lawng le mai Pathian hmuh daan lawng tha ti aw pawl an si. Midang cu hell ram ah thlak thluh. Hivekhi Bible sungah fiangten in simmi cu *Luke 18:9-14* ah, Jesuh in hi tahthimnak cu, miṭha ngaingai ih a ruat awmi le midang hmuahhmuah a hmuhsuamtu pawl hnenah a simmi a si.

“Voikhat ah mi pahnih cu thlacam dingah Biakinn ah an feh. Pakhat cu Farasi a si ih pakhat cu siahkhongtu a si. Farasi pa cu hlat nawnah amah lawng a ding ih hiti in thla a cam. Maw Pathian, kei cu midang vekin ka duhham lo, thuphan ka per lo ih taangtawm sualnak tla ka tuah lo ruangah ka lo thangthat. Khi tawkih a ummi siahkhongtu vek ka si lo ruangah ka lo lawm. Zarhkhath ah voihnih rawl ka ul, ka ngahmi hmuahhmuah sungin thenhra ih thenkhat ka lo pek,” a ti.

Sikhalsehla siahkhongtu pa cu a hlat nawn ah a ding ih vanlam hman hoih ngam loin a taang a cuum aw ih

“Maw Pathian, i zaangfah hram aw; kei cu misual ka si,” tiah a ti. “Fiangtein ka lo sim: Farasi mi pa si loin siahkhongtu pa sawn kha innih a tlun tikah Pathian hmaiah thuding cotu a si. Ziangah tile zokhal amah le amah a khaisaang awtu cu namthlak a si ding ih tangdortu cu khaisaan a si ding,” tiah a ti.

Leitlunah miṭha pakhat hman kan um lo. Pathian lawng-lawng miṭha le dingfel a si. Kan dingfelnak cu Jesuh sung lawngah kan ngah thei a si. Jesuh in a nunnak, a thiisen kan sual kholhfainak dingah in pekih kan pek let theisal mi cu kan sualnak hi a si. Maw Jesuh ka sualnak hmuahhmuah lak awla nunthar ih ka nun theinak dingah na Thlarau Thianghlim in i thuum aw tiah kan peklet sal dingmi sawn a si. Jesuh Thinglamtah ih an khen laiah a vorhlah ah pakhat, a keh lamah pakhat leimi khalih misual tiah an timi an khen veve. A keklam pa cun Pathian fapa na si le in rumdam awla nangmah te khal rundam aw ve he a ti. Asinan a vorhlah pa cun kan nih cu misual kan si, A nih cu sualnak a nei lo a ti. Cule Bawipa na ram na thlen tikah in hngilh hlah aw maw a vun ti veten, Jesuh

in tui nii ah ka hnenah paradis ah na um ding a ti hngalh. Cupa cun ziang thatnak khal a tuah theimi a um lo, misual ka si tiah a titikah Jesuh in a cohlang mai. Curuangah mah le mah dingfel le miṭha ih thei awtu cu Jesuh in a rundam thei lo.

Zo veksi mah le mah ding fel ti awtu pawl? A tampi lakah pa nga in kan sim ding.

- (1). Mahte dingfel ti awtu cu mai ruahnak rinsantu pawl an si: *Thufim 28:26* “Mah ruahnak lawngih man cu aat-hna a si; Na hnakh a fimdeuhmi pawlih zirhnak khi thlun awla na him ding. Hi pawl cun an mai ruahnak par lawngah an dinhmun an khuar. A sia maw a mha ti khal an hliakhlai dah lo. Bible in ziangtin in sim ti khal an ngaihtuah loih an ruahnak kha an rinsan ih a ṭhabik ah an ruat ṭheu.
- (2). Mahte dingfel ti awtu cu an hmuhmi lawng a ṭha ah an ruat: Midang ih hmuhdan le theihdan hi ziangah an siar lo, an mai' hmuhdan lawng-lawng hi a ṭha bikah an ruat. *Thufim 14:12* “Mihrek in lamzin dik tiih an ruahmi A netnak ah thihnak ih mi hruaitu lamzin a um” a ti. Mah le mah ka fim tiih a ruat awtu hnakin, Mi aa bik hrangah ruahsannak a um sawn. A mahte hi fim le thei tawkin a thei aw ih thil dang a ṭul nawn lo, a mai' ruatnak le thilti theinak in thilṭha a suah thei a si tiah a zum aw.
- (3). Mah le mah midingfel ti awtu nuncu midik tin ruat aw pawl an si: Hivek minung cu mi lakah mah le mah thiam an co tum ringring. Miding ah an ruat aw ringring ṭheu. Hipawl

cu Jesuh san ah Farasi pawl hnenah hmuh ding an tambik. *Luke 16:14-15* “Cuih thu pawl cu Farasi mi pawlin an theih tikah tangka duh tuk pawl an si ruangah Jesuh kha an hnihsan. Jesuh in an hnenah,

“Miseenpi hmai ah cun miding bikah nan lang awter; a sinain Pathian cun nan thinlung a thei ðeh. Ziangah tile minung in man nei zetih nan ruahmi cu Pathian mithmuh ahcun ziang-hman a si lo”

tiah a ti. An muannak ihsin rundamnak ngah dingah an ruat aw ih. Miding dinhmun ah cuhieh mihmai ih mifel si ding hi an tumtambah mi a si. Kan dingnak cu Pathian ah a um tihi an ruat loih thukham an thlun le thawhlawm an pekmi cu dingnak ah an ruat. Pathian zangfahnak ruangah kan ngahmi a siih kan peksal tiah an ruat lo. An thinlungah porh awknak in a khat mi pawl cu mahte midingih ruat aw pawl an si.

- (4). Mah le mah dingfel titu cu midang hnongtu pawl an si: Hipawl hin midang kan hnong tiah an ruat aw lo. A sinan midang cu an zoh niam ih mi riatsiatnak ding tuah hi poi an ti dah lo. Kumzabi hleikua ih cangan hminthangpa Walter Bagehot ih a simmi hmingsin tlak pakhat cu *“Thinlung sualral zet siih, dingfelzet vekih um pa cu leitlunah pawl nuam lobik milai a si”* a ti.
- (5). Mahte dingfel ti aw tu pawl cu midang parah thu an ðhen, mi an relsia ih ngaithiamnak nei

lo pawl an si: Hi pawl ih nuncan cu an mai' ÷uanmi lawng an hmuih midang cu ÷uan lo le thilti thei lo vekin an hmu ringring. Midang cu ziang hman thiam lo le thu thei lo vekah an ruat ringring. Mitampi ih kan tlaksammi tawhfung cu a si. Kan mai' lam ah kan dik timi hi kan ruat ringring ruangah midang thawn pawlkomnak ÷hazet kan nei thei lo. Cule midang ih thil an ti sualmi khal kan ngai thiam thei lo. Lehrul dinghi an phu, an sualtuk si tiah kan ruat ringring. Bible ih simmi "Mi va soisel hlah, Pathian in a lo soisel ve lo ding. Midang va hnong hlah, Pathian in a lo hnong ve lo ding. Midang ngaidam awla Pathian in a lo ngaidam ve ding" timi khal hi midang hrangah kan ruat. Kan mai' hrang a si ve tin kan ruat ve lo. Musual cu ngai thiam ding a si lo, luarparah an kai ding, tin kan ruatih ngaithiam ding cu kan tum dah lo.

A tlunlamih dingfelnak neizet ih ruat aw tu pawl cu Jesuh in a run dam thei lo. Ziangah tile rundam ÷ul ah an mah le mah an ruat aw lo ruangah a si.

2. PATHIAN IH RUMDAM THEI LOMI PAHNIHNAK: Jesuh zum duh lo pawl

Pathian in milai cu cet vekih sersiammi a lo. Amah in duhthlan theinak in pek. Adam cu felfamkim, soal loih sersiammi a si. Asinan soal thei loih sersiammi cu a si lo, duhthlannak pek a si. Cumicu mirang cun "free will" an ti. Curuangah Adam cu a soal cuteh, Pathian ih pekmi sia le ÷ha thlei dantheinak cu a nei nan, Pathianthu a thlun

loih a thi. "Thi" timi cu (mirang in set apart) then aw tinak a si. Pathian thawn an pehtlaihna a catih an then aw. Pathian daan a bawhsiat ruangah a si. Mitampi in "sualah kan thi, cui mithi cun ziang a tuah thei nawn lo, zum khal a zum thei nawn lo an ti". Thi tiih a timi cu Pathian thawi' thenawknak kha a rel duhmi a si sawn. Thlarau ah mithi kan si, kan mahte rundam awthei kan si nawn lo. Milai cu a thusia ih a thi a si ko.

Curuangah Rom 3:23

"Kan zatein misual kan si theh ih Pathian sunlawinak kan co baan lo" a ti.

A dam soal ruangah kan zaten kan soal theh, cumi cu pehtlaihna soal (imputed sin), roco soal (inherited sin) a si. Adam ciithlah kan si ruangah ziangah maw misual kan si thei? Tehkhinnak ah in hringtu kan pa hi mithat sisehla kan mah teh mithat ka si ve kem? Tiah thusutnak a um thei. Adam sualna le in hringtu pa sualna pehtlaihna a dang. Adam cu a hmaisabik ih Pathian ih sersiammi a si. Pathian thawn thukham an nei ruangah a ciithlah cun a mai ro kan co a si, cucu si roco soal, mai' tuahna ruangah a si lo. Cuvek thocho in Jesuh khrih khal in kan Pathian sunlawinak kan co theinak ding hrangah a thi ih a thisen in in lei zo. Zokhal a zumtu cu thi loin kumkhua nunnak an ngah ding ti a si (*Johan3:16*). Curuangah rundamna cungcang thu ah kan nih in tuah thei mi kan nei lo, Jesuh ih tuahsak thluh kan si. A sinan zum theinak cu pek kan si, na zum le kumkhua nunnak na co dingih, na zum lole na co lo ding. Minung in kan zum thei maw thei lo tiah buai ding a um lo. Thlarau Thianghlimih in theihternak kan zum a sile fapa sinak kan co ding. Zumnak phunthum a um:

(1). Zumnak thi (death faith):

Hi zumnak thi pawl cu Pathian thu cu an thei, thurin khal an thei, thlacam khal a tha ti an theizet, Pathian thu lakdan khal an thiamzet, asinan an nun dan le an tongmi, an simmi a bang aw lo. An nunak ah rahsuahmi, tuansuakmi hmuh ding a um lo. Culawng silo, Jesuh cu rundamtu asi tihi an thinlung sungah an cohlang ngaingai lo. Jesuh ah an nunnak cu an phum aw ngaingai ngam lo. Cupawl cu zumnak thi a si. U le nau pawl, mi pakhat khat in zumnak ka nei ti hmansehla a tuahnak ih a langter lo ahcun ziangso a thathnem? Cuih zumnak in a runsuak thei ding maw? Nan Khristian unau lakah mipa siseh nunau siseh hnipuan a tlasammi le ei-bar ding a nei lomi um bang haisehla, cu pawl hnenah,

“Pathian in lo thlawsuah hramseh. Hlumtein um uhla rawl thatein ei uh,”

tiah nan timi cu an nunnak ih an tulmi nan pek si lo ahcun ziangso a thathnem? Cu bangtuk in zumnak khal a si; tuahnak a tel lo ahcun zumnak cu a thi a si (*Jeim 12:14-17*).

(2). Satan zumnak (Dimonic faith):

Satan hin Pathian a um tihi a zum. Jim 2:19 “Pathian pakhat lawng a um, ti nan zum a si lo maw? Cuti nan zum cu a thatzet. Sikhalsehla khawsia pawl hman in Pathian pakhat a um ti an zum ve; a sinain an tih ih an khur thlohthlo”. Satan zumnak cu Pathian a um ti an zum ih an tih ih an khur. ziangah tile nii neta thuthennakah thu a then dingih thiam lo a coter ding ti fiangten an thei. Cuvekin kan nih khal Pathian a um ti men zumnakin zumnaknung in thlen thei lo a si. Curuangah ziangvek zumnak in kan zum a tul tihi a hnuaiyah kan zoh ding.

(3). Huham neimi zumnak (dynamic faith):

Dynamic faith cu zumnak ngaingai le huham nei mi zumnak a si. Hi zumnak cu nun thlengawknak zumnak asi. Nunthlengawknak kan ti tikah Pathian thu lam ih nun pekawknak, thlengawknak nunnak nun tinak a si. Hi zumnak cu Pathian thu thawn a hrambunmi a si. Thlarau hrinthar kan sinak cu Pathian thu ihsin kan ngahmi a si (*Jeim 1:18*). Jesuh cu Bawipa a si tiah na hmurka in na phuang ih Pathian in thihnak ihsin a thawhter sal, tiah na thinlung in na zum ahcun rundam na si ding (*Rom 10:9*). Curuangah Bible in "*Curuangah zumnak cu thuthang theihnak ihsin a ra ih thuthang cu Khrih kan phuannak ihsin a ra*" (*Rom. 10:17*). Hi zumnak cun thinlung thlengawknak le tuansuaknak a hring suak. Curuangah hi zumnak sungah zumnak thuthup pathum a phum aw:

Rundamnak zumnak (*saving faith*)

A rahsuakmi zumnak (*fruit of faith*)

Zumnak laksawng (*the gift of faith*) tla an si.

Mitampi in an mai' theihnak in Pathian an zum, culole Pathian hi a um a si tiah an zum nan, Jesuh sungah nun thlengawknak zumnak nung cu a semsuahpi lo. Bible ih zirhvekin Jesuh cu an nunnak ah cohlangin sualsir, lungthlengnak an nei duh lo. Cu pawl cun Jesuh cu Pathian fapa sinak khal an hnawlih, thianghlim Mary ih pum sungin a suak tikhal an pom lo. A hleice in Judah mi pawl hi an si. Jesuh cu messiah tiah an pom loih an cohlang fawn lo. Isaiah ih rak simmi nan hrangah naute cu pek a si zo, a timi kha tuisun nii tiang in an hngak rero lai a si. Jesuh cu Pathian le minung karlakih kan remreltu tuufano a siih Van kainak lilawn a si tiih zum duh lo pawl cu zo hman Pai' hnen an thleng lo ding.

Curuangah Jesuh zum duh lotu cu Pathian in a rundam thei lo a si.

Johan 3:36 "Fapa a zumtu cun kumkhua nunnak a nei; Fapa ih thu a el tu cun nunnak a nei lo ding ih Pathian ih thinhengnak a tuarding."

3. PATHIAN IH RUNDAM THEI LOMI PATHUMNAK: Thlarau Thianghlim relsiatu pawl (Matt.12:31-32)

Thumkom Pathian a simi Pa, Fapa, le Thlarau thianghlim cu Pathian an siih za ah za Pathian sinak an nei fingfing. Asinan Pathian pathum kan nei tinak a si lo. Pathian cu pakhat lawng a si. Cumi cu an Pathian sinak kha pakhat a si. An hnaihok aw dah lo, ziangkim an theitlang thluh ih (*Equal in essence*). Cumilakah Bible in Matthai sungah ziangvek sualnak khal hi ngaithiam thei a si. Asinan Thlarau Thianghlim a thangsiattu cu ngai thiam an si lo ding a si a ti. Milai Fapa a relsiattu cu ngaithiam theih a si ding a ti. Jesuh cun kan sual ai a phur, kan sualnak le kan mawhnak kha a mai' mawhnak vekin Aparah thum a siih, cawhkuan ding le hmuhsuam ding, relsiat ding kan covu cu Amah in in phursak thluh ruangah relsiat le thangsiat ding hrimhrim in, van sunlawinak tanta in kan hrangah a rungtummi a si. Cumi cu kan luatnak ding le rundam kan sinak ding hrangah a si. Thlarau Thianghlim in cui thu cu kan lungsungah in simih in fiangter. Rundam kan si theinak ding hrangah khua a khangtu cu Pa Pathian a siih, Fapa cu cui rundamnak thu ah A mah rori kan hnenah a ra ih a tuah, cule Thlarau Thianghlim in cui rundamnak maksak thuhla cu in theiher. Cumi pom duh loih Thlarau dokalh

pawl cu ngai thiam an si lo ding. Jesuh dungthluntu lakah Judas Iskariot khal cu hi Thlarau Thianghlim ih simmi a thlunduh lo, Jesuh a thlun sung hmuahhmuah ah thla a cam lai ngan khummi a um ve lo.

4. PATHIAN IH RUNDAM THEI LOMI PALINAK: Midepde pawl (Matthai 23:13)

Midepde timi hi kan ruahsual theu micu midang ruahnak vek siloih ruattu ah kan ruatsual theu. A taktak ahcun midang pawl kutzungkhah tu, mah cu soal lo vekih thei aw ih midang soal hawltu khi an si. Pharasee pawl, le puithiam pawlin Jesuh soal hawl duhah tangtawm sualnak a tuahtu nunau nu cu Jesuh hnenah an rak hruai, an mah cu tangtawmsualnak tuah dah lo vekten an um. Hi nu hi mangmawm sualnak a tuah lai kan kaih ngahmi nu a si. Ziangtin na tuah ding tiah Jesuh cu an sut. Jesuh in sualnak ka nei lo a titu pawlin a hmaisabikah deng uh a titikah zo hmanin an deng ngam lo. Ziangah si pei an deng ngam lo? Jesuh san lai le hlan laisan ah Biakinn ih hnaquantu pawl hrangah nawhcizuar pawl a thupten an sansak theu. Cutin an taksa caknak di an riam ter theu timi thuanthu a um. Curuangah an den ngamlo nak khal cu a si ve tiah ruahnak a um.

Jeim 2:10-13 ah *“Cule zokhal thukham pakhat a buar ahcun thukham zate buartu a si. ¹¹Ziangah tile, “tāangtawm sualnak tuah hlah,” a titu in, “Mi that hlah,” a ti.*

Tāangtawm sualnak na tuah lo khalle mi na thah a si ahcun daan a buartu na si. Curuangah kannih luatnak in petu daanah thuthen dingmi bangin nan tongdan le nan thil

tuahzia pawl cu siseh. Mi hnenih zaangfahnak a nei lomi cu Pathian in a thu a then tikah a tlunah zaangfahnak a nei ve lo ding; sikhalsehla thuthennak cu zaangfahnak in a neh a si.

Curuangah midepde pawl hrang ahcun rundamnak cu a um thei lo ding. Kan sual a si, Pathian ih ngaidam ka tul tiah kan sualnak zaten Jesuh kan pek a sile cohlan kan si ding. Pathian in a sunglawibikmi a fapa neihsun in pekih kan pek let theimi cu kan sualnak lawng hi a si. Kan depdetnak ihsin kirsal thlang a tul. Culocun kan hrangah rundamnak a um lo. Hi midepde pawl hi Pathian in a rundam thei lo. Depdenak ihsin Jesuh hnen pantu lawng rundam fate an si ding.

5. PATHIAN IH RUNDAM THEI LOMI PANGANAK: Mizirhsualtu le zirhsualnak a thluntu pawl (Tim. 4:1)

Bible ca sungah “Caan neta lam ahcun mihrek in Khristian thurin hi an taan ding; bumtu thlarau an zum dingih khawsia ih zirhna an thlun ding, tiah fiangtein Thlarau in a sim.

Zumtu umnak kawhhran hi satan in siatsuah a tum ringring ih cumilakah a mihnungbik pakhat cu thuthangtha simtu satan hmanrua pawl hi an si. Pathian thudik thuthangtha a si lomi a simtu, a phuangtu pawl hi camsiat an si ding. Cupawl cu zovek an siih ziangtin kan theithei ding? A tlangpithu in a hnuailam vek thusim pawl an si.

(1). Hmailamthu an phuang: Mizirhsual tu phunkhat langnak cu hmailam thu pawl Pathian hnen ihsi ra lomi, Pathian thuvekih phuan pawl khi an si “Profet pakhat cu Bawipa ih hminin thu a sim ih a thusimmi

vekih a can suak lo a si ahcun Pathian hnenin a rami thu a si lo ding” Daanpeksalnak 18:22b. Awmangzet in a ra cangding thil pawl an phuang nan a cangdah lo. Cupawl a zumtu le a thluntu pawl khal a phuangtu vek thocho in siatcam an si ding. Tuisan khal ah kan hmu thei, internet, TV tivekah, cutik nii le thla ah Jesuh a ra tum ding tivek an phuang ciamco. Jesuh ratnak ding phuan hi a soal lo. Asinan Bible ih simmi vek silo maizumnak ih tikcu le caan pawl khiahsak ih phuan cu a soal a si. “Cuih ni le caan cu van ih a ummi vancungmi in siseh, Fapa in siseh, zohman in an thei lo. Pa lawngin a thei” (*Matt 24:36*). Jesuh ratsalnak ni le caan bikhiah in an phuang tikah mitampi an lung a hnokter, an buaiter theitheu. Culawng silo thil dangdang khal an phuangih thil mangbangza zet tla an tuah thei. Asinan an mah sunparnak le hminthan nak ding hrangah an tuanih mipi lampialter an tum, cu pawl cu satan hmanrua an si. Daanpeknak sung thocho ah hitin a ngan fawn “Profet a si lole mangman thiamtu pakhat khat nan lakah an suak ih, nan biak dah lomi pathian kha kan bia dingih an hna kan tuan ding, tiah lo khihmuh tahrat in thilmak zetzet le mangbangza an lo hmuh ih, cuih an lo hmuhmi thilmak zetzet pawl cu dikzetih a kim ngaingai khal le, cubangtuk cu zianghman ah va siar hlah uh. Bawipa cu nan thin le nan lung zatein nan duhdaw maw duhdaw lo ti ih nanmah hniksaknak ah Bawipa nan Pathian in amah cu a hmang a si (*Daan 13:1-3*).

(2) Jesuh thu a si lovekih phuang pawl:

Jesuh cu Pathian fapa a silo ih virgin Merry sungin a suakmi a si lo tivek a phuangtu pawl an si. Thumkom Pathian khal an zum lo ih Pathian cu thlunglunsanah

Pa vekin a langih, Thlungthar sanah Fapa vek in le tui' zangfahnaksan kan timi ah Thlarau Thianghlim vekin a lang men a si. Mipakhat kha phunthum in a lang men tiah an phuang. Kan Bible cun Pa , Fapa, le Thlarau Thianghlim in zirhmi a si. Thilmak a tuahmi pawl khal hi an zum loih Jesuh tiidai par a feh timi khal an zum lo. Tii daiparih a langmi a thlam kha Jesuh duhthluntu pawlin an hmuh men mi a si ti vek khalin an phuang. Culawng siloin Jesuh ih thisen lawng luatnak a silo, Jesuh lo khal in rundamnak a umih ni netabikah cun kan zaten leithar le vanthar ah minung hmuahhmuah cu kan um ðeh ding a si tivek khal in an phuang. *Hebru 9:22* ahcun "Daan sungih a um vekin ziang hmuahhmuah cu thisen lawngin a tlengfai ih thisen a luan lonak ahcun sualngaidamnak a um lo" tiah in zirhmi a si.

(3) Bible vekin thu an zirh lo:

Bible sungta vek si loin an minung ih an hmuhdaan le ruahdan pawl le milaiih an mah an thlun theidan dingin zirhnak an nei. Sual an do loih Pathian tuðhennak a um dingti an sim dahlo, Hell ram thu an zirh loih Pathian ih kumkhua hremnak cu an zirh duh lo. Ziangatile dungtluntu tampi an neih theinak ding sawnah thutak cu an thup hlo. Bible cun hitin in zirh,

"Sikhalsehla ðihhrutmi, zumnak baansantu, fihnungza tuahtu, mi a that hrimtu, nupa sualnak a tuahtu, dawithiam pawl, milem a biatu le thuphanpeltu pawlih umnak ding hmun cu kaat meilipi sungah a si ding ih cumi cu voihnih thihnak a si," tiah i ti (Thuph 21:8).

(4) Thutak sim pawl an do kalh:

Jesuh san lai khalah Daanthiam pawl le puithiam pawlin Jesuh cu an do kalh. Ziangatile thutak an hmuh theinak dingah an mit a on sak ruangah a si. Daan thutheihnak le daan tlunnak in milai rundamnak thu an simih zangfahnak ruangih rundam sinak cu an thlauthlak. Bible in Ephisa 2-8-9 ah,

“Ziangah tile nannih cu Pathian zaangfahnak zaarah zumnak in rundam nan si. Hi rundamnak cu nan tuannak ruangih nan ngahmi a si lo, Pathian ih laksawng a si. Cuhrangah zo hman porh awk ding a si lo. ¹⁰Pathian in kan tuan ding hrangih a rak timtuah ciami hnatuan tha tuantu dingah Khrih Jesuh sungin kannih cu siamtharmi kan si” tiah thutak in zirh.

Thutak lawngin luatnak a um ti simtu cu an do kalh. An dokalhnak cu an mah daan thlun pawl cu in upat haiseh la kan thu ngai haiseh ti an duh ruangah a si. A taktak ahcun an mah khal hi daan zate cun an thlun thei cuang lo. Daan hmuahhmuah ah a terek pakhat khal thlun loih um hi daan pahbal a si ti an thei awter duh lo.

Curuangah Jesuh in ni neta ahcun ka hmin in thu an sim dingih mitampi an bum ding a ti. Hipawl hi va zumhlah uh. Hi zirhnak soal simtu pawl le a dungthluntu pawl cu ni netabikah cun thuthen an si ding. Hi pawl cu Jesuh ih run dam thei lomi pawl an si. Zingatile Satan cu an sungah a um ih mi bum ding le lamtang nei ding lawng le an mai hlawnak lawng ruahsanin thu an phuang ruangah a si.

**6. PATHIAN IH RUNDAM THEI LOMI PARUKNAK:
Thih hnuah**

Mi tampi in an duhdawtmi sungkhat unau, nupi pasal le nu le pa, rual lepi pawl an thih tikah rundamnak co dingin thlacam an dil theu. Cumi lak ahcun Roman Catholic pawl an si tlangpibik. A tlaituk zo. Milai kan thihtikah vanram lole hell ah an feh zo. A thimi hrangah rundamnak a um thei nawn lo. Bible sungah Jesuh in fiangten in sim mi a um. Cumi cu, "Mifarah pa cu a thi ih vancungih rawl einak puai ah Abraham kiangih to dingah vancungmi pawl in an fehpi. Milian pa cu a thi ve ih an phum; cule Hell sungah a tla ih harzet in a tuar. Cuphah in tlunlam a hun zoh ih lamhlatzet ah Abraham le a kiangih Lazaras kha a hun hmu. Cule a au ih, 'Ka pa Abraham, i zaangfah hram aw. Lazaras kha fial awla a kutzung kha tidaiah hnim sehla ka lei daiter dingah ti i run forhseh; ziangah tile hi meisa sungah ka tuar a har tuk a si!' tiah a ti. Sikhalsehla Abraham in, 'Ka fapa, vun ruat hnik! Na nun sungah khan thil tha hmuahhmuah na ngah theh zo ih Lazaras cun thil tha lo lawnglawng a co. Asinain atu ahcun anih cu hitawk ah hin nunnuam in a um ih nang cu harnak na tuar a si! Cuih tlunah kan karlakah kawhrum tluan thukpi a um ih curuangah hitawk ihsin na hnenah rat a duhmi zohman an ra thei lo ih na umnak ihsin kan umnak khalah hin rat duhtu an um khal le an ra thei lo a si,' a ti (*Luka 16:22-26*).

A tlun ih Bible bungcang kan zoh a sile Mifarah pa Lazaras cu a thih veten vanram ah a thlengcih, milian pa khal cuvekthotho in a thi veten hell ah a thleng cih. Rundamnak caan a um nawn loih Pathian ih rundam a tul nawn lo. Curuangah si cathianghlim in "*tuini hi rundamnak caan a si*" a tinak cu. Kan nun laiah in sersiamtu Pathian pan uh si.

**7. PATHIAN IH RUNDAM THEI LOMI PASARIHNAK:
Dunglet hoi pawl (apostates)**

Mitampi in Pathian thutak cu an thei ih an zum. A sinan an pialsan ih an kir duh nawn lo. Cupawl hrangah cun lamzin dang a um nawn lo, kumkhua mah le ha thialnak hmun cu an fehnak ding hmun a si. Lot ih nupi vek khi an si. Lot ih nupi cu vancungmi pawl in luatnak thuthangtha an simih a thei, a thlun khal a thlun. Asinan dunglet a hoisal ruangah ciilung ah a cang. Mitampi in dungtolh nun hi a poi lo, rundamnak a hlo thei lopi tiah thu an phuang theu. Rundamnak a hlo le hlo lo cu kan nunakah thupibikmi zumnak a si lo, Jesuh in Luke 17:32 ah "Lot ih nupi kha cing ringring uh" tiah in sim. Kan nunak ziangtikah a cem ding ti kan thei lo, kan harhdam ruangah le kan no lai ruang khalah kan nunak hi amahkhan nunnak a um lo. Cakkhai cangpang (accident) khal in kan thi thei ringring a si ti theiin ralring ten Pathian pawkhngat a tul. Dunglet hoimi pawl Pathian in rundamnak a nei lo. Sualsir ih kirsaltu hrang lawngah caanmha a um a si.

Thukhaikhawmnak

Jesuh in "Bawipa, Bawipa," tiih i kotu hmuahhmuah in vancung uknak an thleng thluh lo ding; vancungih a ummi ka Pa ih duhnak a tuahtu lawnglawng an thleng ding a si (Mat. 7:21). Pathian ih rundam thei lomi minung phunsarih pawl hi kan thei fiang a tul. Himi lakah zarhtin biakinn khawmmi zumtu ti awtu pawl khal an tel ve a si. Himi thil pawl hin ziangmi dinhmun ah kan um tihi mah le mah zohfiang aw theinak dingah bawmtu si hramseh. Pathian ih rundam kan si theinak dingah tiari in a mai' duhnak hawl cio uh si. Pathian in lo thlawsuah hramseh.Amen...

IV. BIAKNAK THUTHUP PHUNSARIH

Kawhhran sungah a famkimmi tuahnak (program) timihi a um thei lo. Asinan a famkimmi biaknak ticu a um a si. Cunicu kan kawhhran sungah ziangtin kan tuah ti siloin ziangtin na thinlungah Pathian na ret timi parah a thum aw. Pathian cu i rundamtu, ka nunnak danglamtertu, in sersiamtu, biaktlak a siti theih ih Thlarau Thianghlim thawi' nun, kan ruangpi hi a nungmi le a thianghlimmi raithawinak a si ti ruatih bulpak nunak ah Pathian cu thinlungzaten, ruahnak zaten, cahnak zaten rinsan ih biak cu a famkimmi biaknak a si.

A famkim mi biaknak cu a um nan, milai in kan tlinlo theu sawn a si. Cumi kan tlinlonak sancu zumtu in ral kan nei. Kan ralcu Satan a siih, hipa hin Pathian bia thei lo dingin a phunphunin in hnaihok. Satan ih a hnaṭuan thupibik cu Pathian dodal hi a si. Pathian a neh lo ruangah, Pathian zumtu siatsuah le Pathian thawn pehtlaih awknak nei thei lo ding hi a si. Bible in hintin in sim, A netnak ah, Bawipa thawn nan pehzom awknak le amah ih cahnak ruangah nan thazaang cu cakter sin uh. Satan bumsiatnak do thei dingah Pathian ih a lo pekmi ralthuam kha hruk uh. Ziangah tile kan do mi pawl cu milai an si lo, vanih a ummi thlarau sia cahnak pawl, uktu pawl, thuneitu pawl le hi a thimmi leikhawvel pumpi uktu pawl an si, tiah a ti.

A sile kan biaknak ih kan tlamtlin lonak cu ziangtin kan hmaiton ding? Jesuh kha kan zoh a ṭul. A mahin kan sualnak hrangah le kan tlamtlin lonak hrangah a thisen in raithawinak in tuahsak zo. A mah in kan ai in awhsak zo. Cumi cu nehnak raithawinak tiah kan ko. Cui nehnak cu kan nehnak a sitiah kan retih Jesuh lawng kan hmuitin lawnglawngah in hnaihoktu Satan hnaṭuannak kan do thei ding a si. Santan donak dingih hriamhrei ṭhabik cu a ṭongkam (Bible) hi a si. A netnakah lungawi aipuangzet le tharthawhnak thawn Bawipa Pathian cu biak uh.

“Curuangah a nungtu cu kei ka si nawn lo; ka sungih a nungtu Khrih sawn a si. Atuih ka nun hi cu i duhdaw ih ka hrangah a nunnak a petu Pathian Fapa rinnak in ka nung a si.” (Gal 2:20)

Tiidai forkhat te hi leilung parah kan thlak a sile a rei hlanah a ro in a caar mai ding. Cumi a caar le ro ih hlo ta lo dingin ziangtin kan tuah pei. Cumi kumkhua ro ih

hlota lo ding cun cui tiidai forkhat cu Tiipi Thuanthum sungah kan thlak lawngah a kang dah lo ding. Cuvekin kan cahnak malte le kan ÷uan theinak malte cu Khrih Jesuh sungah kan phum ahcun kan biaknak cu sullam a nei mi le a ÷hangso mi a si thei ding. Cumi cu si Bible ih sim mi biaknak taktak cu. Thinlung takih Pathian biatu si dingah Pathian in malza lo sawm hramseh.

Zumtu kan nunnak ih hlawhtlinnak le neihnunnak tawhfung cu thang÷hatnak hi a si. Pathian hi sunlawih le thang÷that duhtu a siih, sunlawih thang÷that cotlak khal a si. Ziangah tile in sersiam ih a zangfahnak thawn A fapa neihsun thawn in rundam tu a cungnung Pathian a si ruangah a si. A mai' hnen ih thang÷thatnak a petu hmuahhmuah a cawisangih a sunlawih a si. Bible in, "Cun Saul a dawihlo hnuah Pathian in David kha an siangpahrang ah a tuah. David thu cu Pathian in hiti in a ti:

*"Jesse ih fapa David cu ka lungtongtu a si.
Ka tuahter duhmi hmuahhmuah kha a tuah
ding a si,' tiah a ti" (Tirhthlah 13:22).*

David hi ziangruangah Pathian lungtongtu a si thei pei? David nunnak kan zoh tikah uiretnak, tualthahnak a tuah a si lo sawm? Mitampi in David cu a soal hnuah a lung a tlengih sualsirnak a neih ruangah Pathian in ka lungtongtu a si a tinak a si an ti. Cumi ruang lawngah a si pei maw? Bible sungih pacang÷ha tampi cu sualsirih Pathian fate sinak an co thei nan, a hleice in Pathian in ka lungtongtu a si tiah a sim hai cuang lo. Curuangah thildang a um lai ko ding. Cumi cu ziang a si dingah kan ruat?. Thil pakhat cu David ih nunnak kan zoh tikah Saam sungih a ca ngan pawl zoh tikah a fiangzetmi cu thang÷thatnak a pek ringringmi kan hmu thei a si. David in Pathian hnen ihsin ziang ka ngah ding tihnakin Pathian

lung ziangtin ka tong thei ding tiah a hawlih cawi mawinak, thangthatnak a pek ringring sawn a si. Curuangah David ih uk sung cu “suisan uknak” tiah kawh a siih a tefasin Uknak khal a cem lo. Ziangah tile a mai’ fapa sin cithlah, Jesuh cun kumkhua a uk lanta ding a si.

Curuangah Jesuh leitlun ih a rat tikah nasatakih sunlawih thangthatnak a comi, kan hmuhmi sungin thangthat nak phunsarih kan zoh tlang ding. “Jesuh le a dungthlun tu pawl cu Jerusalem an naih vivo thlang. Olif tlang ih Bethphage khua an thleng. A dungthluntu pahnih hmaiah a hei thlah ih, hiti in thu a cah.

“Nan hmaih khua ah va feh uhla laakpi an hrenmi a faate thawn nan hmu lohli ding. A hri phoih uhla ka hnenah rak hruai uh. ‘Mi in ziangah so nan hruai,’ an lo tile, ‘Bawipa in a tul a si,’ va ti uh. Cuticun hmakhatte ah an lo thlah ko ding,” (Matthai 21:2-3) tiah a ti.

Himi cu profet ih a rak sim ciami kimternak dingah a si. Profet cun:

“Zion khawpi khi sim uh, Na siangpahrang cu na hnenah a ra lai; Amah cu mi lungnem a si ih laak parah a to. Laak note parah a to a si, ti uh,” (Mat. 21:5) tiah a ti.

Curuangah dungthluntu cu an feh ih Jesuh simmi vekin an tuah. Laak le a faate cu an rak hruai ih an zaang ah an puan an dam ih Jesuh cu a to. Mi tampi in Jesuh fehnak ding lamzin ah cun an puan an rak phah ih mi dang pawl in hnahsawl an lak ih lamzin ahcun an phah ve. Jesuh hmaih a fehmi pawl siseh, a dunglam ihsin a thluntu pawl siseh, an zate in:” Hosanna! David Fapa cu thangthat

uh! Bawipa ih hmin in a rami cu Pathian in thlawsuah pe koseh! Hosanna! Pathian cu van a saangbik ah thangthat uh!" tiah an au ciamco. Jesuh cu Jerusalem khawsungih a luh tikah a khua pumpuluk in an au celcel ih, "*Hi pa hi zoso a si?*" tiah khua mi pawl in an sut. Cutikah miseenpi pawl cun, "*Hi pa cu Galilee ram Nazareth khuami profet Jesuh a si,*" tiah an ti (*Matt. 21:1-11*).

Hi bible cang kan zoh tikah Jesuh Jerusalem ih sunlawi-nak thawi a lutnak ni a si ruangah "**Tumkau nii**" (Palm Sunday) tiah hmin an pek. Kei cun himi nii hi "**Hosanna Sunday**" tiah hmin ka pek ve thung a si. Himi sungin Biaknak lole thangthatnak phun sarik kan hmu thei:

1. THEIFIANG ZETIN AN BIAK A SI (Adoration with understanding)

Jesuh cu Jerusalem khawsungih a luh tikah a khua pumpuluk in an au celcel ih, "*Hi pa hi zoso a si?*" tiah khua mi pawl in an sut. Cutikah miseenpi pawl cun, "*Hi pa cu Galilee ram Nazareth khuami profet Jesuh a si,*" tiah an ti. Hitawkih umtu mipi pawl in Jesuh cu zo a si tiah fiangfelfai zetin an theih a sunlawih asi. Tuisunah kan biakmi Pathian hi fiangzetin kan thei ngaingai maw? Maw theifiang cuca loin ha kan rak biak ve men. Kan suah in Khrihfa kan si ruangah biakinn kan feh ve men tla hi a si pang kei ti phan a um zet. Kan rualpa pakhat ih nupi thit men tla kan hluan pang kei maw ti phan a um zet. Voikhatah kan rualpa pakhat cu fala a leng hlanah zuu a in ih, a in tamtuk sualih ri hmenghmeng in a fala cu a hungleng. A zuri mawng thawn cun ka lo thi duh ih tuizanah i thlun cih aw a ti si hmang. A fala nu khal cun a rak duh ve ih a rak thlunih inn ah a tlunpi.

Zuu a ri tuk ruangah a tlunpi le pi lo khal a rak thei aw lo. A thaizingah a nu in pate tho aw la, na hmai tla phiah aw la rawl kan ei ding tiah a nu in nupi tlunfam cu aw nemten a hunthang. Cule ka nu cu nidang a va bang lo ve in kaw k lo tiah lungawizet cun a hungtho ih a thianfai awk theh hnuah rawl einak cabuai ah cun rawl a vung kil ve. A kiangah nunau pakhat a toih cunu cun hni siamsi ten a rak zoh. Cule kan rualpa cun “nangteh zingpitte ah in rung leng mawsi? “tiah a sut. A nu cu a thin a hengtukih mizan ah na nupi dingah na run hruaimi a si hi tiah a ti. Kan rualpa cun ti ngaihna a thei loih, cuti maw si? ti lawng a sawn. Nupi a thi nan a thit le thit lo khal a thei aw lo. Pathian kan bia, kan thangthat kan ti nan kan biakmi taktak hi ziangvek a si ti kan theihfiang lo a si ahcun sullam a nei zik lo. Ka hawi ku khaw ka ku ve tiah kan suak ding. Hi a tlunih Jesuh hmuaktu pawl hin an theifiang nasa, Jesuh hmai a fehmi pawl siseh, a dunglam ihsin a thluntu pawl siseh, an zate in:

“Hosanna! David Fapa cu thangthat uh! Bawipa ih hmin in a rami cu Pathian in thlawsuah pe koseh! Hosanna! Pathian cu van a saangbik ah thangthat uh!” tiah an au ciamco.

Tuih kan biakmi Pathian hi zoha a si? Jesuh cu zoha a si? Kan hrangah ziangha in tuahsak, khuitawkin ha a rat? Kan theifiang ngaingai ding hi a poi mawhtuk ee. Culawng silo, Jesuh in dungthluntu pahnih a thlah ih lak note ka hrangah va hruai uh, a neitupa in ziangah nan lak a lo tile Bawipa in a hai ti uh a ti. Jesuh ih tiam vek cekci in an titikah harsatnak um loin a neitu pa’n a rak pek. Lak neitu pa’n Jesuh cu a theifiang a si timihi rinhlal ding a um lo. Jesuh zo a si ti atheihfiang ruangah

a neihmi cu siangzetin, man loin a rak peknak a si. Kan biakmi Pathian a theifiangtu cun lungawizet le siangzetin kan neihmi khal kan pek a si. Unau na biakmi na thei fiang zo maw?

2. CANGVAINAK THAWN BIAK DING A SI

Jesuh Jerusalem a runglut tikah cangvaihnak thawn an bia a si. Mipi cu an ra ih dingmen le to men in an hmuak lo. Ziang an tuah? Mi tampi in Jesuh fehnak ding lamzin ah cun an puan an rak phah ih mi dang pawl in hnahsawl an lak ih lamzin ah cun an phah ve. A hrek cu an kut an beng, an lam ih au phah in Jesuh cu an hmuakcio. Mi pakhat ciar in tuahmi an neih cangvaihnak an nei cio. Curuangah Pathian kan biak tikah kan taksa ruangpi khal hi cangvaihnak a nei ve ding hrimhrim a si. Cu lawnglawngah kan cangvaihnak, kan tuahnak zoh in kan kiangkap mipi kan thangphawk thei ding a si. Tihlah! Bawipa in kut le ke in pek , kan cangvaihnak thei laiah kan kutthlir in lamphah in lungawi thathoten a cungnungbik Bawipa cu biak uh si. Kan dungkumli lai reiah kan sungtel pakhat cu cancer in a na, amah cu nupinu a siih doctor tein canser stage 4 na si an ti, cumicu cancer natnak tahnakih a sangbik a si. Cutikah siizungah in ko ve ih kan nupa in kan va feh ve. A pasal thawn kan zaten a kiangah pathum kan um. Doctor pa in nan rualnu hi cancer stage 4 a thleng zoih hril dingmi pahnih nan nei. A pakhatnak cu cancer sii chemotherapy kan thun dingih a ngaih lole a sii cemhlanah a thithe. A pahnihnak cu zianghman pe loin hitin a pasal le fa le thawn a nunnet nuam in caan hmangtlang ding a si an ti. A pahnihnak si bang sehla ziangtiang a nung thei ding tiah ruahnak na nei tiah ka sutih, doctor pa cun thla thum ihsin thlaruk

karlak cu caan a nei men ding a ti. Cule kan rualnu cu ka hei zohih saya pa ziangtin in ruahsak tiah thinnuam lozetin in rak sut? Cule keiin thla kan cam dingih sii hi lo thun hai sehla na duh maw? tiah ka hei sutih, aw duh ee a ti. Cule a pasal kan sutih sii than ding cun a lungkim ve. Cule sii cu an than ih thlaruk hrawngah a hunngdam deuh ih biakinn ah khawm ka duhuh tetti ka khan duh ee tiah a ti. Pathian in caanṭha a pekih biakinn ah a ra ih pulpit hmaiah dingin a kut ka kai ih thu a sim. A lungawituk. Bawipa cu thangṭhat si koseh tiah a ṭong ṭhiaphah in a tiih a kut cu a hun khai tum ih a khai thei nawn lo. A taksa cu a ṭumṭawltuk ih a ding theiceu, a ṭhia rero. Cutikah a timi cu ka kut ka khai thei laiah Bawipa hrangah ka kut ka rak khai lo, cakzetih ka feh thei laiah Pathian hrangah ka ke ka rakkar duh lo. Tuahcun zianghman ka tithei nawn lo tiah mithli thawn a rak sim. Pathian kan biaknak hrangah Pathian in ruangpum in pek a si, cangvaihnak thawn a mah biakin thangṭhatnak pe cio uh si.

3. ṬONGKAM THAWN BIAK DING A SI

Jesuh cu an ṭongkam suakin an biak a si, Jesuh hmaiih a fehmi pawl siseh, a dunglam ihsin a thluntu pawl siseh, an zate in:

“Hosanna! David Fapa cu thangṭhat uh! Bawipa ih hmin in a rami cu Pathian in thlawsuah pe koseh! Hosanna! Pathian cu van a saangbik ah thangṭhat uh!” tiah an au ciamco.

Mi hrekkhat cu biakinn ah kan ra tikah hlasak khalah kan ka kan angdah lo, kan sak ve tum dah lo, kan dingin kan to men. Pharasi pawlin Jesuh hnenah na dungthluntu pawl hi daiten um dingah dawn hai aw an ti. Jesuh in hipawl an au lole hitawkih lungte pawl an au ding a ti.

Cuvek thotho in seemtirnak kan zoh tikah cangkhatnak le canghnihnak ah a hmaisai bikah Pathian in lei le van tla a seemsuah. Lei cu pianhmang nei lo thlahawmpi lawng a rak si. Thimnak in ti thukpi cu a khuh ih, Pathian ih Thlarau cu tipi parah a leng a ti. Hitawkah kan hmuh mi cu Pathian ih sersiammi leilungpi parah Thlarau cu a leng, asinan thim in a khuht̄heh lai. Cangthumnak kan zohsal a sile; Cun Pathian in, “Tleunak um seh,” ti ah a ti ih tleunak cu a um a ti. Pathian in a ʔongsuak lawngah tleunak cu hmakhat teah a um a si. Hi canghnihnak le cangthumnak hi kumziat a rei ding t̄icu zohman in kan thei lo, kum million in tla a rei a si thei. Pathian in umseh t̄iuh a ʔongsuak lai hlanlo tleunak cu a um lo. Curuangah kan ʔongkam hin hmual a nei. Kan ʔongvek hin a cang thei taktak asi tihi kan hngilh lo ding a thupitukmi a si. Cuvek thotho in Joshua le Isreal pawl in Amor siangpahrang panga pawl an doih khua a thimzik thlang, khua a thim cun Isreal pawl ral an sung ding. Ziangah tile cui an do awknak hmun cu Amor pawlih uknak ram a siih hmun khuarnak ding an thei lo. Cutikah Joshua in Bawipa ih hnenah hiti in a au:

*“Maw Ninu, Gibeon khua tlunah ding law;
Maw Thlapa, Aijalon Horkuam tlunah cawl
law,” tiah a ti.*

A ti vekin Israel mi pawl in an ral pawl an neh thluh hlan lo ni cu a ding ih thlapi cu a cawl ngaingai. Hi thu cu Jashar cabu sungah an ngan a si. Ni cu feh nawn loin van laifangah ni khat pumhlum a cawl. A cuih sun bangtuk, Pathian in Israel mi a ʔan ih Bawipa in milai ih thu a ngai caan, leilung hramthawh ihsin a um dah keel lo. Bawipa cu Israel lam ʔangin ral a do a si. (*Joshua 10: 12-13*)

Lai thufim in “tongkamkhat sepi man” an ti. Kan tongkam hin thihnak le nunnak huham a nei a si. Pathian in tongnak kaa in pek ruangah kan tongkam in a thu aupi in, kan tongkam in a mah thangthatnak zaihla le a hmin sunglawi cu aupi cio uh si law.

4. PEKNAK THAWN BIAK DING A SI

Jesuh Jerusalem ih a ra lut laiah, mi tampi in Jesuh fehnak ding lamzin ah cun an puan an rak phah ih mi dang pawl in hnahsawl an lak ih lamzin ah cun an phah ve. A hnipuan an phah timi hi a sunglawi ngaingai mi a si. Judah pawlih sunlawinak cu an hnipuan ah a um a si. Siangpahrang kawr a umih an thit dan khal a dang. Cuvek thotho in puithiam pawl an kawr khal mai duhduh ih thit a ngah lo (*Suahhlanak 28:1-14*). Joseph thuanthu khalah kan hmu thei. Joseph cu a paiih duhdawtmi a sinak cu a hnipuanah a lang a si.

“Josef cu a pa Jakob in a tar hnu ih a neihmi a si ruangah a fapa dang hnakin a duh cuang. Curuangah angki saupi baanfual a thit sak,” (Semtirnak 37:3).

Lamzin ih an puan an phahmi cu peknak sunglawi an pekmi a si. An neihmi le an sinak an pek tinak a si. Nang teh Pathian biaknak hrangah ziangha na pek ve? Curuangah biakinn kan feh tikah kutlawng in kan feh ding a silo, Pathian hrangah kan neihmi kan ken tengteng a tul. A hrekkhatin Khawm tinten a hlu khon ding a silo an ti. Peknak hi biaknak sungih telmi a si ruangah kan khawn lo khalle pek ding sawn a si. Kan nih laimi cu a khon in kan khongih mirang hrekkhat cun inn hmaiah a hlu thlaknak an ret ih, cumi ah an mahten an thlak theu.

Cuvek thotho in Jesuh hnenah a man khungzetmi Laak note an pek kan hmu thei. Jesuh le a dungthluntu pawl cu Jerusalem an naih vivo thlang. Olif tlang ih Bethphage khua an thleng. A dungthluntu pahnih hmaiah a hei thlah ih, hiti in thu a cah.

“Nan hmaih khua ah va feh uhla laakpi an hrenmi a faate thawn nan hmu lohli ding. A hri phoih uhla ka hnenah rak hruai uh. ‘Mi in ziangah so nan hruai,’ an lo tile, ‘Bawipa in a tul a si,’ va ti uh. Cuticun hmakhatte ah an lo thlah ko ding,” tiah a ti.

Himi san ahhin Isreal pawl ih neih nunnak an tah dan ahcun Lak ziangzat na nei ti khi an tahfung pakhat a si. Ziangah tile an sumlutnak thabik pakhat a si. Lak hi nisunglawi an neih caan ih an to mi le mankhungzetih an saanmi a si. Tuilai Kawlram vek a sile Saicangpi (Elephant) to vek khi a si. Culole thitumnak kan tuahtikih motor saupi (limousine) kan san vek khi a si. A man khungzetmi a si, a hleiin hitawkah Jesuh hnenih an pekmi hi zohman ih to hrih lomi a si bet.

Na neihmi thil a lo diltu na thei maw? Laak neitupa in Jesuh in a hai ti a theih tikah a rak pek mai. Ziangah tile Jesuh cu zo a si ti a theihfiang ruangah a si. Na tuanmi lak ih thenhra thenkhat a lodil tu pa na thei maw? Na theihle pe mai aw. Thildang ih kan hman hlanah pek ding a si. Zohman ih to hrih lomi a pektu pa cu mithlawsuak a si. Kan bills pawl pek hlanah, bazar pawl kai hlanah, le motor le inn kan lei hlan ah pek ding a si. Inn le motor kan lei tik khalah mai duh mimi khungzetih lei ding kan si lo. Thenhra thenkhat kan pek hnuah bill kan pek thei tawk dingih zirih lei ding a si.

Culawng silo, Bawipa hrangah kan fimnak, thiamnak kan pe siang maw? Kan tefa pawl Bawipa hrangah kan pe zo maw? in kil khawi sak aw, tiah biakinn ah kan rak hruai ringring maw? Peknak hi vanram kainak ding cu a si lonan leithlawsuah donnak le biaknak ih thuthup pakhat a si.

5.LUNGAWIZETIH BIAKNAK

Jesuh Jerualem a runglut tikah mipi in lungawi aipuang le lam phah le au kionak thawn an hmuak a si. Biakinn kan ra thlentikah kan lungawi in kan aipuang theu maw. Thildangin a lo hnaihok thei pang maw? Mi umtudan le na kiangkap ruangah Pathian thaten bia thei loin kan um pang maw? Kan rualpa cu praise and worship pawl a zohih hla an sak tiki an aukio tikah a riah a sia ringringih tuisun ka khawm cu a nuam lo tukaw, ka hngir a theu nohno a ti theu. Cuvek cu Jesuh Jerusalem a ra lut lai ih mipi au aw thei ih rak lungawi thei lo Farasi pawlvek an si. "Cule miburpi lakih a ummi Farasi thenkhat pawl in Jesuh cu, *"Sayapa, na dungthlun pawl hi daitein um haiseh, sim aw!"* tiah an ti. Jesuh in, *"Fiangtein ka lo sim: Annih pawl daiteih an um a sile hi lungto pawl hi an hung au ciamco ding a si,"* tiah a ti (Luka 19:39-40).

Ziangruangah kan lungawi ding? Amah in in duhdawt ruangah a si. Pathian in leilung hi a duhdawt zet ruangah a Fapa neihsun a pek ih amah a zumtu hmuahhmuah cu thi loin kumkhua nunnak an co ding (Johan 3:16). Pathian cu kan hnenah a um, Ziangah tile Pathian in, *"Ka lo tlansan lo dingih ka lo hnong lo ding,"* in ti. Pathian cun A fapa cu leitlun thiamlo coter dingah a thlah loih, rundamnak pe

dingah a thlah a si. A fapa cu kan mah run dingah tuisunah David khuapi sungah a suak zo asi. A hmin ah runtu Bawi Khrih tiah an ko ih **Immanuel** khal a si fawn. A mah in Pathian le minung karlak ah remdaihnak a tuahzo. Remnak timi cu daihnak le lungawinak tinak khali h kawh theih a si.

Biaknak cu ÷uanvo neih menih biak siloin Pathian in kan sualnak in ngaithiam ruangah lungawi in biak ding a si. Kan parih a ÷hatnak ruangah lungawi in biak ding a si. Kan nunnakih in tuahsakmi thil pawl ruatih lungawi ih biak ding a si. A thiltuahmi mangbangza pawl zohih lungawiih biak ding a si.

6. ZO SI KAN BIAK TIMI HI LANGTER DING (declearing who he is)

Pathian hi kan biak tikah zoha a si kan biak timi hi langter ding a si. Ziangah tile leitlumi in pathian tamzet an nei. Kan biakmi cu pathian lakih a nung Pathian, siangpahrang lakih Siangpa-hrang le a cungnungbik Pathian a si timi hi kan langter a ÷ul. Culawng silo, Jesuh cu Messiah, Pathian fahniang a si, Amah lawng hi in rundamtu asi ti kan langter a ÷ul fawn. Ziangah tile leitlun mipi tampi in Jesuh hi Pathian fa, in rundamtu a si tiah an pomlo ruangah a si. Jesuh cu sunlawinak thawm Jerusalem a lut laiah hitin an biak ih an thang÷hat;

*“Hosanna! David Fapa cu thang÷hat uh!
Bawipa ih hmin in a rami cu Pathian in
thlawsuah pe koseh! Hosanna! Pathian cu van
a saangbik ah thang÷hat uh!”* tiah an au
ciamco.

Pathian in Isaih 45:5-6 ah hitin in sim, *“Keimah hi Bawipa ka si, Pathian dang zohman an um lo. Nang cun i theilo nain, Na hai mi thazaang cahnak ka lo pe ding. Khatlam vanhram deng ihsin khatlam vanhram deng tiang, Mi hmuahhmuah in keimah hi Bawipa ka sinak le Pathian dang khuihman ih a um lo zia, An theih ðhehnak dingah hibangtuk in ka tuah a si”* a ti.

Zosi kan biak timi hi kang kiangkap ih minung pawlin an thei ding a mamawhzet a si. Jesuh cu zo vek a si, Ziangtin hna a ðuan, kan hrangah ziang in tuahsak, ziangruangah kan biak timi kan langter tikah midang khalin a nung Pathian cu an thangðhat thei ding a si. A men!

7. ðIHZAH UPATNAK THAWN BIAKNAK PEK DING A SI

Kan za kan bengin le lam phah thawn kan biak ding cu a si ko nan, Pathian cu ðizah upatnak kan thinlungah ret in biak tengteng ding a si. Capohnak le huatsuahnak thawn biak ding a si lo. Keimah hi Bawipa ka si, Pathian dang zohman an um lo. Bawipa na Pathian cu na thinlung hmuahhmuah, na nunnak hmuahhmuah, na cahnak hmuahhmuah le na ruahnak hmuahhmuah thawn na duhdaw pei ih na innhnen cu nangmah na duh awk vekin na duh hai ve pei a ti. (*Daanpeksalnak 6:5*).

Thungaithlak le ðihzahnak thawn Pathian a biatu cu Amah in a cawisang a si. Tuilaisan ih thungaithlak ih Pathian a betu lakih kan zohðhim dingmi miphun cu midum pawl hi an si ve. Thungaithlak in biaknak an nei. USA ramah midum biakinn tampi a karh sinsin. Midumpawl cu USA ah hnaðuan dingin Afarica ram ihsin

an ra, a hrek cu sal rori ah kaih rak tuarih hruaimi khal an rak si. Cutin USA ih colonies pawlin sal ah 1619 thokin kum 400 sunglai an hrenbet thluh hai. Sal dinhmun ihsin January 1, 1863 ah zalennak cu Abraham Lincohn in a phuang suak. Cutin an thanglianih Pathian mithmai an ngah vivo, tuisun nitiang midum lakah misual le miṭhalo tampi an um ko. A Sinan mi hrekhat ih Pathian tlaihsannak ruangah sal dinhmun ihsin USA president dinhmun tiang a hungsuak thei. Midum hmaisabik president cu Barack Obama in 2008 ah a co ngah. Pathian hi cun thutak ih Amah cawisangtu cu a hngilh dah lo.

Cuvek thocho in kan Kawlram khalah Chin mihi rensang hman kawl pawl in in pe duh lo. A hlei in Khrihfa kan si ruangah nautat le nambet kan tong. Asinan Pathian in mithmaiṭha in coter ih 2017 ihsin Chin mipahun Henry Van Thio cu Vice president ah cawisan nak kan hmu ve thei a si.

Curuangah biaknak timi cu kan thinlungtak ih puaksuak ih mizah upat le sunlawih khi a si. Biaknak kan timi a sullamcu lukun, khukbil, hmailamah bungbukun ih kun tinak a siih a sawhduh taktakmi cu upat ṭihzah zetih upatnak pek ti a si. Curuangah a si Bible in na Bawipa na Pathian cu na thinlung zaten, na ruahnak zaten le na cahnak zaten rinsan aw a tinak cu. Kan taksa ruangpi rori in a thupek vekin ka thlun ding, ka tuah ding tiah lungkim le tiarizet ih um khi a si. In fialmi pohpoh cu ka tuah dingah ka lungkim a si ti langternak khal hi biaknakih muril cu a si.

Thutlangkawmnak

Pathian kan biak timi cu kan mailamah ʔuan ding tampi a um ve. Mi tampiin daitei' um khi thinlungtak ih biaknak ah kan ruah mi hi a dik cuanglo a si. Kan thinglungih kan retmi cu kan taksa ah a lang. Kan lungawi ahcun kan hni, kan ninghan tikah kan mitthli a tla. Kan ninghannak kan hmuh theinak pakhat cu kan mithmai le kan mitthli a si. Cunruangah Pathian hnenih kan lungawinak cu ziangtin na puaksuak ter? Bawipa cu thiangfiangzetin biak aw, na cangvaihnak thawn biak aw, na ʔongkam ih biaknak thawn biak aw, na hlawnthil thawn biak aw, zo a si kan biakmi Pathian hi timi simfiangnak thawn biak aw, ʔihzah upatnak thawn biak aw. Cucu Pathian biakdan thutup le a cohlanmi biaknak phunsarih a si.

V. FIMNAK THUTHUP PASARIH

Fimank ih thawhna le cemnetnak cu Pathian ðihzahnak ah a um. Thufim 9:10 "Pathian ðih cu fimnak ih hramthoknak a si. A Thiang Mipa na theih ahcun theihthiamnak fimnak na nei. Fimnak cu Pathian ih pekmi a si kan ti tikah kan um men in kan thluakah a runret cutco ih computer kan download vekin in tuah loih bible sungah in sim sawn a si. Fimnak in na san a sauter ding. Fimnak na neih ahcun ðhathnemnak a lo pe ding, Fimnak na hnon ahcun harnak tuartu nangmah na si ding. Fimnak cu daan theihfiangnak tlun ah a um. Curuangah fimnak cu lak ding a si. Fimnak thuthup phunsarih pawl kan zoh ding. Hi pawlin ðhathnemnak a lo pek tengteng ding a si.

**1. FIMNAK CU THILDANGLAM PAWL THEIH-
THIAM IH CAANTHA LAK THIAMNAK KHI A SI**

“Jesuh cu Jerikho khua lamah a feh ih a thlen zik zawngah mitcaw pakhat cu lamzin kiangah kutdawh in a rak to. A kiangin mi tampi an lan kha a theih tikah, “Ziang so a si?” tiah a rak sut. Annih in, “Nazareth mi Jesuh a ra a si,” tiah an ti. Cupa cun, “Maw David Fapa Jesuh, i zaangfah hram aw,” tiah a au ciamco.

Hmaiih a ummi miseenpi pawl in an kaw k ih daiteih um dingah an sim. Sikhalsehla anih cun, “David Fapa, i zaangfah hram aw,” tiah a au sinsin. Cuhrangah Jesuh cu a ding ih, “Miticaw pa kha hinah rak hruai uh,” tiah thu a pek. A hnenih a ra thlen tikah Jesuh in, “Ziang tisak dingso na duh?” tiah a sut. “Bawipa, khua hmu thei sal ningla ka duh,” a ti. Jesuh in a hnenah, “*Cuti a sile khua hmu aw! Na zumnak in a lo damter zo,*” tiah a ti. Hmakhatteah khua a hmu thei ih Jesuh kha a thlun ih Pathian a thangthat vivo. Cumi cu miseenpi in an hmuh tikah an zatein Pathian kha an thangthat (*Luka 18:35-43*). Hitawkah kan zoh a sile mitcaw pa hin thil danglam a theithiam. Midang memmen tuisun ah a hnenah a ra lo ti a thei. Culawng silo, Jesuh cu midanglampa a si ti a theithiam fawn. Cui midanglampa cu a theihthiam ruangah in zaangfah hram aw tiah a aunak cu a si. A aunak cu a hlawhtling ih a mit khua vanter a si. Curuangah kan nunnak ah zo ha mi danglam, zo ha mi cuangtuar, micung cuang zo ha mi nei nung timi kan theih fiang le kan thleidan thiam hi fimnak phunkhat a si. Laimi pawl in kan ti theumi cu pa le pa ciocio, kan inn ah Arsa kawng thet ciocio zoha, ziangah ka siar cuangke kan ti theu. Cucu aat hna asi. Kan theih dingmi

thil cu mi nung ciocio ah rampi le minung, tile rawl ei cawk lole bar cawk lo a nei mi siangpahrang a um laiah nitin rawl khopkham hman nei lo rawl dil ih pum puar mumal lo minung ciocio kan um a si ti kan theih ding khal a thupi. Cumi kan titikah milian lawng tlon le mih ih, mifarah nauta pawl hmuhsuam ding ti duhna a si lo. Na hnak ih mifim le thilti thei, le thu thei kha upatnak pek awla, na harsat caanah an lo bawm thei ding. An hnenah pur na sum thei ding. Hi mitcawpa cun Jesuh cu mi thiltithei a siti a fiangih a hnenih a ratlai caanah caanṭha a rak lak thiam. *“David fapa I zangfah hram aw”* a tiih a kiangih um pawlin au hlah tiah an ti nan, Jesuh ih theih dingin ringpi’n a au sinsin, caanṭha a lakah a liamter sianglo, tuini ah lak le hmuh tengteng a duh a si. Mitcawpa in caanṭha a lak thiamnak ruangah hlawnak a ngahih a sentet laihsin khawvang le leitlun mawinak a hmuh dah lomi pawl a hmu thei, a sunglawituk. Jesuh cu na hrangah midanglam le thiltithei a si. Tuisunah ko aw. Na hrangah thilṭha a lo tuahsak ding. Cucu a si Pathian ṭihzah cu fimnak hrampi a sinak san cu.

Cuvek thotho in Jesuh thinglamtah parih an khenbet lai ah khan a vorhlahmah pakhat, a kehlamah pakhat an khenbet cih ve. A kehlam ih um pa cun Pathian fapa na sile kan mah tla in rundam aw la nangmah khal rundam aw ve aw he tiah at thlaktakin a sawn. Jesuh kha zo a si ti a hliathlai duh lo, a theifianglo ih a hmuhsuam. A hrangah ṭhathnemnak a um loih sunralnak a si sawn. A vorhlahmah khenbet mi pa cun Bawipa na ram na thlen tikah i hngilh hlah aw maw tiah lungzur le ṭapphah in a vun sawn. Hipa cun Jesuh hi zo a si, a danglamih in rundam theitu

a si ti a kai ngah. Khatlam ih mi hmuhsuam tupa kha hitin a sawnbet *“kan nih cu misual kan si hi, Jesuh cu sualnak a nei lo ho khaw”* tiah a tibet lai. Curuangah Jesuh in a vorhlam pai’ hnenah

“tuisun ah kei mah thawn paradis ah na cawl ding a si” a ti (Luka 23:39~43).

Hipa hin ziang tuah theimi a nei lo nan, a fimnakin luatnak a pek.

Bible sungih fimnak in zirhmi cu thildanglam pawl theihthiam ih caanṭha lak thiamnak khi a si.

2. FIMNAK CU ZIRNAK IN A RA A SI

Bible thufim sungah fimzirnak thu tampi in sim. Cumilakah thlarau lam fimnak tawhfung pali Ramsa nuncandan thawn fimzir dingah Solomon in a ngan. Leilung tlunah a fatezet nain a fimzetmi ramsa pali an um: Cu pawl cu an tha a cak lo nain ṭhal caanah rawl a seekkhawl ciatu sihte; A cak lo nain lungkhaam lakah kua a tuahtu meingan; Siangpahrang an nei lo nain, A rual a rual ih a ṭhawn dutdomi kharbok; Na kut khalah na huum thei ih, Siangpahrang innsung khal ah na hmuh theimi maimom (kan Falam Bible hrekkhat le Kawl Bible ahcun dekder tin a ngan), tla an si (*Thufim 30:24-28*).

Hi ramsa phunli ih in zirh duhmi pawl kan zohtlang hnik ding:

(1). Maimom:

Hi ramsa cun kan nunakah thlarau nun thuthup zet in zirh. Cumi cu kan nunak ah hngetkhohzetih le beidong loih nun ding in sim. Maimom cun inn a sak tikah a pumsungih a neihmi hrifemte thawn a sak. Cuihri cu a

pumsungin a suahih mawizet le nemzetin a sak. Cucu a si Jesuh in Johan 7:38

“Ca Thianghlim in ‘Zokhal keimah i zumtu cu a thinlung sung ihsin nunnak tiva a put ding,’ tiah a ti vekin a si ding,” tiah a sim kha a si.

Maimom inn cu a thoknak le camnetnak um loin a zaten a kulhvelter thluh. Cucu Maimom inrang tiah kan ko. Zinglam ah cui a inn lole a bu cu thlisia lole kanmah minung in kan kutin kan siatsak hmanah zanlamah cun a mah kelte in a saksal. Hitawkih in zirh duhmi cu kan nunak hin kan sungih thlarau rawl kan khummi, Pathian thu thawm nitin innsak ding kan ʔul a si. A canah Satan in in siatsak ih kan nunnakah buainak pawl kan ton hmanah a tharten, a kelten thlarau rawl kan ei mi thawm saksal ding kan si. Curuangah kan nunnak mawi le ʔha tei inn kansak theinak dingah cun nitin thlarau rawl a simi kan eih kan sungah khatko kan than ringring a ʔul. Cu lawnglawngah hi lei khawvelin in run siatbal hmanseh la a tharin kan saksal thei dingih nunthar in kan nungsal thei ding a si. Culawng a silo cui a inn cun a si rawl a hawl. Maimom in rang parah cucik kharbaww pawl an ra fut tikah an tlansal thei nawn loih cu pawl cu a rak eih pumpuar ten a um. Hmundang ah rawl hawl in a vak ciamco a ʔul nawn lo. Cuvekin zumtu nun khal cu kan nunnak ih Pathian thuthawn kan nun a si ahcun midangin in rapan ih cui’ kan nunnak sungah an pilih, an mah riangri kha kan nunak in cawmtu le rawl in petu, in bawmtubik ah an cang ʔheu a si. Thlarau rawl hi hmun danglam ah a um lo, kan mai hnenah le kan sungih a suakmi hin thlarau rawl laksal dingmi thu in zirh a si.

Maimon cu a sungah a cemthei dah lomi insaknak hri a um vekin zumtu khal a kang thei lomi thlarau nun, inn kan sak theinak dingah Pathian Bible kan siar ringring a ʔul, Pathian thuthangʔha kan ngai ringring a ʔul, thla kan cam ringring a ʔul, kan ka in kan phuansuak ringring a ʔul fawn. A kangdah lomi thlarau inn kan sak theinak dingah zuamcio tlang uh si.

(2). Meingan:

Hi ramsa cun a bu cu lungto le kham lungkhokrok lakah a sak. A cak loih ramsa dang deh thei a si lo. A hmul khal a pate ih nikhuasia, ruahsur le khuasik khal a tuar theituk lo. Curuangah a ʔanlaknak hmun le miih an siatsuah thei lonak ding hmun lungto sungah bu a khuar. Zumtu nunnak khalah kan thlarau inn cu lungto ah sak dingah in fial. Jesuh in Simon nang cu Peter tiah kawh na si ding (peter cu lungto tinak a si),

*“Ka lo sim Piter, nang cu lungto na si;
hi lungpi parah hin ka kawhhran ka din
ding ih thihnak hman in a neh thei dah
lo ding” a ti (Mathai 16:18).*

Ziangruangah hi simon hi Peter a si a ʔul tile cu amah tein a nung thei lo, mi thinbawhlok a si. Culawng siloin lairal ʔong cun “mi ti huho” a si. A duh canah phurthut mai, thawk le khatah lungawilutuk, thathotuk, ralʔha lunglo mai, ziang khawsawn loih tuah hmang a si. Jesuh khal phatsan hualho mai a si ruangah a nunnak cu lungto a simi Jesuh ah a um locun a ral a simi Satan thlemnakah awlaiten a tlu mai ding ti kha Jesuh in a thei ruang khalah a si ding tiah kan zum. Culawng siloin Jesuh in mi aapa le mifimpa innsaktu tehkhinnak thawn khal in in sim fawn. *Mathai 7:25-27* Jesuh in,

“Curuangah hi ka ðongmi a thei ih a thluntu cu lungpi parih inn saktu mifim pa bangtuk a si. Ruah napi in a sur, ti a lian ih thlipi in a nuai ciamco nain lungpi parih sakmi inn a si ruangah a sawn lo. Sikhalsehla hi ka ðongmi a thei nain a thlun lotu cu vunnel parih inn saktu mi-aa bangtuk a si. Ruah napi in a sur, ti a lian ih thlipi in a nuai tikah a sawn mai; a tlu ih a siatbal thluh a si,” tiah a ti.

Curuangah kan nih milai pawl cu thazang nemmi le Satan in bum mai thei, a ðhangsungah awkih tang mai thei kan si ruangah kan mahte ding loin kan ralhruangpi cu a khoh zetmi longto (Jesuh) sungah kan bu kan sak ringring a ðul. Cu lawnglawngah kan bu a hlum dingih thlaphang lote leh num hlimzetin kan um thei ding a si.

Kan innsang khal kan bu khuarnak le kan ðhanlennak cu hi lungto (Jesuh) sungah a si a ðul. Nu le pa tampi'n kan fate kan zoh khendan hi kan fimkhur a ðul. Nauhak nunsim thei an si laiah Jesuh sungah nunthar an neih tengteng ding in kan zirh le sim a ðul. Kum 7 ihsin 14 karlah ah piantharnak an ngah lole innsang hrangah phurrit a siih an nunnak khal a lakah an cemral ðheh ðheu. Curuangah Sunday school kaiter ringring an ðulih inn ah maw saya ko in maw, a silole camp tivekah kan fa le hi retih Pathian thu hi thungaitlak in an nauhak laiah kan thun ding hi nu le pa ðuanvo a si. Nu le pa tampi kan fate nun sim theih laiah kan zirh loih a si lozawngin kan duat ih an hung ðhanglian ih an sualral ih inn thilri siatsuah le zumtama, siitama an si hnu lawngah Pastor te hnenah thlacam le Pathian thu zirh dingah kan rak hruai ðheu. Cumicun an caan a liamih an taksa a siat ðheh

ih, kan neih le siah khal a cem ðeh. Kan sungtuk. Jesuh khrih kan pehzom lawngah kan innsangah humhimnak a um a si. Ziangkim ka nei tiih a ruat awtu pa cu lawngfangkheh ah a cangih, zianghman nei lo pa cu ziangkim neitu ah a cang ati. Lungto a simi le siat theilomi Jesuh sungah na hram bun aw. Ziang khalin an lo hnaihok thei nawn lo ding. Amen.

(3).Kharbawk:

Kharbawkin lungtualnak, hlawhtlinnak, pawlkom thiamnak thuthup in zirh. Karbawk hi phundanglamzet nuntu-khawsak nei mi a si. A tamsawn cu mahte um ringring ðeu an si. Nupa sinak an hman caan a thlen lawngah an hmangih an mahte lawng an umsal. Cuvek an sinan a ðulnak a umih thilpoimawh a um a si ahcun an rong an thlengdanglam ih an rualpi dang pawl thawn pehtlainak an nei ih a runrun, a rualrual in siangpahrang le hruaitu um loin an zamih rawl an hawl tlangih hmunthar, umnakthar khal an hawltlang thei a si. Solomon cu leitlun mifimbik a siih Kharbawk ih nuncan khal a theifiang thluh ruangah himi thu hmangin pakhat le pakhat pehzomawknak, pehtlaihnak thu cu thupizetin in zirhduhmi a si. Pathian ih milai in sersiamdan cu pawlkom nunnak neitu si dingah a si. Kan thiammi pawl kha midang hrang ðathnemnak ih hmang dingah a si. Cuvek thocho in pawlkom mibur ðhansonak ding hrangah, innsungsang hrangah, tlawng hrangah, ðhitumnak hrangah, kawhhran hrangah, rualpi hrangah, sumpai leilawnnak hrangah le ram hrangah kan nunnak le kan thiamnak hmang awton, bawm awton dingah a si.

Pathian khal in Moses san laiah hi kharbawk hi Egypt ram siatsuahthluhtu dingah a rak hmang.

Suahlannak 10: 12-15 “Cutikah Bawipa in Moses hnenah, “Ezipt ram sungih kharbawk a thlennak dingah na baan cu phar aw. Thingkung hramkung a nungmi hmuahhmuah le rial ih a siatsuah lomi pohpoh cu an ei thluh ding a si,” tiah a ti.

Curuanga Moses cun a kianghrol a thlir ih Bawipa in nisuahtnak lam ihsin thli a rak hranter ih sun nihlawh le zankhuavar a hrang. Zinglam ah thli cun kharbawk pawl cu a rak hrancih ciamco. Ezipt ram khuazakip ah an thleng ih a ram pumpuluk in an khat. Kharbawk cu an tamtuk ih cubangtuk cu an hmu dah lo. Hmailam khalah cubangtuk cu an hmu nawn lo ding. Leiram lang loin an khuh ðeh ih an khuh tukah a dum in a dum hmerhmer. Rial ih a siatsuah lomi thingkung hramkung le thingrah hmuahhmuah an ei ðeh. Ezipt ramsung hmuahhmuah ah thingkung le hramkung parah hnah hring pakhat hman a taang nawn lo.”

Pathian in Kharbawk a hmannak cu a runrual ih vak thei dingin a sersiammi an si ruangah a si. Solomon khalin thu in zirh duhmi cu lungruualnak le pumkhawmnak hmunah cahnak a um timi hi a si. Egypt ram pumpluk thlaihna, thlaira le thing hnah tintian pawl siatsuah thluh theitu cu Kharbawk pakhat lawng a si loih a runrun, a rualrual ih an si ruangah a si. Saam hlabu sung khalah “Pathian minung pawl unau bangin hmunkhat ih umtlang hi a ðha in a va nuam so!.. Cutawkah Bawipa in thu in tiam ih thlawsuah in pek. Cuih a thlawsuah cu kumkhua nunnak a si a ti” (*Saam*

133:1-3). Laimi tla hi mimak vetak cu kan si ka ti. Mah lawng um len har kan ti, a sinan a burih umle kan keu aw cingcing ih kan ngaih aw lo ih kan then aw cingcing. Laimi Khawhhran tla hi upa cuhawknak vekmen ah kan then thek aw thluh. Khuahar topiuh Arsa sawhciar suan le suan lo thuhla vekmen ah Kawhhran kan then aw thluh.

Hmunkhawm ih um a thatnak Bible in in simmi cu,

“Mi pahnih cu pakhat hnakin an tha deuh, ziangah tile an hnamuan man tam deuh an ngah. Pakhat khat an tluk pang a sile a dang pakhat in a tho. Sikhalsehla mi pakhat lawng cu a tluk pang asile zaangfakza a si, tho tu zohman a nei lo. Cui tlunah mi pahnih an it tlang tikah cun an khua a hlum. Sikhalsehla mi pakhat lawng cu ziangtinso a khua a hlum thei ding? Mi pakhat lawng cu neh a ol-te; a sinan pahnih cu an mang thei zet ding; hridai zangthum hrual cu olte in a cat dah lo” (Thusimtu 10:9-12).

Pumkhat sinak ih thatnemnak phunli pawl:

- (1). Kan hlawhman le kan neihmi kan hlawm awton thei,
- (2). Harsat tontikah kan bawm awton thei,
- (3). Kan thiammi, kan neihmi dangdang pawl hmun khatah hmangin thil tampi le tumpi kan tuahsuak thei,
- (4). Kan ral pawl kan do tlang theiuh olten kan nehthei. Kharbawk hnen ihsin fimnak zircio uhsi.

(4). Sihte:

Thufim 30:25 sungah, *“tha a cak lo nain thal caanah rawl a seekkhawl ciatu sihte”*. Hi ramsa hin timtuah thiamnak thufim in zirh. Himi hin Laimi pawl hrangah a hleice-in

in simduh cuangin ka thei. Thil kan tuah ding tikah timtuahnak kan nei dah loih tlacawpin kan nung. A tikcu kimzikah hu le he kan tiih kan phar kan zuang ciamco ih thil fumfe zetin kan tuah thei dah lo. Cuvek thocho in ca zoh ding le siar ding caanah TV kan zoh, hnaṭuan ding caanah facebook ah kan buaiih kan hnaṭuan kan ṭheh thei loih mi kan bang thei lo. Ziangha kan tuah hmaisai ding ti khal hi Sihte hin in zirh. Ṭhal caanah rawl a hawlih a khawl, thlatang caanah, khua a sikih rawhawl a har, rawl khal a mal, himi hi Sihte in a thei ruangah tiari ṭhepṭhep ten a hlan khan in a tuahcia ih thlatang a ra thleng tikah ngalmerh in a to ih a ei men, Kawl ṭong cun “Ee Sese Be”.

Cuvekin kan thlarau hrang khalah tuhi kan timtuah caan a si. Tuhi zaangfahnak caan kan tiih a reihlan ah thihnak (winter) a ra thleng mai ding. Thihnak timi hi a mah siningte (natural) a si lo. Mirang cun “certainty” a si, a cang tengteng dingmi a sisawn. Adam cu kumkhua nung dingih Pathian sersiammi a si. Asinan soal ruangah camsiat a si, cui camsiatnak cu thihnak hi a si. Cui thihnak cu mipakhat tlunah a haha teten, a upapa ten tiah a thleng lo. Zohhnik Adam le Eve in fapa pahnih an neiih a upa deuh cu Kain a siih a nauta cu Abel a si. A sinan a thi hmaisatu cu A nu le pa an si lo, u nau hnih lakih upa deuh khal a si lo. A nau tabik in thihnak a tong, leitlunih thi hmaisabik a si. Thihnak cu kan tong tengteng ding, a ra thleng tengteng ding. Zo hnenah? kan thei lo, nauhak hnenah a si thei, upa hnenah khal a si thei, thlangval fala hnen khalah a si thei. Curuangah kan thlarau hrang timtuah le ralring ṭhepṭhep ih kan um a ṭul a si. Jesuh sungah kan nun kan phum a ṭul. Unau! Na ralring zo maw?

Thunetnak

Fimnak cu zir theih a si. Curuangah kan zir tengteng a tul. Tlawng kai lawngghi fimnak zir a silo. Kan hnaṭuannak khalin kan zir thei. Tuisun ih hna kan ṭuanmi kha thaisun kan ṭuan tikah ziang tin oldeuh le ṭhadeuh le rangdeuh in kan ṭuan ding tihi zir ding kan si. Cuvek thocho in a tlunih ramsa phunli hmang in Solomon ih in zirhmi khalin kan nunnak thlawsuahtu ah cang hramseh. Maimom cun kan nunak ah hngetkhohzetin le beidong loih nun ding in sim, Meingan cun bu khuarnak hnget khohzet kan neih ding in zirh ih, Kharbawk cun lungrual cu cahnak in zirh, cule Sihte cun timtuahnak ṭha neih ding in zirhmi hi kan zaten zir cio dingah ka lo sawm a si.

3. FIMNAK CU MI PETLAIH THIAMNAK KHI A SI

Minung ṭhansonak hrampi bik cu pethlainak hi a si. Tui laisan kan zoh tikah media kan timi zuknung, Facebook, twitter, snap chat tivek a lar emem. Ziangruangah tile minung hin pakhat le pakhat pehtlainak kan duh, kan tul tihi a fiangter a si. Pakhat le pakhat pehtlaihnak in kan sumpai leilawnnak a thawhtlingter. Ca kan thiamzetih, thil kan thiamzet hmanah hlawhtlin ngaingai a theih ṭheu lo. Hlawhtlinnak cu midang thawi pawlkom nakin a si. Ca thiamsangzet kan si ding nan midang thawn kan pehtlaihawk thei lole kan zirmi pawl va zirhsawngnak ding hmun a um lo. Cuvek thocho in thiltuah thiam le kutthiam nei kan si khalle kan tuahmi thil le ri pawl kan zuarnak hmun a tulih kan zuarnak ding pawl thawn ṭhatei' pehtlainak kan neih locun leitu kan nei zik lo. Hna kan ṭuannak khalah kan tlunlam hnaṭuantu le kan ṭuanpi pawl thawn pawlkom kan thiam

lole kan sinak khal a kai thei lo. Miih duh kan nungih, mi pawlkom thiam hi fimnak a si. Curuangah leitlun pehtlainak le thuthang kan ngah theinak google tuahtu Larry Page cu a thokah nazi pakhatah \$1 a ngah nan, 2018 ahcun \$53.8 billion neitu ah a cang. Ziangah tile minung pawlin pakhat le pakhat pehtlaihnak le sumpai leilawnnak ah an hman ruangah a si.

- (1). Minung hi pehtlainak neih dingih sersiammi kan si:
 “Pathian in milai a sersiam tikah cuvekin in rak sersiam. “Cun Bawipa Pathian in, *“Minung hi amah lawngih a um ding cu a rem lo; amah bawmtu ah rualpi ka tuahsak ding,”* a ti (Seem. 2:18). Pathian in milai pakhat lawng a sersiam lo, Pahnih a sersiam. Himi hi thitumnak fang men a si lo. Thitumnak cu pehtlaihnak langternak sawn a si. Midang pawl hi kan nunnak ah kan tul a si tihi theifiang ding kan si.
- (2). Pehtlainak kan neihtikah kan nuntukhawsak a tha sinsin ih a nuam sinsin. Khuate mi malte umnak hnakin khuapi sungah pumcawmnak hawl a ol cuangih sumpai ngah khal a ol deuh a si. Kan hnañuan khal pakhat le pakhat kan bawm awk tikah theh a ol ih a hlawhtling in a pitling sawn.
- (3). Pehtlaihnak kan neihmi Pathian in tha a ti. Pathian A mah rori khal pehtlainak neimi a si. A mah cu thumkom Pathian a siih, Pa, fapa le Thlarau Thianghlim thumkom Pathian pakhat a si. Pa in fapa, fapa in pa, Thlarau Thianghlim ih fapa le pa le, fapa khalin Thlarau Thianghlim an pehtlaih aw cio asi. Culawng siloin Pathian in a sersiammi minung khal in pehtlaih thocho a si. Pathian in pehtlaihnak hi

thupizet in a tuah ve. Abraham khal a thu thluntu dingah a ko ih ramtiam hmunah a fehter. Thlungthar khalah a fapa Jesuh thawn pehtlaihnak in tuah ih cui A fapa Jesuh sung ihsin Kawhhran timi mibur umnak ding a sersuah. Cui' kawhhran sungih pawlkomnak in:

(a). Kawhhran sungih pawlkomnak in Pathian hmuihmel a langter:

Hmunkhat ih kan pumkhawmnakin leitlunmi pawl hnenah Pathian zaangfahnak kan langter. Zohkhal famkim kan um loih misual kan si ðeh ko nacingin, A zaangfahnak ruangah le A tumtahnak a neihmi pawl kan ðansuak theinak dingah mi pakhat hnen ciarah Thlarau laksawng in pek. Cui laksawng cu midang ðatnak kan tuah le kan bawm theinak ding hrangah a si. Hmunkhat ih kan pawlkom nak cu Pathian hmuihmel kan langternak sutpi banðhuam vek a si. Tahmhimnak ah cake (sanghlom) sungah ciini, Arti, siiti le sangvut kan rawiuh kan kang hnuah thawzetih kan ei vek khi a si. Kan tuah theimi dangdang hmunkhatah kan burkhawm ih kan ðuantlang tikah a thawzetmi eiða a suakvekin Pathian sunlawinak kan suahter a si. Bible in, "Kan ruangpi hi pakhat a sinain taksa ðhen tampi an um ih cuih taksa ðhen pawlih hnaðuan nak cu an bang aw lo. Cu bangtuk in kannih khal mi tampi kan si nain Khrih thawn kan pehzom awknak ah cun pumkhat kan si. Kan ruangpi ih taksa ðhen pawl an pehawk thluh vekin kan peh aw thluh ve a si. Curuangah laksawng phun dangdang kan ngahmi cu Pathian zaangfahnak kan cozat ciarin hmang uhsi. Kan ngahmi laksawng cu Pathian thu phuan ding a si ahcun zumnak kan comi zat in phuang uhsi; a ti (Rome12:4-6).

(b). Pumkhawmnak in leitlun kan thleng thei:

Pathian in Kawhhran hmaisaw pawl hmang in hlanlai minung pawl a thleng thluh thei a si.

Tirthlah 2:46-47 "Ni khat hnu ni khat Biakinn sungah an tongkhawm aw; an inn ah rawl an tawm aw ih tangdornak le lungawi thanuam in an ei tlang. Pathian an thangthat ih mi hmuahhmuah hnenin mithmai tha an ngah. Cule nitinte in Bawipa in an pawlah rundannak ngahtu a bet vivo."

Himi cang kan zoh tikah pakhat le pakhat pehtlaihnak ruangah mitam-pi rundam an coih, Jesuh zumnak sungah an nunnak cu thlengdanglam in a um a si. Tirthlah cabu sung kan zoh a sile hi pawlkomnak ihsin a hram an thokih minung tampi, khua tampi le ramtampi an thleng aw asi. Dungthluntu 6:7, Cule Pathian thu cu a zai vivo. Dungthluntu pawl tla Jerusalem khawsungah an karh vivo ih puithiam tampi in an zumnak cu an pom ve. Zumtu pawl tui ni ihsin thentheknak bansan cio uhsi. Pumkhat sinak, pehzom thiamnak hi fimnak a si ruangah zircio uhsi. Kan miphunpi a thangso dingih kan biak Pathian a lungawi ding a si. Kawhhran thuantu cu tui' ni tiang a pehzom vivo, Jesuh Van ih a kai zawngah dungthluntu 120 lawng an si nan, tu ahcun 2.2 billion lenglo khrihfa kan karhzaizo ih a Karhzai rero lai ding. Leitlun pumhuap in kan mi lesa pehzomnak khuakhang cio in kan Bawipai' sunlawinakah tuancio ding kan si. Cucu thlarau fimnak a si.

(c). Pumkhawmnak in thazang cahnak in pek:

Ziangvek zumnak kan neih cio khalah pumkhawmnak in thazangcahnak in pek ticu a fiang ko. Mibur lak ihsin pakhat le pakhat kan zir aw ih thuṭha le tuah dingṭha khal kan cawng aw ton a si.

(d). Pumkhawmnakin kan hnem aw a si:

Kan nunnak ih vanduai, riahsiat kan ton canah pakhat le pakhat kan hnem aw ton a si. Khuahar kan ton caanah kan topi khawmnak khi vunruat hnik, kan topi khawm laiah lunglennak, mithlitolaknak a hlo ṭheh thei khi. Pawlkomnak cu cutlukih huham neimi a si. Cathianghlim in, “Pakhat le pakhat zawnruahnak nei uhsi; pakhat le pakhat bawm aw in duhdawtnak le ṭhatnak khal langter ton uhsi. Hmunkhatih kan pumkhawm ṭheumi kha baansan hlah uhsi. Mihrek cun an baansan nain Bawipa ih Ni a nai vivo ruangah, kannih cu pakhat le pakhat thazaang pe-aw sinsin ding kan si (*Hebru 10:24-25*).

Thunetnak

Pakhat le pakhat pehtlai awknak in in ṭhangsoter, hnemawknak kan ngah, kan thazang a tlungter salih thazangthar in kan nung theisal. Kan nitin nunih kan tulsam mi sum le pai, ei le in olsamten kan hmu thei asi.

4. ṬIHNAK KHALIN FIMNAK KAN ZIR

Ka nauhak lai ahcun thil tampi ka tih. Zankhua thim le muthla tla ka ṭih ṭheu. Ka hung upa deuh vivo ih harsat rethei ding ka ṭih lala. Milian fa ka rualpi pawl thawn khualak kan lengtikah paisa hman ding an neihmi ka hmuh tikah ka dawtzet. Bawhlung kan sit ṭheuih an nih cu football kadam ṭhaṭha thawn an sitih kei cu ke lawng in ka sit ṭheu. Cunruangah voikhat cu phunhra tlawng camibuai kan tuah ṭheh ih ṭhal tlawngpit a si ruangah

sumpai nei theinak dingin Mizoramah lo vat dingin ka feh. Kuli hlauh in Vanzau khua ah ka umih kan hlauhthazet. Thlaruk lai ka um hnuah kawramah ka rung tlung. Paisa ka thlengih kawl paisa in thawng 27 hrawng ka ngah, Cui kum cu 1990 kum a siih cui lai ahcun khual tlawnnak tham a si. Curuangah khual ka tlawng dingih milian ka cang ding tiah ka suangtuah ih ka paisa cu ka hmang siang lo. Asinan rin lopiah ka na. Cule ka nu in siibawi va tongaw, paisa tla na neih si in ti. Paisa hman ding sian lo ah ka tongduh lo. Cutin ka na vivo ih kar hnih lai tho loin ka um, cuihnu ahcun siibawi ka va tongih maleria na si in tiih sii in rak dawt. Thitha ka nei lo ruangah sii tha in i nehtukih ka caih ciamco. Ka nuin ka fa na thi thlangding a si hi in tiih a ÷ap. Thih ding timi ka ruat tikah ka ÷ihtuk. Cumilai ah ka ruahmi cu ka thi dingih khuiah ka thleng ding? ziangvek ah ka cang ding? timi pawl ka ruatih ka ÷ih deuhdeuh. Cui ka ÷ihnak cun Pathian thu pawl ka hun ruatih Pathian timi a um taktak a si ko ding timi ka vunruat ih thla ka cam dah lo nan hitin ka cam. Bawipa na um a si ahcun in damter hram aw, tiah thla ka camih cuti cun ka hung dam vivo. ÷ihnak hin Pathian hawl hna kan thiam, Pathian vun rinsannak hna in pek, ÷ihnakin Bawipa cu midamter theitu a siti hna ka thiam. Curuangah ÷ihnak timi khal hin fimnak ah in hruai a si ti fiangten ka thei. Ka hung damih Pathian hnenih ka thlacam mi pawl cu ka hngilh thluh ih nuamnak le rualpi pawl thawn ka caan ka hmang. Cui kum lala ahcun Hnahthial khuate ih um mi ka nau, ka nute ih fa a thi. Cule thiral dingah ka hungtlawng ih karhnih sung ka hung cam. Cuisungah sungdawk in kar hnih sung ka na lala ih thih ding lawng

a tang. Cumi cun in vun mangtersal mi cu a hlan ka nat laiah thla ka cam ih ka dam, tukhal thla ka cam dingih kan dam pei maw? Maw Pathian ka hnenah a thinheng pei maw? Hmaysa ah damnak ka dilih in pe nan, a mah ka thlun duh lo si khaw tiah ka ruat, A sinan thlacam locu ruahsan ding ziang khal ka nei nawn loih thla ka cam ciamco sal ih ka dam. Cumi veten Bible tlawng ka kaiih A mai' hnañuantu dingah in tuah. Curuangah ðihnak in nunnakah in thlen. Thih ðihnakin thlacam in thiamter, thih ðihnakin Bawipa cu mi ngaidamtu a si tiah ih hmuhter. ðihnak um loin Pathian hi rian a theih lo a si. Curuangah Bible in, Fimnak neih nan duh a sile Pathian ðih uh; Theihthiamnak neih nan duh a sile a ðha lomi hrial uh," a ti (Job 28:28).

*“Thih ðihnakin Pathian kan
hmuh thei vekin Pathian
kan ðih tikah thilðha lo kan
tuah ngam nawn loih mifim
ah kan cang a si.”*

Fimnak petu cu Bawipa a si ih, Amah ih hnen ihsin fimthiamnak le theihthiamnak an ngah a si. Pathian kan ðih lo ahcun thil sualtuah hi a ol ngaingai. Rukrukna, mithahnak, mibumnak, uiretnak, mipharsawmnak, zuritnak, ritthei sii hmannak tivek pawl hi Pathian ðih lotu hrangah cun tuah rero an poi ti lo. An mai nun nawmnak dingah cun midang siatsuah hi an hrangah thil

harsa ah an ruat lo. Asinan Pathian ñih tu pawl cun hi thil pawl cu A duh lo zawng a si ti kan theih tuah ding kan duh lo. Pathian ñih ruangah ziangkim hi supawktheinak a ra thlengih mi duhdawtnak kan nei thei. Pathian ñihnak lawnglawng in thilñha lo ihsin kirsal hna kan thiam. Cucu mifim kan timi cu a si.

“Hi thu hmuahhmuah ih tlunah sim ding pakhat lawng a um. Pathian ñih awla a daan thlun aw. Pathian in milai a tuah sannak cu himi hrangah a si. Pathian cun ziang hmuahhmuah kan tuah mi parah thu a ñhen ding; a ñha siseh, a sia siseh, a thupte ih kan tuah mi par tiangin thu a ñhen ding a si” (Thusimtu 12:13-14).

Pathian cu ñih tengteng ding a si. Ziangah tile kan thu in ñhensaktu ding a si. Thuñhensak ñul pawl cu misual, miñha lo an si ñheu, thawng kumziat tla ding tivek thuñhensak an ñul. Pathian ñihzah tu mifim pawl hrangah thuñhensak ding a um lo zalennak an nei, thilsual an tuah lo. Cuvekin Pathian hi kan ñih lawnglawngah a thuñhennak in kan luat thei ding a si,

“Pathian ñih cu fimnak hramthoknak a si: A Thiang Mipa na theih ahcun theihthiamnak fimnak na nei” (Thufim 9:10).

5. FIMNAK CU ÑUANVO LAKTHIAMNAK HI A SI

Mi pakhatin fimnak hi ziangtin ka ngah thei ding tin thu in sut sehla, ka san dingmi cu na nunnak hi ñuanvo na lak awk ngam maw ti hi ka lehsal dan ding cu a si. Huham cahnak le thlawsuah cu ñuanvo lak thiamnak in a ra a si. Leitlun ih mihlawhtling kan timi pawl nunnak kan zoh tikah an ñuanvo felfaiten a tuahtu pawl an si. Bible sungih Noah nunnak kan zoh tikah Pathian in nisa

khengling lakah, tiipi thuanthum thawi' a hlatnak hmun ah longtuk ding a fial. Culawng silo Long a sau lam pi 515 (300 cubits), A Vanglam pi 86 (50 cubits) le A sanlam pi 51 (30 cubits) cekci sak dingah a fial. Pathian ih a fial vek cekci'n ðuanvo la in a sak. Curuangah a hlawhtlingih a innsang le ramsa phunkim khal a mah ruangah rundam an si. Minung hmuahhmuah in tuah ding kan neihi ðuanvo lak duh le duhlo parah hlawhtlinnak cu a ðum aw ringring a si. Samson cu Pathian in Isreal pawl hruaiih Filistin pawl do dingah ðuanvo a pek. A sinan a do loih a ral pawl thawi' pumkhat si dingah a hril ih filistin mi nupi dingah a duh ruangah a mitphorh tiang sunralnakin a nunnak a liamta.

A hmaisabikah kan mai' nunnak ah kanmah in ðuanvo kan neihi mah le mah ðuanvo lak aw ding hi kan si. Kan nunnak ah ziangvek harsatnak, thinphannak a ra thlen khalle kan mai' ðuanvo a si, midang puhmawh ding kan si lo. Adam cu sermsiam hmaisabik a siih a nupi Eve khal a mai' sungih sersiammi a si, a mai' hnenah pekmi a si. Ramsa phunphun le thingkung le a rah le leiram pawl khal Pathian in a mah a pekmi a si.

“Bawipa Pathian in a seemsuah mi pa cu loram ðuantu le kilkhawitu dingin Eden hmuan ah cun a unter. Pathian in a hnenah, “Hmuan sungih a ummi thingrah hmuahhmuah na ei thei; a sinain a ðha le a sia theihthiamnak thingkung ih rah cu na ei hrimhrim lo pei, Na ei asile na ei ni in na thi ding,” ti ah a sim” (Semtirnak 2:15-22).

Adam hin hi pawl hmuahhmuah kilkhawi ding cu a ðuanvo a si. A nupi kilkhawi ding, ramsa le thingtheirah

pawl, a laih ummi theirah pawl a kilkhawi ding cu a ÷uanvo a si. A ÷uanvo a ÷helh tikah midang a puhmawh a si, "Zo in so lawngfangkkeh ih na um cu a lo sim? Thingrah ei hlah aw ka lo timi na ei maw si?" ti ah Pathian in a sut. Mi pa in, "*Ka hrangih na tuahmi nunau nu in thingrah cu i pek ih ka ei a si,*" ti ah a ti. Cule Bawipa Pathian in nunau nu hnenah, "*Zianghrangah hiti in thil na tuah?*" ti ah a sut. Cun nunau nu in, "Rulpi in i bum ih ka rak ei a si," ti ah a ti.

Curuangah innsangpa, Innsangnu kan si cun kan innsang kilhim ding le kan nei mi tefa siseh kan thil le ri pawl khal kilhim ding ÷uanvo kan nei a si. Pabik in insangnu thaten a kilhim loih midangih an kilsak cun an innsang a buai a si ko. Kan ÷uanvo hi theihfiang lawng silo, ÷uanvo kan lak rori a ÷ul a si. Kawhhran khalah Pastor in a mai' ÷uanvo a neihmi, sungtel pawl kilkhawiih thinlung, taksa, thlarau ÷hanlennak ding hi a ÷uanvo a si veih ÷uanvo a lak a ÷ul. Kawhhran sungih hna÷uan tu dangdang khalin an mai' ÷uanvo cio an kilkhawi ÷hat ahcun Kawhhran a ÷hangso. Kan hmailam nunnak khal hi kan mai' parah a ÷hum aw. Zo hman kan ring thei lo. Milai nunnak ih a thupizet mi thil pakhat cu ÷uanvo lak thiamnak hi a si, cucu fimnak cu a si. Kan ÷uanvo kan mahte kan lak lai hlan lo mi hlawhtling le mipitling kan suak dah lo ding. Paul hi ziangruangah a hlawhtling tile midang phurrit pek a duh lo,

1Thessalon 2:9 "U le nau tla, baangzet le harzet in hna kan ÷uan ÷heu cu nan thei ko. Pathian Thuthang÷ha nan hnenih kan phuan tikah nan hrangih thilrit kan si lonak dingah sunzan hna kan ÷uannak a si" a ti.

Leitlun mifim hminthang Shakespeare cun
*“ka lungawi ringring nakcu midang hnen ihsin thil
 ngahding ka ruahsan dah lo ruangah a si, mi hnen ihsin
 ruahsannakin mi thin a natter”* a ti.

Kan nunnak ah thil ziangkim hi a tluang ringring ding
 timi a um lo. A tluanah siseh, tluan lo khalah siseh kan
 mahin kan nunnak cu ralṭhazet, felfaizet in ṭuanvo lak
 ding kan si.

6. THINSAU CU FIMNAK A SI

Kan nunnakih in buaitertu thil pakhat hi thil hngak ṭul
 mihi a si ve. Hnaṭuan kan hmanhmawh lai caan ah motor
 traffic a um tikah kan hngak ṭul caan, siizungah dam loin
 kan fehieh siibawi tong dingah kan hngak a ṭul,
 rilrawngzet caan laiieh rawi ei dingah kan hngak ṭul caan
 pawl hi thil harsazet a si. Asinan thinsauten hngak
 theinakin thinnuamnak a suahter, damnak a suakter ih
 himdamnak a suahter.

Thufim 14:29

*“Thinsau mi cu mifim a si; Asinain na thin a tawi
 ahcun na aatnak kha na langter.”*

Thufim 15:18

*“Thintawinak in tawhawk nak a suahter; Asinain
 thinsaunak in remnak a thlenter.”*

Thufim 16:32

*“Thinsau cu thacahnak hnakin a ṭha deuh; Mah le mah
 uk awk theinak cu khawpi tampi uk theinak hnakin a ṭha
 deuh.”*

Thufim 25:15

*“Thinsaunak thawn, uktu bawi hman kha lem a theih;
 Awkaa nem in thinlung hak hman a nemter thei.”*

Thinsau in thil kan hngah thei lonak ruangah kan parah siatnak a thengtheu. Bible thuanthu ah Isreal singpahrang hmaisabik Saul cu puithiam a simi Samuel rat tiang hngak loin a um ruangah a siangpahrang sinak cu a rei hlanah a cem, Culawng hman si loin a tesinfa tiang Siangpahrang tohkham cothei nawn loah an cangta, "Samuel in hngak dingih a tiamta vekin ni sarikh sung Saul cun a hngak; a sinain Samuel cu Gilgal ah a thleng dah lo. Saul cu a minung pawl in an tlansan rero thlang. Curuangah an hnenah Saul in, "Mei-ur thawinak le remnak thawi nak pawl rak keng hnik uh," a ti. An rak ken tikah amah in thawinak cu a pek. A pek theh vete in Samuel cu a ra thleng. Samuel a rat vete in Saul cun va hmuak dingah a pok. Cule Samuel in, "Ziang so na rak tuah?" tiah a ti. Cutikah Saul in,

"Ka ra thleng ding, na ti tikcu ah na thleng lo ih ka milai pawl in in tlansan deuhdeuh ih thunah Filistin mi pawl Mikmash ah an khawm-aw ciamco fawn. Cun Filistin mi pawl in Gilgal ah in do ding tin ka zum ih Pathian ih bomnak le ka dil hrih lo ruangah thawinak ka pek lo ahcun a cang thei nawn lo a si, ka ti ih keimah tein thawinak ka rak pek a si," tiah a ti.

Cutikah Samuel in,

"Na tuah mi hi aat-thlakza a si. Bawipa na Pathian ih thupekmi na thlun lo a si. Rak thlun cila nangmah le na tesinfa pawl hi Pathian in a kumkhua in Israel a lo ukter ding nain. Sikhalsehla atu cu na uknak hi rei a awh lo ding. Pathian in amah ih duhmi minung a hawl ding ih a minung pawl uktu dingah a tuah ding. Ziangah tile Bawipa ih thu na ngai lo a si," tiah a ti (I Samuel 13:8-14).

Thinsau le tangdornak thawn a hngak theitu David cu a siangpahrang sinak a hmun ih a tesinfa tiang cui uknak an co. Culawng si loin a mai' cithlah ihsin leitlun rundamtu vanbawi fapa Jesuh tiang a rungsuakih a uknak cu a cem nawn lo ding. David ih thuanthu kan zoh tikah kum 14 hrawng a siah hin Siangpahrang si dingah hriakhnihnak a tong I Samuel 16:13). A sinan a hramhram in Siangpahrang va ðuan le va cuh a tum lo. Cuihnu ah Judah ram lawng uktu dingah hriak culhna a tongsal (II Samuel 2:4). Cukhalah Saul hi thatih a siangpahrang sinak long thei ding caanþha voithum lai a ngah. Asinan thinsau in Pathian ih tumtahmi le lam hruainak a hngak sawn. Cuihnu ah David cu Pathian in a cawisangih Ireal ram pumpuluk uktu dingah hriak a culhsal asi (II Samu 5:3-4). Kan nunnakah ziangvek thilþha, þhalo khal thlengsehla thinsau ten hngakding caan a um. Kan hmaiah thil þhazet ngah ding khal um sehla, a hramhram ih a tikcu thlenhlanah nor ciamco ding a si lo. Thilþha lo tiih kan ruatmi khal ra thlengsehla Bawipa ih duhnak ziang a si pei tiih thlacamnak thawn kan hngahthiam hi fimnak a si. Cuvek thoþho in kan Bawipa Jesuh Khrih a voihnihnak ra thlen ding khal hi thinsauten hngak ðenþo ding a si. A net tiang rinumtu cu rundam an si ding. Amen!

7. DUHDAWTNAK HI FIMNAK TAKTAK A SI

Mother Theresa in, *"Duhdawtnak (Love) timi tongfang cu a tawinan, a awkhawk cu cemnak a nei lo"* a ti. Bible in,

"Atu-ah cun a hmun ringringmi thil pathum an um ih zumnak, ruahsannak le duhdawtnak an si; himi lakah a tum bikmi cu duhdawtnak a si (I Kor. 13:13).

Kan leilungpi kan zoh a sile huatawknak, thatawknak a phunphun hmuh ding a um ringring. Cupawl cu ziangruangah a ra thleng tile duhdawtnak taktak timi fimnak an zir ngah lo ruangah a si. Duhdawtnak cu fimtakin a nungih a mai' hrangthatnak lawng khua a khang dah lo. Midang thatnak ding khua a khangih remnak a suaipi theu. Curuangah remdaihnak a tuahtu cu leilungmi khalin an upat ih "Noble peace of prize; timi laksawng an pek theu. Lei le Van sersiamtu le fimnak ih khat Pathian khal hi duhdawtnak bulhram a si. Curuangah a duhdawtnak thawn A fapa Jesuh in milai hi in hawl a si. Duhdawtnak kan timi hi tuarnak (feeling) a silo. Feeling timi cu tu ah a ra thlengih a reihlanah a hlosal mai. Mipa pakhatin fala pakat mawi a ti zawng a hmuh tikah a thinlungah phuduk tin a vun uar thei, a hmuh nawn lo ahcun a rei hlanah a hlosal mai ding. Curuangah duhdawtnak timi cu hrilnak (choice) a si. Kan hrilnak ihsin a hngetkhoh mi sawn a si. Duhdawtnak cu hril dingmi a si. Mi duhdawt thei dingah tum hrim a țul. Adam tluksiat hlan ahcun duhdawtnak hi a famkim ih neih a rak si. Asinan tluksiatnak ruangah cu pawl cu kan hloh ih caknakmit ih duhdawtnak lawng satan in run roh ta. Curuangah duhdawtnak timi hi Pathian a siih A mah kan nei tikah duhdawtnak famkim timi kan sungah a ra thei coh a si. Cui duhdawtnak sungah pil vivo dingah duhdawtnak hrampi asimi Pathian thusungah kan nunnak phum vivo a țul. Cumi cu na duhthlannak liolio a si. Mipakhat cu na duh thei ih, na hua thei. Na ruatnak le na thinlung fehpidan parah a țhum aw sawn a si. Jesuh in nan ral duhdawt uh a timi kha kan ral cu kan hrangah thatnak si loin siatnak le kan duh lo zawngih in tuahtu a si. Kan ralpa ih in siatter dan kan vun ruat tikah duh

ding a harzet, cumi cu si tuarnak (feeling) kan timi cu. Asinan kan ral khal duhdawtnak pe thei dingah kan hril thocho a ʔul. Cumi hril ding cu nangmai' parah a ʔhum aw a si. Cucu a si Jesuh khalin nanral pawl duhdawt uh ti in fialnaksan cu. Duhdawtnak timi cu Pathian ih daan thlunnak in kan hril dingmi sawn a si.

- (1). Duhdawtnak cu Khrih hmel kan langternak a si. "Cule nan hnenah thukham thar ka lo pek: Pakhat le pakhat duhdaw aw uh! Keimah ih ka lo duhdawt vekin pakhat le pakhat nan duhdaw aw ve pei. ³⁵Pakhat le pakhat tlunah duhdawtnak nan neih ahcun zokhal in keimah ih dungthluntu nan si kha an lo thei ding a si," tiah a ti (Johan 13:35).
- (2). Mi hnenih duhdawtnak kan pekmi cu Pathian daan famkimter tu kan sinak langtertu a si. "Zohnen hmanah baakmi nei hlah uh. Nan baakmi cu pakhat le pakhat duhdawt awknak lawng kha siseh. Duhdawtnak a neitu cu Daan thluntu a si. Thukham pekmi, "ʔaangʔawm sualnak tuah hlah; mi that hlah; rukru hlah; mi ih thil va daw hlah," timi pawl le a dang thukham pawl hmuah-hmuah cu, "Nangmah le nangmah na duhdawt awk bangin na innhnen khal duhdaw aw," timi thukham sungah a kim ʔheh (Rom. 13:8-9).
- (3). Mi kan duhdawtnak cu Khrifa kan sinak kan langter a si: "A hramthok ihsin nan rak theih ringringmi thuthang cu pakhat le pakhat duhdaw aw uh, ti a si" (1 Johan 3:11).
- (4). Mi a duhdaw lotu cu Pathian a thei lo, ziangah tile Pathian cu duhdawt nak a si (1 Johan 4:8).

Pathian țihzah cu fimnak hrampi a si ruangah miduhdawt lo tucu fimnak a thlasamtu kan si ti a fiang. Duhdawtnak a hril ngahtu cu mifim a si. Duhdawtnak hril ding cu kan țuanvo khal a si fawn. Curuangah duhdawt nak cu fimnak a si ticu el thei ding a um lo. Cathiam le degree sangpi ngah khal mifim tinak a si cuanglo. Fimnak cu hrilthei mi le țhencatnak a si. Tuisunah na innsang duhdawt dingah hril aw. Na kawhhran duhdawt dingah hril aw. Na minungpi duhdawt ding hril aw. Na ram duhdawt ding hril aw. Cule mifim ah na cang ding.

VI. JESUH KHRIH LEITLUN IH A RATNAKSAN PASARIH

Vancung sunlawinak, lennak le ropinak hmuahhmuah taanin Jesuh leilungih a ratnak hi ziangruangah a si pei tihi na ruatdah maw? Ziangmi pawl leitlunah a famkimter tihi a thupi ngaingai. Cumi kan theihfiangle kan nunnakah danglamnak le thlengawknak a um ding a si. Jesuh hi kan hrangah kan ziangkim a si ticu kan rel theu ih ziangruangah hitluk lawmman in a thupi, ziangbik ruangah ticu kan ruat dah lo men ding. Ziangtuah dingah a ra si pei? Hi a hnuailam ah Jesuh a ratnak san Bible ih in sim mi rori kan langfiahter ding.

1. JESUH CU MI RIAN DINGAH A RA

Milai Fapa cu rianmi si loin mi riantu si dingah le mi tampi tlen dingah a nunnak pe dingin a ra a si," tiah a ti (Mathai 10:28). Eden hmuanah Satan in Adam cu a siatsuah neknek. Pathian in Adam hnenih thukamnak a neih mi a laiuh thingkung rah, sia le tha thleidan theinak nan ei lo ding a si a timi cu Satan in Adam hnenah nan ei le Pathian nan bang ding tiah a ti. Cule Adam in a zumih thingrah cu a lo ih a ei, Pathian bang tumin a ei nan, bumtu Satan a bang sawn. A thinlungmit a vangih sualralnak mit cu a vangih Satan vekah a cang tariai. Cui Adam cithlah hmuahhmuah cu Satan vekin kan hrokhrawl thiam, mi kan bum thiam theh. Mibum tla hi zir tul lo ih kan thiamnak san cu, mi hrokhrawlpa satan kan bang ruangah a si ko. Asinan Jesuh cun kei ka ratnaksan cu nun an neih ih nuntam a neihnak dingah a si a ti (Johan 10:10). Pathian thangthat si ko seh. Nun an neih theinak dingah a tinaksan cu nuntak kan neih nawn lo ruangah a si. Kan nun hlun cu nunah a siar lo tinak a si. Hi nun a timi cu nunkhat, nunhnih, nunthum tiih a phunphun ih thlengaw duldo ih kan nun ding in simmi a si lo. Mitampi in kan thei soal theu. Nuntam timihi cunah si biakinn kan nundan cu a dang, thlarau mi vekvek emem in kan nung, inn kan um le pacangtha, nun ngaitlai vek tla'n kan um. Khualak le in thei dah lotu hnen ahcun nun thlawrthlau zetin kan nung. Pakhat nute in a pai' hnenah, ka pa biakinn sungih na um vekin kan inn khalah um awla cu kan nuamtuk ding nan a ti. Kan nun hi a dangdang in kan nung theu a si awm cu. Kan zatei nun kan neih theinak dingah Pathian in Jesuh cu kan hnenah a thlah. Cui nuntam cu Bible in hitin a sim, "Ca Thianghlim in 'Zokhal keimah i zumtu cu a thinlung sung ihsin nunnak tiva a put ding,' * tiah a

ti vekin a si ding," tiah a sim" (Johan 7:38). Kan mahte nun kan neih thei nawn lo ruangah Jesuh cu kan nunnak ding hrangah a ra ih Jesuh ih nun sungih nun le A nun kan mawmmi kha nun luangliam cu a si. Ziangah tile a mah cu nun luangliam neitu a si ruangah a si. Curuangah Jesuh cu kan nunnakah a phunphun in kan hmang thei. Thinhengzet lai khalah thinsup theinak dingah Jesuh hmang uhsi. Mi kan huat zet lai khalah duhdawtnak Jesuh hmang in mi duhdawt thei zuam uhsi. Kan lungawi ringring theinak ding hrangah Jesuh cu hmang uhsi. Pathian in Moses a tongtikah Ka mi Israel pawl na hruai ding asi tiah a fialih Moses in kei cu zoso ka siih ziangti theinak saw ka neih, ka mi Israel pawl cu ziangtinsaw ka hruai thei ding? a ti. Pathian in, na kutah ziang na keng? a ti, Cule Mose in kianghrol a ti. Na kianghrol kha leilung ah thla hnik aw a tiih a thlak tikah ruul ah a cang, a mei in a dirhsalih kianghrol ah a cangsal. Cui kianghrol cu a si a thlirih Nail tivapi thiiseng ah a cangter, cui kianghrol thotho cu a si lei thanel a vuakih fikfaah acangter, cui kianghrol cu a si tiipisen a thawiih mhen hnih ah a mhen aw. Cumi kianghrol thotho a si nelrawn ramcar ih lungpi a vuakih tiidai a put ter thotho. Moses ih kianghrol a hman vekin Jesuh hi kan kianghrol ah hman thei dingah leitlunah a rung. Cumi cu a si nuntam nan neih theinak dingah ka ra a tinak san cu. Jesuh hi phun tampi ah hman dingah a siang aw aw. Asinan mi thuatnak le mikawknak ahcun hman lo ding. Falam ih Karate thiam pakhat cu a piangthar ih kan piangthar khalle zuuri in lamzin ah in rak kham hlah uh, ka lo thong thotho ding a ti. Cuti siloin mi ngaithiam theinak dingah Jesuh hi kan hmang ding sawn a si. Culawng siloin thihnak le riahsianak kan ton caan khalah Jesuh hi

hnemtu ih kan hman theimi le kan hman dingmi a si.
Jesuh cu kan mah rian dingah a ra.

**2. MITCAW PAWL IN KHUA AN HMUHIIH, KHUA HMUMI PAWL
IN AN MICAWT THEINAK DINGAH JESUH A RA**

Jesuh in. "Hi leilungah hin thuthen dingah ka ra; cumicu mitcaw in khua an hmu ih khua a hmumi pawl in an mit a cawtnak dingah a si," tiah a ti (Johan 9:39). Mitcaw ih khua an hmuh theinak ding cu a awm ang ko, asinan mitvang pawl an mit cawtter ding cu thil danglam a si. Satan in Adam le Eve a thlem laiah nan ei ni ah nan mit a vang ding a ti. Adam le Eve hi an mit a caw dah maw si? Mitvangcia mitvang dingah a thlem. Thingrah an ei ciah le an thlarau mit a caw ih sualmit a rung vang puppi a si sawn. Tu ahhin zingvek mit kan meng? Pathian mitkharh ih kan zoh a si ah cun, Satan mitvek kannei famteh, thilmha lo lawng kan hmu ih kan lei hringnun in tisacaaknak a hawlih a hmu cu a si ko."Nunau mha lo zoh dah ti lo an zoh duhmi ziang hman a um lo; sual tuah an hiarnak cu a riam thei dah lo. Zumnakih a derdai deuhmi pawl kha sualnak thang in an awk. Hammam lamah cun neh ding rual an si lo. Pathian ih camsiatnak hnuai ah an um a si" (2 Peter 2:14). Zoha mit uire dah lo um? kum 15 tlumlam ih mingai thup nei dah lo cu doctor zohter an tul lam ding. Ziangah tile kan thlaraumit a caw ih tisamit a van ruangah a si. Cucu milai ih kan sinak zawn le kan covo cu a si. Kansinak diktak cu a si. Ziangruang ahtile siatsuah kan si zo, in bumtu Satan kan banghi kan sinak cekci le a sining cu a si.

Jesuh cu kan tisa mit vangmi cawter dingah le kan thlaraumit a cawmi vangter dingah a ra a si. Kan mit lawng a silo kan thinlung le kan khuaruahnak tiang in thianfaihsak thluh a si. Curuangah a si leitlunih suahkeh mitcaw pawl an mit a vangih Pathian sunlawinak an hmu, asinan

daanthiam le Farasi pawl an thlaraumit a caw. Thutak thuthangtha an hmu thei nawn lo. Jesuh sungah kan um lo ahcun maw, Laimi kan fim kan titla hicu midang thinhengnak tawkfangte men hokhaw kan si. Mitcaw pawl khua an hmu zo, hnaset pawl tla in thu an thei zo, kan Pathian Jesuh sunglawi seh. Jesuh in minung nundan a danglamter theh. Kan thinlung mit in Van sunlawinak kan hmuh theinak dingah kan mit a vangter zo. Bible in, Khawthim sungih a ummi pawl in, Tleunak maksak an hmu ding. Thihnak ramthim sungih a ummi pawl parah tleunak a suak ding," tiah a rak ti (Matt. 4:16). Cumi cu Jesuh hi a si, A mah cu kan tleunak le kan khawnvar a si. Jesuh sung lawngah tleuvarnak a um a si. Jesuh tel loin kan thlarau mit a vang thei lo. Jesuh cu kan ziangkim a si tih a dik a si. Tui sunah kan tleunak a si mi Jesuh sungah tlanlut cio uh si.

3. A HLOMI HAWL DINGAH JESUH A RA (LUKE 19:10)

Thlunglun sanlai ahcun Pathian hi milai pawl in an hawl nasa. Ziangatile Isaih, "*Ton a theihlai ah Bawipa cu hawl uh, Anilai ah amah ko uh, a ti (Isaih 55:6)*. Hlanlai minung pawlin Babel lungdawl an dawl ciamco ih Pathian hnen thlen an tum. Kan Laimi, kan pipu pawl khal hin Pathian an rak hawlih an hmuhmi lungpi, thingtum pipi tivek kha Pathian umnakah an ruatih an biak ciamco. A taktak ahcun Pathian hin in hawlsawn a si. Ziangin in hawl tile A fapa Jesuh thawn in hawl a si.

Rom 10:20, "I hawl lotu riangri in in tong, Ka thu i sut lotu hnenah ka lang," a ti.

Fapa Jesuh-in in hawlih Cross parah in tong. Pathian kan ton theinak cu Jesuh ih lainat tlennak ruanglawngin a si.

Mathai 7:7 sungih nganmi dil uh nan ngah ding, hawl uh nan tong ding, king uh sangka cu onsak a si ding, timihi Pathian hawl uh tinak a si lo. Pathian hnen ih thlacamthu in zirh mi a siih leitlun kan nunnakih kan tulmi pawl dil ding, tangdor ih thlacam ding le taimak suah ih thlacam ding thu in zirhmi sawn a si. Pathian in Israel fate pawl a hawl le a duhdawtzia cu Hosea hnenah a langter vek khi a si. Hosea cu hlawhhlang Gomer neih dingah Pathian in a fialih a mhit. Asinan khual a tlawng sungah a raktlansan ih inntlunnak hna a thiam lo. Sualsungah a pilih, hlawhhlangsalah zuar a tong, a mahte inn panih tlung thei a si nawn lo. Hosea in ngun tangka hleinga thawn a neitu misual pawl hnenah a leiin inn ah a tlunpi sal. Kan nih khal cuvek kan si, Adam in Pathian a tlansanah soal sungah kan pil hlo ih Satan salah kan tang, in hrenbet, kan mah thu tein Pai' hnenah kirsal thei kan si nawn lo. Fapa Jesuh in a thisen thawn in leiin A pai inn ah in tlunpisal sawn a si. Rom 6:6-11, "Kan nun hlun cu Khrih thawn thinglamtah parah khencih a si zo ti kan thei; cumi cu soal in a khatmi kan nunnak hlunih pum cu a siatral theh ding tinak a si. Cutiin sualnak ih sal kan si nawn lo. Ziangah tile mi pakhat cu a thih tikah sualnak in a parah thu a nei nawn lo. Khrih thawn kan thih tlang ruangah a nun khal amah thawn kan nung tlang ding tiah kan zum. Khrih cu thihnak ihsin thawhter a si zo ih a thi sal nawn lo ding, ti kan thei; thihnak cun a parah thu a nei nawn lo. Cule soal thu-ah cun kumkhua daih in a thi ih atu a nun hi cu Pathian ah a nung a si. Cuvek thiamthiam in nannih khal soal thu ah cun mithi kan si tiin siseh, nunnak thu-ah cun Khrih Jesuh zaar in Pathian thawn pawlkom in kan nung tiin siseh, ruat aw uh" in ti.

AD 73 hrawng ahkhan Spartacus timi a rak um. A mah cu sal ih kaihmi a siih “gladiator” tiih an kawhmi “minung le minung” bualrawnpi sungah an sualawk ter ih an zoh theumi micak hminthang a rak si. Cui sualawk cu an duh ruangah siloin saal an si ruangah a hranhram ih an fialmi a si. Sualawknak ih a sungtu cu thahcih an si theu. Rom uknak Capua khua ih gladiator sal neitu Luntulus Batiatus cu a rualpi pawl thawn an doih an neh. Cule cutawkih thawngtla tampi pawl cu Spartacus cun thawnginn a onsaikh suak uh saal in nan luat zo a si. Kan saal neitupa kan that zo asi tiah thu a than. A hrek cu lungawi le lam phahin an suakih an khua cio ah an tlung. Asinan a hrek cu Rom ralkap pawl an rasal dingih in kai thotho ding tiah an mih ih an suak duh lo. Cuvek cun a si, Khrih in *“saal sungin miluat nan si, nan hrangah ka theh zo a si”* tiah thu in than nan, a hrek cu kan suak duh lo. Satan salsungah kan tang thotho. Jesuh in in leiih sual thawnginn sangka in onsak, leitlun hi ka nehzo a si tiah in sim fawn. Cumi zum duh loih ka luatnak a si ti duhlo tucu zalennak an ngah lo a si mai. Jesuh in in hlawh ih in hmu . Amah thawn zalennak lamzinah fehtlang uh si. Ka fa miluat nasi kei ma’n ka mheh thluh zo Jesuh in a ti. Mi hmuahhmuah hrangah luatnak cu tuahsak a si zo nan, a zum duh le duh lo lawng kan um. Zalennak ding hrangah kan nihih tuahding zianghman a um nawn lo, zalennak au aw kha zum men ding, cohlan men ding kan si. Cucu kan mah ih tuah le hawl a si lo. Fapa ih in hawlsak, in tuahsaknak ruangah asi.

“Nannih in in hriil lo; keimah in ka lo hriil hai” (Johan 15:16b).

Jesuh hin in run hawl a si. Isaiah bangin Bawipa hinah ka um tiih rak cohlan men ding khi a si. Mifapa cu a hlomi hawl dingah le run dingah kan hnenah a ra si.

4. RALNAM KENGIN JESUH LEITLUNAH A RA

Isaiah sungah Jesuh cu daihnak siangpahrang tiah nganin a um. Culawng silo, Jesuh a suak tikah vangcungmi in Tuukhal pawl hnenah nan hnenah daihnak um ko seh. Tuisunah David khuapi ah nanmah runtu a suak a si tiah an rak sim. Leitlun a rat laiah Bethlehem ah tangdornak thawn le duhdawtnak thawn a rat ruangah ziangkim kan nunak ah daihnak lawnglawng a si ding a bangzet. Jesuh a ratcun ziang hmuahhmuah remthlepthlep ah in tuah sakthluh dingah olte ih ruat pangtu khal kan um. Jesuh cu kanmah rundamtu asiih remnak in pe dingih hahdamzet in kan um thluh dingah kan ruat pang mheu. Leitlun runtu dingah a ra cu a si ko nan, thumhentu khal a si tihi kan hngilh lo a poimawhtuk. Curuangah Matthai 10:34 sungah Jesuh in, "Leilung tlunah remnak thlentertu ah a ra tiah i ruat hlah uh. Remnak tuahtu ah ka ra lo, ralnarn kengin ka ra sawn a si" a ti. Nam ih a khiih hmuh duhmi cu buainak, do awknak, rem-awk lonak le then̄theknak pawl an si.

*Chross ih Jesuh thihnak thuhi thūthemnak
maksak le sangbik a si tihi kan theifiang
ding a tultuk.*

Ziangruangah tile cross parih an khen laiah pakhat cu a vorhlah ahle pakhat cu a kehlamah khen cih an si. Cumilakah Pakhat cu cawlhna hmun nuamah a sunah thlen a siih pakhat cu a si lo. Jesuh hi leitlunmi

hmuahhmuah hrangah a thi nan, leitlunmi zaten vanram nuam an thleng lo ding. Curuangah khatlam zawngih zoh ahcun zumlotu hrangah cun ñhningza thuthennak a si. Pa le fapa, nu le fanu, ni le vah pawl ral awter dingah ka ra a si a ti. Mi pakhat ih ral ñhning bik cu amah ih innsaang mi an si ding. An do aw ngaingai. Iraq ramah a fapa Khrihfa a siruangah a pa in a thah. Culawng silo kan mai' lak khalah pasal a si lole nupi zumtu ah a cang tikah zumtu a silo mi innsangpa lole innsang nu thawn khawmtlang a theih nawn lo. Duhmi a bang aw nawn lo, tuah duhmi a bangaw nawn lo. Harsatnak a phunphun tuarmi tampi kan Khrihfa lakah an um. Cuvek thotho in kan taksa sung khalah a soal aw reromi a um. Thlarau duhnak kan thlun veten taksa in a duh lo. Tharau in zu-in nawnhlah a tiih taksa in a cakin a cak nohnoh. Kuak fawp pawl khal cuvek a si. Thlarau in fawphlah a tiih fawp lo dingin a ñhencat ih a taksa sungih ummi "nicotine" in a cep in a cep nohnoh, um men thiam loin a tuah. Cuvekin mipa pawl fala itt lo dingah thlarau in a theihter nan, an taksa in a mawituk so khaw tiah an mit cu kaupin' a menter. Curuangah Jesuh leitlunih a ratnak sanhi ralnam keng rori a si. Kan tisa duhnak le thlarau duhnak nitin a soal awkter a si. Kan thlarau in duham lo ding le Bawipai' duhzawng nung dingah in zirhih, in kaihruai rero nan, kan tasa a uktu Satan in duhhamnak, hamñamnak, puarthaunak pawl a suahter. Cumi cu nitinten kan sungah an soal aw ringring. Ihkhun pakhatih a itmi lakah pakhat cu lak a si ding. Cumi cu nupa itmi sungah pasal lole nupi lak ding tinak a si lo. Hi kantaksa le thlarau umtlangmi lakah pakhat hi lak a si ding. Kan thlarau cu a sersiamtu pa in a lak dingih tasak cu a

sersiamnak leiah a kirsal ding timi a khiihmuhnak sawn a si. Leitlun a duh ememnak san cu hi a mai' hmuimel vekih a sersiammi kan thlarau hi a si. Hi satan ih tawntemmi kan hringnun, khawvel nun hi a hua ih a doral ah a ret. Curuangah thlarau nunnakih kan khah theinak dingah Bible siar, thlacam ringring kan tulnak cu a si. Kan thlarau in Jesuh a pehzom tam a sile kan taksa caaknak pawl in dosakih nehnak kan co ngah a si. Paulin, Kei cu raithawinak ih hlanding ka si caan a kim thlang. Hi leilung nunnak hi ka tlansan caan a cu zo. Tlan zuamnak ah ka ti thei patawp in ka tlan zo; tlan zuamnak a netnak tiang ka tlan zo ih ka zumnak khal thlauthla lo tein ka pom hngget zo. Atu cu ka Bawipa, a dingmi thuthentu Bawi in cuih Ni ih i pek dingmi nehnak laksawng ka hrangih in ret sakmi in i hngak. Cuih laksawng cu dingnak sui lukhuh a si ih keimah ih hrang lawngah a si lo; duhdawtnak thawn amah a langnak ding a hngaktu hmuahhmuah hrang khalah a si a ti.

Jesuh a voihnihnak a rungtumtik khal ah Amah zumtu pawl cu lakhloh an si dingih, a dangpawl cu tan an si ding. Cumi khalah do awknak rapthlak, Satan ih ho pawl le Jesuh le dungthluntu pawl thawn kan do aw ding. Netabik thuthennak tohkhamvar thuthennak khalah Tuu le Mee then an si ding. U le nau tuisunah Jesuh ih duhdawtnak thawn in ko reromi hi a hnenah pan cio thlang uhsi. Jesuh cu zumtu le zum lotu thu in then dingah ho khaw a rat. Nu le pa, pasal le nupi, fale pawl le tu le pawl le thianrual u nau zaten then aw loin Khrih ah kan kim maw? In sersiam sakmi vancung khualipi ah kan thlengtlang thluh cio dingah nasa ten Pathian hnañuan cio uh si.

Jesuh cu hi leitlun a duhdawt emem mi A mai hmuihmel vekih a sersiammi hi thlarau hi a siih, cumi runsuah dingah le a huat emem mi Satan ih cithlah sual kha siatbal dingah a ra a si. Unau tuisunah ziang na hril ding? Nangmai duhthlannak parah na nunak a ðhum aw zo. A zumtu pawl cu vanmithiang thawn vannah Jesuh thawn kan leng dingih a zum lotu pawl cu A ral Satan thawn harsatnak hell meipi sungah hrem an si ding. Hi lei kan nunak cu cross parah khenbet in a um zo. Jesuh in ralnam thawn a siatsuah thluh zo. A thihnakah kan thih a ðulih, thawhsalnakah thianhlimnak thawn mawh nei loin in thoter zo a si. Cumi a pomtu cu thuthennakin kan luat a si.

5. SATAN RAM ðHIAT DINGAH JESUH A RA

Jesuh a ratnaksan cu 1 Johna 3:8 “Zokhal sual a tuah ringringtu cu Satan ih ta a si, ziangah tile Satan cu a hramthok ihsin sual a tuahtu a si.

*Pathian Fapa a ratnak cu Satan hnaðuannak
siatsuah ðheh ding rori ahhin a si.*

A hramthok in Satan cu kan sungah a phunphun in hna a ðuanthok zo. A ðuandan a bang aw lo men a si. Adam le Evi hnen ahcun Pathian ih thukam pekmi, hmuan laifangih thingkungrah nan ei lo ding a timi cu ei uh, nan ei le nan fim dingih A mah nan bang ding tiin a thlem. Cule satan in a bum ngahih a siat suah neknek thei, cui ciithlah pawl cu a phunphun in a thlem ringring lai. Jesuh rori khal cu thil phunthum in a thlem. Taksa duhnak (lust of flesh), Mit ih caaknak (lust of eye), Si duhnak (lust of pride). Hi thil pathum hin Jesuh dungtluntu pawl khal in thlem ringring a si.

- (1). Taksa duhna (lust of flesh): Jesuh cu baptistma a co ngah le veten Thlarau in nelrawn ramah a fehter ih ni sawmli le zan sawmli rawl loin a um. Cumi laifangah Jesuh ih taksa ih t̄ulmi le a duhbikmi thil in a thlem. Jesuh cu a rilrawng tuk laifangah Satan in hi lungto cu sangah cangter aw a ti. Jesuh cu Pathian sinak le minung a sinak famkimih neimi a si t̄ihi satan in a thei fiang. Minung a si ruangah a rilrawn laifang ahcun thildang ziang hmuahhmuah hnakin a t̄ulbikmi cu rawl a si, a taksa ih t̄ulbikmi in a thlem. Pathian a sinakin lungto hi sangah a cangter thei tikhal Satan in a thei. Curuangah lungto cu sangah cangter awla ei aw, na pum a puar ding, na ril a rawng a sisi tinak a si. Cuvekin zumtu pawl khal kan taksa caaknak, ei le in, sin le fen, inn le lo pawl hin in thlem ringring a si. Setan in Pathian be thei lo dingin in tuahtum ringring. Ei le in le innsang khurkhua hlawhtlinnak nan t̄ul, thlacam, khawm tivekpawl hnakin sumpai nan hawl a t̄ul ho khaw. Cule na nun a nuam ding, nan innsang a nuam ding tiah in thlem ringring. Cumi cu mi tampi kan tluksiatnak le Pathian thawn kan hlatnak hrampi pakhat a si. Satan ih in bumnak kan lungih kan thlun tikah thawk le khat cun kan nuam vek nan caan reipi cu kan daih lo. Kan nunak ahle innsangah buainak a thleng ringring a si. A hlei ce in USA ramih thlengmi Chin mi pawl nunnak cu cutin in siatsuah thluh a si. Hnaṭuan a t̄hatnak hmun, khawmnak a um lonak ah kan umih taima zetin hna kan t̄uan, kan hlawhtling tiah minung lam cun kan ruat men ding nan, kum a hung rei cun nu le pa karlak ah buainak a suak. Innsang sungah t̄angmṭawm

sualnak a lutih kan neihmi le kan thil le ri khal a hlovai thluh ih ningzak le mualpho in kan nunnak kan hmang theu, cutikah satan cu a lung a awi. Cuvek thotho in kan fa le le, nu le pa karlahak rem lonak a suak lala. Fale pawl nu le pa thu an ngai nawn loih sualralnak lamzin an zawh. Kan te le fa pawl zuritnak, sii vai thalo le nu le pa sualnak in a siatsuah ngah ih kan innsangah mah le aihramnak a thleng. Hi thiltha lo pawl hi Jesuh in siatralter sak dingah leitlunih a ratnaksan cu a si. Jesuh sungah kan umih A mai' thuthawn satan do theinak ding in zirh. Cathianglim in minung cu sang lawng in kan nunglo a si a ti. Kan nunnak hi taksa duhnak lawngih nung kan si lo. Pathianthu sawn in a si. A mai' thuthawn kan nun a sile taksa tulsammi khal in pek sawn a si, cumi hrangah Jesuh a ra a si. A mai' hnen pan uhsi.

- (2). Mit caaknak: Satan in hi leitlun khawvel mawinak ka lo pe dingih i bia aw a ti. Kan nunnakih sangkate cu mit hi a si. Kan hmuhmi inn thahta, le nuamnak hmun nuamnuam hi a thathluh lo, Satan in thlemnak ah a hmang theu. Curuangah a si leitlun mi pawlin tipi kap mawimawi le hmuh nuamnak tinkimah nuamnak phunkim an tuah, riahbuk thahta le club thahta an tuahih mankhung zetzet in mipi tampi fehduh dingin an tuah. Fala mawi zetzet lamnak hmun an tuah ih zu thawthaw le ein thawthaw an tuahih mitampi rilbahnak ah an canter. Pathian ih pekmi kan mit cu satan in a hmangih taksa caannak ah a thlenpi theu. Hivek hmun pawlhi feh lo ding cu a silo nan, sualih kan pil lonak dingah ralring

ding kan si sawn. Kan pi Evi khal cumi ah a tluve, a laih thingrah ei dingah satan in a forhieh a vungzoh cun mawizet le eicaaknak a hungsuakih cutin a lo ih a ei tikah satan thangsungah a lutih thlarau thihnak a suakterih taksa thihnak a thlenter fawn. Zumtu pawl khal cui thang sungah nitin awk dingah in bawh ringring. Mi neihmi thil thaṭha kan zoh ih kan daw, mi inn thaṭha, motor thaṭha kan zoh tikah kan daw ih nei thei ve dingah sunzanin hna kan ṭuan. A dik loin paisa kan hawl, cule kan innsang ah harsatnak in phurh ṭheu. Ramdang thleng kan chinmi khal cu cui dinhmun thleng kan tampi. Nupa um tlang man lo in sum le pai kan zalih inn thaṭha le motor thaṭha kan zal. Kan taksa a rethei ih innsangah kan nupi, kan pasal thawn le fa le thawn caan nuam in kan hmang thei lo. Ni neta ahcun thenawknak, diriamawk lonak a thlengih innsang kan thehdarh aw thluh. Cumi pawl thiatbal thluh dingah Jesuh leilung ah a ra. Rak pomih cohlangtu cun cui mitcaaknak pawl sung ihsin luatnak kan ngah a si.

- (3). Si duhnak (lust of prize): Si duhnak timi cu mah le mah cawisang aw ih mai' si lo dingmi si tumnak kha a si. Mi ih porh le upat le khaisan ding lawnglawng duh khi a si. Satan hin a mah le mah cawisang aw in a sersiamtu Pathian tlunih um a tum. Maw Babilon siangpahrang, deirel arsi, nang cu van ihsin na tla zo! Tuihlan ahcun ram tampi na neh, atu ahcun leilungah vuakthlak na si! Van ah kai na tumih a saangbik arsi tlunah na tokham ret na tum. Khuavang pawl an tokhawmnak saklam tlang parah

siangpahrang bangtuk ih to ding na rak ruat. Khawdur tlunah ka kai dingih Cungnungbik bangtuk ka si ding na ti. Asinain a thuknak bik hmun mithi khua ah dirhthlak na si zo (Isaih 14:12-14). Setan cu mi porh aw, si duhnak nei mi, a cungnungbikih um duhnak a neihmi vek cekci in Evi khal cu a thlem. Na fim dingih a mah Pathian nan bang ding a ti. Curuangah Evi in hintin a ruat tiah Bible in a sim, "Cuticun nunau nu in hmuang laifangih thingkung mawizia le a rah thawt dingzia cu a hmu ih fim cu ziang tluk duhnungza so a si ding, tiin a ruat (Sem. 36b). Cuvek cekci in Jesuh khal a thlem thotho.

"Jesuh cu Jerusalem Khawpi Thianghlim ih Biakinn zim ah a fehpi ih, a hnenah, "Pathian Fapa na si ahcun hitawk ihsin dawp aw, ziangah tile Ca Thianghlim ah, 'Pathian in na kiangih a ummi vancungmi pawl thu a pe ding, An kut in an lo dom ding ih na ke cu lungto thawn a khawng aw lo ding,' tin a um," tiah a ti (Matt.4:6).

Himi thlemnak ih a ti duhnak sancu Biakinn sangpi ihsin dawp vancungmi pawl in an lo dom dingih mi in an lo ngaisang ding, an lo porh ding, na hmin a thang ding, Pathian fapa nasinak thilmak natuahmi in a lang ding a sisi tiih a thlem duhnak san a si. Porhawknak le sinak ih a thlemmi a si. Thukam hlun sungih Esther cabu khi himi buainak a si. Hi cabu sungah siangpahrang Zerxes in Haman cu a mah sangtu bawibikah a ret. Cule mihmuahhmuah a hmaiah lukun dingah thu a pek. Siangpahrang

sangka kiltu Judah mi Mordekai cu Pathian zumtu a si ruangah Haman hmaiah a kun duh lo. Curuangah Haman cun Mordekai thah duhah Judahmi pawl cimit thluh dingah thu a pol.. Cule Haman in Siangpahrang hnenah, "Bawipa, na uksung le na ramthen kipah hin mi phunkhat an um ih an thil tidaan tla cu miphun dang pawlih thil tidaan thawn an bang aw lo. Cuih tlunah na ukmi ram sungih daan khal an thlun duh lo. Curuangah hiti ih zoh men dingah hin na hrangah a mha lo a si. Na lung a kim a si ahcun himi pawl hi thah mheh dingah thu pe aw. Cutiuh na tuah a sile na ram uknak hrangih hman dingah na tangka inn sungah ngun tangka cuai thawng zahnih le thawng sawmli keimah hrimhrim in ka pek thei ding, tiah ka lo kam a si," tiah a ti (Esther 3:6-9). Hibuainak ruangah Esther cun siangpahrang a ton ding caan siloah ralthezet in a tongih, a mipi pawl rawl ulhnak in thla a camter a si. Cuticun a phiartupa Haman riangri a hngawng in khaithat a si. Tuisun zumtu pawl hnen khalah hi thu hi a hmang thotho. Mah le mah khaisang awih miin in upat lo ruangah le Kawhhran upa dingah in hril lo tiah kawhhran khal kan thenhek thluhnak pakhat a si ve. Hi si duhnak ruangah rampi khal kan buai luihlo a si ko. Cumi cu Satan ih hriamnam pakhat a si. Cumi kan do neh theinak dingah cun rawl uhih thlacamnak a tulih Esther vekin ralthatnak thawn thuthangtha kan phuan ngam a tul a si.

Thunetnak:

Satan ih hman rua a simi taksa caaknak, mit caaknak le sunlawi duhnak, si duhnak pawl le kan sungih Pathian thawn pehzawm thei lo dingih in siatsuahtu Satan hnamuannak pawl siatral dingah Jesuh cu a ra. A mah Jesuh hnenah pan in beunak kan hawl locun siatsuah kan si ding. Jesuh ih cahnak ringin Satan raal do cio uh si. Cule nun nuam le hahdam in kan um thei cio ding. Amen.

6. LEITLUN RUNDAM DINGAH JESUH A RA

John 12:47: "Zokhal ka thu simmi a thei ih a thlun lotu cu kei cun a thu ka mhen lo ding. Leilung thumhen dingah ka ra lo, rundam dingah ka ra," a ti.

Bible in leitlun phunhnih thu a sim. John 3:16 ah Pathian in leilung hi a duhdawt zet ruangah a Fapa neihsun a pe, ati laiah I John 2:15 ahcun, Hi leilung le a sungih thilri hi tlaihsan hlah uh; hi leilung hi nan tlaihsan a sile Pathian duhdawtnak nan nei lo a si a ti lala. Leitlun a duhdawt emem mi cu hi a mai' hmuihmel kengih a sersiammi kan thlarau hi a si. Kan thlarau luatnak le Pathian hnen kan thlen theinak ding hrangah Jesuh in a nunnak a pek. A huat emem mi cu Satan cithlah kan minung ih kenmi sualnak hi asi, cumiuh duhzawng cu hi leitlun ih thil le ri, nuamnak phunphun pawl hi a si. Leitlun thil le ri hi kan hman ding a si ko nan Pathian thawi' kan pehzomnak in hlatertu dingah kan cangter ding hi a si lo. Sum le pai ngahnak ding ahcun minung a siatsuah theitu siivaisia pawl khal kan zuarih inn le lo, motor phunphun kan lei. Cupawl cu milai in kan zohsangzet. Kan mai' hlawknak ding ahcun ramdang thlengmi pawl khal in cozah

bomnak a dik lole thuphan perin kan ngah thei tawk ruatin kan bum ciamco. "Tax return" kan tuah tik khalah kan mai fa a si lo mi kha, kan fa vekah kan canterih sum pai ngahnak ah kan hmang, inn mṭhaṭha le motor ṭhaṭha kan leimi pawl hi a si, leitlun le a sungih thil pawl duhdawt hlah uh a tinak san cu. Miṭhen khat cu sum le pai ruangah that aw kan tampi. Hi pawl cu Satan hnenih kan ngahmi sual cithlah cu a si. Hi sual pawl cu kan zir cawpih kan ngahmi a si lo, kan sungih cii sia, Satan ih in tuhciami pawl a runrahsuak sawnmi a si. Apple cii kan cinmi in cabit a rah dah lo vek khi asi. Thilcin thiam pawlin vulkung cu an satih a parah apple kung an pekih cule apple thaw zetzet a rah. Cuvekih kan sual cii parah Jesuh in a thianhlimnak in pekih cule Jesuh ih hmuihmel kan keng thei. Cumi kan thlarau nun sawn rundam dingah leitlunah Jesuh a raknak san a si. Kan sual cii cu a tang ringring ko, a sinan cumi suak lole rah thei nawn lo dingin Jesuh Thisen thawn in kholh fai zo. "Thiangfai in kholh aw uh; ka mithmuh ih nan tuah rero mi thilsual pawl hi tuah nawn hlah uh. A si, thilṭha lo tuah cu baang thlang uh; Thilṭha tuah zir uh. A dikmi hawl uhla, hremnak a tuartu pawl bawm uh. Nu le pa neilo ngakmah pawl bawm uhla nuhmei pawl man uh! Bawipa in,

"Ra uhla kan ruat tlang hnik pei. Nan sualnak cu sen-eu bangin sen hmansehla, vur bangin ka lo thiangfai ter ding; sendup bangin dup hmansehla tuuhmul bangin ka lo vaar ter ding" (Isiah 1:16-18).

Jesuh sungih thianhlimnak cu hitivek hi a si, Kheng sungah tiidai ret awla, cui tiidai cu na mehtokin vun sawh aw, na mehtok parah tidai malte a ra kai ding. Cui tidai cu leiparih na thintlak a sile a rei hlante ah a ro dingih

hmuh a theih nawn lo ding. Cui tidai malte kangdah lo dingih tuah na duhle tipithuanthum sungah paih awla ziangtik hmangah a kang dah lo ding. A hnakih tidaitamsawn thawi' an rawi awk ruangah tipi ah a cang. Cuvek cu a si, kan nunnak hi Jesuh lennak, thianhlimnak parah kan thlak a sile ziang tik hmanah kan nun a hloralin sualah a pil nawn lo ding. Cui mehtok parih tidai malte tipi thawi' a kom awk tikah tipi ah a cangih a sungah ramnung phunkim le thingkung phunkim an nung ih an tlang. Cuvekin kan nunnak hi midang hrangah nunnak a si dingih mi lungawinak ah kan cang ding a si. Kan thlarau nun thianghlim dingah Jesuh kan zoh dingah leitlunah a ra a si. Leitlun nun hmangthiam si dingin Jesuh in kan nunnak thiltha ah a tuah zo. A tucu kei ka si nawn lo, kan lennak le kan damnak cu Jesuh a si.

7. JESUH CU TLAMTLING NUN KAN NEIHNAK DINGAH A RA

“Rukru cu ru ding, that ding le siatsuah ding lawnglawngah a ra. Kei cu nunnak an ngah ih tlamtling zetih an neihnak dingah ka ra a si” (Johan 10:10).

Zumtu hi lungawi in um sehla hnihsan aw siamsi ringring sehla a thazet ding nan ti aw? Vancung nuamnak cu kan rel theu nan a feh hmaisai cu zohman in kan caak lo. Ziangah tile thih a tul cuteh! Cumericun thil tapi in ruatter, ziang a si tile cu leitlun vanram hi a si. Leitlun hi nuamtakih kan nun kan hman theinak dingah Jesuh cu a ra ih van a kai hnu khalah Thlarau Thianghlim a run thlahsal. Van timi hi kan hnenah a umih a lamzin cu Khrih hi a si. A mahih in hruai locun a lamzin kan thei thei lo. Kan Pathian thu hmuhdan khal a bang aw lo dingih kan hmel khal a dan cio vek khi a si. Asinan Pathian cu a danglam cuang lo. Kan hmuhdan a dang aw ko dingnan Pathian thatnak cen dingah kan lo sawm a si. A thatnak

cu hmun khatah kan zaten kan centlang thei a si. Zumtu cu eitu kan si mai. Kan nui' pumsungih kan um laiah zianghman donharnak um loin a mai' rawl le thli a hawp mi kan rak ringih nuamtakin kan um men. Cui thil pawl kan cen thei lonak dingah Satan in sualnak thawn in tuamhlawm ih in siatsuah ringring theu. Cui nun kan neih theinak dingah Jesuh kan hnenah a ra, a sungih hahdam tei' kan um theinak dingah kan mailam khalin nun thianghlim nun hi kan zir a tul ve. Adam sual hlan ahcun thianhlimnak hi an zir ve lo. Thianghlimnak in an khatih felnak in an khat, thinsau le tangdornak khal an zir ve lo, an neihcia mi a si. Asinan tuah cun kan zir a tul, zianghatile kan neih nawnlo ruangah a si. Satan in kan thianghlimnak, kan thatnak, lungawinak in ruksak a si. Saam 23:3 ahcun, Ka thazaang a lungter saal i, I tiam cia vekin lamzin dingah i hruai a ti. Kan thazang a lungtersal theu a tinaksan cu kan sual theu, kan peng theu ruangah kan cau ih, zindik ah in hruai sal, thazang in peksal tinak a si. Lamzindik kan zawh theinak ding cun kan zir a tul, thlarau ih thumthar kan tul, cumi pek dingah Jesuh a ra a si. Khrih in a fa ah intuah ih Bawipai' thatnak hi cen huahho ding kan si men ko. A sunlawinak hi lei ah cen dingah in duh a si. Cui thil kan hmuh fiang theinak dingah cun Thlarau ih fiangter mi kan si a tul. Curuangah Jesuh in ka feh dinghi duhsawn uh nan mah bawmtu dingah Thlarau ka run thlah ding in tinak cu a si. Cutin a silole nan mahte cahnak nan nei thei lo in ti. Kan sungih Thlarau cu a sual thei lonan a neitu pa nang le kei hi a sual thei kan si. Ka duh emem mi cu kan nunnah hin theih awknak kan nei. Mi piangthar in a tharnak a tei awih, thar lo khalin a thar lonak a thei aw thocho. Pa Pathian in rundam kan si theinak dingah khua a khang ih Fapa in a takin a tuah ih in rundam. Cule Thlarau cun Pathian fa kan sinak in theihter. Curuangah

thlarau thianghlim ih thuam thar kan ʈul ringring asi. Kan kaa tla hi Satan in zuu innakah a hmang, a mai' kaa in a in duh miah lo. Kan kaa tla hi mirelsiatnak le mi tawhna ah a hmang ih a mai kaa in a suahter duh lo. Kan sungah Thlarau Thianghlim a um lo cun lawngfangkheh kan si. Saam 42:1 ahcun, Zukneng in zo tidai a ngai duahto vekin, Maw Pathian, nangmah cu ka lo ngai a si" a ti. Zukneng cu a ril a rawn tikah a rim a sia. Cuvekin kan nih khal kan sungih Thlarau Thianghlim a um lo tikah kan rim a sia. Kan Thlarau a ril a rawn tikah kan rim a namih Satan in in hawl ih in deh ʈheu a si. Thlarau ih kan um lo veten kan leihringnun sual pawl cu a rung suak cutco mai a si. Leitlun hi Satan thlemnak sungin lakkiang a tum lo. Cui cawhpolhna sungihsin thazangthar le nehnak pek a tum sawn a si. Moses sanlai khalah rultampi in a cuk haiih darrul kianghrol khaimi a zohtu lawng an dam. Curuangah Jesuh cross lawng kan zoh ding a ʈul. Khrih lamzin kan zawh veten Thlarau ih umpinak kan co. Kan nun cu Khrih ah thuh in a um a si.

Kolosa 3:3-4 ah, "Ziangah tile nan thi zo ih nan nunnak taktak cu Khrih thawn Pathian sungah thuh-in a um a si. Cuih nan nunnak taktak cu Khrih kha a si ih amah a lang tikah nannih tla amah thawn nan langtlang ding ih a sunlawinak nan mawm ve ding a si a ti."

Mangbangnak, harsatnak, thlemnak hi nitin um hman sehla Khrih Cross in nitin lakkiang a tum. Curuangah nitin te pianthar a ʈul, camkhat sunglawng piangthar a tawh lo. Paul cun nitin ka thi ʈheu, thihtam nun tam a tinak cu a si. Nun kan neihnak dingah Jesuh a raih nun kan neih hi theihter dingah Thlarau cu kan hrangah A run thlah a si. Fiangternak kan neih tam le kan nun a hlim deuhdeuh ih kan lung a awi ih vanram nun kan tep thei deuhdeuh a si. Thlarau cun in theihter lawng si loin

kan sungah a ceng a si. Leiro kan co theinak dingah Tharau hi kan hnenah a ceng a si.

“Rukru cu ru ding, that ding le siatsuah ding lawnglawngah a ra. Kei cu nunnak an ngah ih flamtling zetih an neihnak dingah ka ra a si” a ti (Johan 10:10).

Thunetnak:

Jesuh a ratnak san lakah hi a tlunlam thu pasarih hi kan nunnak ah thazang in pek hleice cuang dingah ruahsannak ka nei. Ziangbik ha na nunnakah Jesuh ratnaksan? Na siarmi sungin na hrangahteh ziang in ha a lo thawngbik? Jesuh A ratnaksan bikih na ruatmi ziangbik ha a si? Nangmah ten sut aw dingah ka lo sawm a si.

VII. CROSS PARIH THUTHANGTHA PASARIH

Van Bawi fapa ih tuarnak khi na ruat dah maw? “A thinglamtah pu in a suak ih “Luruh Hmun,” an timi hmunah a thleng. Cuih hmun cu Hebru tong in “Golgotha,” an ti. Cutawkah Jesuh cu thinglamtah ah an khen. A dang mipa pahnih tla an khen ve ih an karlak ah Jesuh cu an thlai. Pilat in ca a ngan ih thinglamtah parah a taarter. Cuih ca a nganmi cu,

*“Nazareth mi Jesuh, Judah Siangpahrang,” ti a si
(Johan 19:17-19).*

Jesuh thinglamtah cu Khrihfa pawlih kan zumnak sutpi pakhat a siih kan zumnakih hmingsinnak pakhat khal a

si. Cross cu Pathian ih mangbangza thuthup a phuanlang awknak hmun khal a si. Cross cu minung hrangah mangbangza luatnak thuthup a fiangternak hmun a si. A kut le ke cu thirpi thawn an khenih a luu ah hlinglu khum an khumter, an vuaknak cu a taksa pum in thi le hnai in a khatteh. Minungkaa ih sim le rel thei lo ding khawpin a tuar, culaifangah a mankhungzetmi le mangbangza tongkam pasarih a kaa in a suak. Cross hnuai ih dingtu mipi pawl cun a mah a hremtu Rome ralkap le A mah a phiartu puithiam pawl hnenah camsiatnak tongkam pawl hmangih a auhhnawh dingah an ruat men ding. Cui ai ah minungih kan ruah ban lomi zangfahnak, lainaknak, duhdawtnak tongkam thawn thuthang pasarih ro in roh ta sawn a si. A va sunglawi em! Bawipai' duhdawtnak. Cui mongkam pasarih pawl cu a hnuailam ah a sangsangten kan zoh tlang ding:

1. CROSS PARIH THUTHANGTHA PAKHATNAK:

Jesuh in, *"Ka pa, an sualnak run ngaithiam aw. Ziang kan tuah ti an thei lo,"* tiah a ti (Luke 23:34).

Hamtamlo thlacamnak: Hithu hi na mitsingin, zoh loin vunsiar hnik aw (Ka pa, an sualnak run ngaithiam aw. Ziang kan tuah ti an thei lo). Na lungsungah ziang a ra suak? Jesuh in ziang a sim ti vunruat hnik? Kei ka ruah ngahmi cu Jesuh ih tongmi cu thlacam a si. Pa Pathian hnenih dilnak a si. Cumi cu khuaruaharza a si lo maw? A mai' tulmi le A mai' hrang luatnak a dil lo, ka pa hi ka tuarnak cu a har fualfotuk, in run aw, in luatter aw a ti lo. Midang hrang, nangmah le keimah hrangah a dil. Jesuh in a mai'hranglawng ruattu a si lonak a famkimter. Cui a dilmi hmanah ngaithiamnak tongfang a si. Curuangah a hmaisabikah hi thu thawn ka zir ngahmi cu mangbangza "Thlacamnak" a si. Jesuh hneah a

sunglawi le a thukbikmi duhdawtnak a um a si. A ðongmi pawl fang khat teten kan zoh tlanghnik ding.

Ka pa: Thlacamnak ðongkam thawn a pehtlaimi ðongdang pawl kan zoh a sile "Pathian" (God) timi cu a maksakmi le sersiamtu tinak a si. Cule Bawipa (Lord) timi cu upatnak, cawisannak le sunlawihnak ih hman a si. Judah pawl cu Yahweh lole Jehovah timi ðongkam hi an hmang ngam lomi a si. Curuangah "Ka Pa" (Father) timi cu sersiamtu pa tinak a si lawng si loin pa le fapa pehtlaih awknak, innsang ðong a si ruangah Judah pawlhin 'ka pa' timi ðongfang cu thlacamnak ah sal zarh le sal thiang a silo tin an ruatmi a si. Jesuh cu ka pa tiah nelzetin a hmang. Curuangah A mah cu fapa taktak vangcungih rung Pathian fapa a si ticu rinhlelh ding a um lo. Cross parih in tlentu hi midang a si lo. Lei le van sersiamtu Pathian fapa neihsun a si.

Ngaithiam hai aw:

'Ka pa ngai thiam hai aw' a timi pawl hi zo pawl an si pei? A cangtheimi pawl kan zoh hnik pei uh:

(1). Ralkap pawl (Soldiers)- Cross parih Jesuh khengbet dingah ðuanvo neitu le a dekcoktu pawl cu Rom ralkap pawl an si. Hi ralkap pawl cun tlunlamih thupek ruangah an hnañuan an ðuanmi a si. Jesuh hi zo a si ti an thei fiang ngaingai lo. Jesuh in ralkap pawl hrangah thla a camsak. A mah hremtu, Jerusalem lamzin tluan ah cil an phui, an sit. An hmuhsuam ih Golgotha timi luruh hmun ah an thlenpi hnuah, a hnipuan an hlitsak. Zangfahnak nei loin a kut, a ke thir in an khen, hling lukhuh an khumter. An hrem reromi pa hi zo a si? ti an thei lo. Siatserh zetih a tuahtu pawl hrangah ngaithiam dilsakih thlacamsak tlak an si lo nan Jesuh cun ngaithiamnak le zangfahnak a nei sawn. Cui pawllak ihsin "Ral bawipa pakhat le amah thawn Jesuh a kiltu ralkap pawl in linghnin le thil dang

a cangmi hmuahhmuah kha an hmuh tikah an tuk a sum ih, “Hi pa hi Pathian Fapa taktak a si,” tiah an ti (Matthai 27:24). Hi ralkap pawl lak ihsin Jesuh cu Pathian fapa ngaingai a si ti cohlangtu pawl hrangah cun ngaidamnak a thleng a si. Kan nih khal cuvek ih nungtu kan si ve. Jesuh cu kan thinlungih cohlan duh lonak in siseh, Jesuh hrang tuantu kan siatserhnak in Jesuh cu a hremtu kan si nan kan hrangah hi ralkap pawl vek thotho in thla in camsak. Jesuh in hi Rom ralkap le kan hrangah duhdawtnak thawn thla in camsak thotho. A va sunglawi ve, Khrih ih duhdawtnak maksak.

(2). Pilat: Jesuh sanlai ah Israel ram cu Rom a cozah ih uknak hnuai ah an um. Siangpahrang an nei nan, a tlunih thu neitu dingah uktu (governor) an ret. Cupai’ hmin cu Pilat a si. A mai’ thuthennak loin Israel cozah in mithah theinak a nei lo. Curuangah Judah hotu pawlin Jesuh that an duh ruangah Pilat hnenah an ratpi. Pilat in Jesuh cu sualnak a nei lo ti a thei, curuangah, “Pilat in cutiuh suh rero kha a thathnemnak a um lo ih miseenpi in hnaihawnhak riangri an suakter pang ding ti a hmuh ruangah tidai lak tahratin mizapi hmaiah a kut a kholh ih, *“Hi mawh nei lo pa thihnak ah hin kei ka tel lo! Nannah ih tuahmi a si,”* tiah a ti (Matt. 27:24). Pilat cu a kut a kholh nan, daan pahbal thotho a si. Ziangahtile daan cun sualnak nei lo cu thah ding a si lo ruangah a si. A thu neihnak hnaihok ding a phan ruangah mipi thu ngaiin a tuah hrim mi a si. Kan nih khal cuvek kan si ko, Jesuh cu kan Bawipa a si tiah kan thei nan, kan mai’ duhnak le kan covo a siatsuah thei pang ding ti kan phan ruangah le kan hamtannak ruangah Jesuh kan phiar thotho theu ho khaw. Kan mai’ hlawknak ding hrangah thuphan kan perih food stamp hmanah kan Jesuh dingfelnak cu kan zuar thotho. Pathian thuthlun a tha ti thei na cingin milai mithmai zoh in thu kan relih thu kan

sim ðheu. Curuangah Pilat ih theifiang lonak hrang khalah Jesuh cun lainatnak thawn thla a camsak thocho a si.

Puithiam le daan thiam pawl:

Hi pawl hin Jesuh cu cross parah a hranhram ih khengbet dingah, thu le hla tuah tahratin zungah an thlen. Ziangruangah tile Jerusalem Biakinn sungah nawhthuh eiruknak, sumpai thlengnak, ramsa pawl zuarnak tuahtu an siih Jesuh in an hnañuanmi pawl cu a duh loih a siatsak thluh ruangah a si. "Lantak Puai tikcu a kim zik thlangih Jesuh cu Jerusalem ah a feh. biakinn a thlen tikah cutawkih caw le tuu le laileng pawl a zuartu le tangka a thlengtu pawl an cabuai ih an to kha a hmu. Curuangah hri kha vuaknak fung ai-ah a merh ih, tuu siseh caw siseh an zuarmi pawl cu a vuak ih Biakinn sungah ihsin a dawih ðheh; tangka thlengtu pawlih cabuai pawl khal a linglet ðheh ih an tangkanawi pawl a thehdarh ðheh. Laileng a zuartu pawl cu, *"Hitawk ihsin nan laileng pawl kha tlanpi ðheh uh! Ka Pa ih inn cu nan dawr tuahnak ah hmang nawn hlah uh!"* tiah thu a pek. Cutikah a dungthluntu pawl in, *"Maw Pathian, na inn ka tlaihsannak cu ka lung sungah meisa bangin a alh,"* tiah Ca Thianghlim ih a rak timi kha an vun mang sal. Judah mi hotu pawl cu an ra sal ih,

"Hi bangtuk thil tuah theinak thu ka nei, ti na langternak ah ziang hmuhsaknak so in hmuh ding?"
(Johan 2:13-18). tiah an sut.

Culawng sihrihlo, Judah Iskariot cu nawhthuh an pekih Jesuh an zuarter (Matt. 26:14-16), Biakinn ralkap pawl Gethsemane hmuan sungah an thlah ih Jesuh cu an kaihter (Matt. 26:47). Khonsil pawl le mipi pawl forh tahratin Jesuh soal an phuanter (Matt. 26:59-62), Pilat hmai ih thuthen dingah an thlenpi (Matt. 27:1-2). Mipi pawl Jesuh cu thinglamtah ih khenbet dingah an auter

ciamco. (Matt. 27:20-23). Kan taksa ruangpi cu Pathian ih biakinn a sinan kan thianghlimter duh lo. In thianter rero nan, A mah lehlam kan mualphoh sawn riangri. Asinan Jesuh cun hi puithiam le daan thiam pawl cu a ngaithiam tho tho ih Pai' hnenah ngaithiam dingah a dilsak.

Cuvek cun kan nih khal hin Pathian biakinn a simi kan taksa ruangpi cu kan balter, kan duhduh hrangah kan hman. Jesuh in in thianfai tumnan kan duh loih A mah riangri kan hua. Asinan a nihcun kan hrangah le hi puithiam pawl hrangah ngaithiamnak in dilsak tho tho. Farasi le Saddusi: Hi pawl khalhi Jesuh ih thuzirhmi a dokalhtu pawl an si. Farasi pawl cun Jesuh cu daanlengin thu a zirh ih daan loin sabbat ni ah mina a damterih khawsia ramhuai a dawisuak an tiih an hua ngaingai.

“Farasi pawl cu an feh ih Jesuh that dingah thu an ruat khawm” (Matt. 12:14).

Saddusi cu thawhsalnak a um ding ti zum lo pawl an si. “Cuih sun tho tho ah Saddusi mi thenkhat cu Jesuh hnenah an ra. Annih tla cu thawhsalnak a um nawn lo, a titu an si. Jesuh cu, “Sayapa, Moses ih in zirhna ah, ‘Mi pakhat fa nei loih a thih ahcun a naupa in a nupi cu a thi hrimhrim pei. Cuti a thit ih fa an neih a si ahcun mithi pa ih fa ah an cang pei,’ a ti. Hitawkih a rak um dahmi unau pasarih an um. Upa bik cu nupi a mhi ih fa nei loin a thihsan; a nupi cu a naupa in a run co. Pahnihnak pa khal cu a thi lala ih a pathumnak pa in a nupi a run co lala. Cuticun an unau zate ih nupi a si hnuah an thi mheh. Neta bikah cu nu khal cu a thi ve. An pasarih in an nupit ciar ruangah thawhsalnak ni ah zo ih nupi bik so a si ding?” tiah an sut. Jesuh in, “Nan va palh thei lawmmam so! Hi tlukih nan palhna cu Ca Thianghlim le Pathian cahnak huham nan theih lo ruangah a si.

Ziangah tile mithi an thawhsal tikah cun vanih a ummi vancungmi bangtuk an si dingih mhitawknak ti a um nawn lo ding. Mithi thawhsalnak thu-ah Pathian ih a lo simmi nan siar dah lo maw? Pathian in, Kei cu Abraham ih Pathian, Isaak ih Pathian, Jakob ih Pathian ka si,' a ti. A nungmi ih Pathian a si, a thimi ih Pathian a si lo," tiah a ti. Cumi cu miseenpi in an theih tikah a thuzirhdan kha an mang a bang ngaingai.

Jesuh in Saddusi mi pawl cu tong ding thei nawn loin a tuah ti kha Farasi mi pawl in an theih tikah an tong khawm aw ih cuticun Jesuh cu an phiar ih cross parih khenbettu an si ve. Asinan Jesuh cun a mah dokalhtu le phiartu hrangah thla a camsakih Pathian hnenah ngaidam a dilsak thotho ko ee. Mangbangza van lal fapa duhdawtnak thukzia le san zia hi!

Kan nihkhal hi Farasi le Saddusi vek thotho kan si, Jesuh ih zirhmi kan pom duh lo, dungthluntumha kan si duh lo Pathian thu cu kan duhzawngin kan merh ih kan phuang. Jesuh cun "ziang an tuah ti an thei lo, ngai dam aw" tiah kan hrangah thla in camsak ringring sawn. Kan lungawi Bawipa, Na lainatnak a thuktuk aw.

Nangmah le keimah: Jesuh cu nangmah le keimah rori in a si cross parah kan khenbet, kan sual ruangah a thiin kan mawhnak hmuahhmuah in phursak thluh. A nih cu sualnak nei lomi a sinan kumkhua hremhmun ih kan tuar ding in sianglo ruangah cross parah a thi.

"Ziangah tile Khrih cu minung sualnak ruangah kumkhua daih in a thi; nanmah Pathian hnenih hruaisuak dingah miṭha pa cu misual pawl ai ah a thi. A taksa in thihnak a tuar, sikhalsehla thlarau in nunter sal a si".

Curuangah a taktak tei' ti ahcun, Jesuh cross ah khenbettu cu nangmah le keimah kan si. Asinan A zangfahnak, lainatnak, le A duhdawtnak cu cross parah hrum ruangro

in 'Ka pa ngai thiam aw' tiah in dilsak zo. U le nau, tu ah mi luat kan si zo, Satan sal na si nawn lo. Kan dinhmun cu a sangtuk zo, Pathian fapa tiih kawh nan si zo. Thimnak sungin tleunak neitu kan si zo. Bawipai' hnenah lungawi thu simding siarlo ziang hman tuah ding kan nei nawn lo a si ee!

Thunetnak:

Jesuh cu lei dailo, van dailoin cross parah a khentu pawl, Rome ralkap pawl, Pilat, Puithiam le Daanthiam pawl, Saddusi le Farasi pawl, Nangmah le keimah hrangah ngaidamnak in pek zo. Zokhal ngaidamtheh kan si zo, ziangruangahtile ziang kan tuah ti kan theih lo ruangah a si. Asinan a thei ih, zum duhlotu cu tuisunah ngaidam an si lo ding. Mi hmuahhmuah hrangah Jesuh in Pathian hnenah ngaidam A dilsak nan, mi hmuahhmuah vanram an thleng lo ding. A mah cu kan sualnak tlengfaitu, in rundamtu, Pathian le minung lakih palai tuufa no tiah a pomtu le zumtu lawng kumkhua nunnak an ngah ding.

"Pathian in leilung hi a duhdawt zet ruangah a Fapa neihsun a pek ih amah a zumtu hmuahhmuah cu thi loin kumkhua nunnak an co ding. Ziangah tile leilung tlunah Pathian in a Fapa a run thlah tikah leilung thumhentu dingah a thlah lo, leilung runtu dingah a thlah a si" (Johan 3:16-17).

2. CROSS PARIH THUTHANGTHA PAHNIHNAK:

"Thu ka lo kam a si: tuihsun ah keimah thawn Paradis ah na um ding" Luka 23:

Jesuh thawi' khenmi misual pahnih: Jesuh cu thinglamtah ah an khenih a hnipuan cu camcawhfuncu zuukin an zem aw. Cuih hnuah an to ih amah cu an kil. "Hi pa cu Judah Siangpahrang Jesuh a si," tiah sual an puhnak kha an nganih a lu tlunah an tar. Cun mi mha lo damiah

pahnih Jesuh thawn thinglamtah parah an khen ve; pakhat a vorhlahm ah, a dang pakhat a kehlam ah an thlai. (*Matthai 27:35-38*).

A tlunih Bible cang in, Jesuh ih khatlam veve ah misual pahnih an khencih ti fiangten a tarlang. Hi pahnih cu damiah, misuam hmang, mihremtu an si Greek tong cun *kakourgos* an timi a si. Mi thil longih mi tuahmawh hmang pawl an si. Bible zingzoitu tampiin Jerusalem le Jerico lamzinih damiah an si thei an ti. Hi te pahnih ih tuahmi cu Mithil an longih minung khal an tuah mawh, mi khal an that. Curuangah a si a vorhlahm ih an khenmi pa in kannih cu kan thiltuahmi ruangah a si kan tuar a tinak cu. A vorhlahm ih khenmi pa hi Rome sal pakhat a siih salin a tlansuakih umnak le ei ding nei loah damiah pawl thawn an va kop aw a si thei. Jesuh in Luka 10:35-37 ih teh khinnak a rak simmi inn hnen tha, tahthimnak sungih Samaria mi tha pa ih a rak tuamhlawmmi, veltu khal an si thei tiah an ti hngehge. Kan mai' hrangah cutlukih milai hmanih misual kan timi pahnih thawn kan Bawipa Jesuh cu hmun khatah an khentlang. A kehlam pa in a hmuhsuambet lai. Kan thihzik zawng hmanah in runtu Jesuh hi kan hmuhsuam ngah pang maw? Messiah a si tih kan pom ngah lo pang maw? Hiti Jesu a tuarnak cu khatlam zawngih kan zoh a si ahcun Pathian thu a kimnak le Messiah a si ti langternak a si.

Jesuh cu misual pawl lakih an khennak cu Bible thu a kimnak dingah a si:

“Asinain kei cu milai ka si nawn lo, cangel ka si ko; Mi hmuahhmuah ih hmuhsuammi le nautatmi ka si. I hmutu hmuahhmuah in hnihsuahsainak ah in hmang; An lei in khaak ih, an mit in phen.

“Bawipa na rinsan a sisi; Ziangah so a lo run lo?

Bawipa in a lo duh a sile, Ziangah so a lo bawm lo?” in ti...
Uico pawl cu ka kiangah an um.

Mi ðhalo pawl in in kulh ðheh;
 Ka kut le ka ke pawl an suntlangðheh a si.
 Ka ruh pawl an lang thluh,
 Ka ral pawl cun in zoh ih in diriam ngaingai. Ka hnipuan
 pawl an ðthen aw ih, Ka korfual ngah dingah camcawhfuncung
 an zuuk." (Saam 22:6-8,16-18)

Sualnak a nei lo: A kehlam ih an khenmi pa cun a hmuhsuam nan a vorhlam pa cun sualnak a nei lo ti a theifiang. "Thinglamtah parih an khenmi misual pa pakhat cun nautatnak mong thawn, "Nangmah hi Messiah na si lo maw? Nangmah le nangmah run aw awla kannih tla hi in run ve aw he!" tiah a ti. Asinain misual pakhat pa cun, "Pathian na mih lo maw si? Kan parih thumhennak an tuahmi hi a bangrep mheh. Sikhalsehla kannih pahnih parih an tuahmi thumhennak hi cu a dikmi a si, ziangah tile kan thil tuah ruangih kan tuartlakmi kan tuar a si. Asinain hi pa hi cu sualnak zianghman a tuah lo," tiin a mawhthluk" (Luka. 23:39-41).

A kiangih an khenmi pahnih thu an el awk rero cu Jesuh in a thei nan kam khat te khal a sawn lo. Cui hnuah a vorhlam ih an khenmi pa cun; Cule Jesuh hnenah, "Maw Jesuh, Siangpahrang ih na rat tikah i hngilh hram hlah aw," tiah a ti (Luka 23:42).

Jesuh cu a hmuhsuamtu pai' ðong siseh, a lamðangtu ih ðong sisehlehrul dingah a kaa a angsual pang lo. Asinan bawmdilnak ðongkam a theih tikah cun a um men thiam lo. Jesuh in cu pa ih hnenah cun,

"Thu ka lo kam a si: tuihsun ah keimah thawn Paradis ah na um ding," tiah a ti (Luka 23:43).

Cross parih a pahnihnak ðongkam hi vunruat hniK cio uhsi law, ziangah a si? Zalennak ðong mankhungbik a si

lo maw? Mitampi Rampi zalenank dingah ral an do, lam an zawh nan, an hmu ngah lo. Zalennak pektu a um lo, Jesuh lawng kan zalennak le kan luatnak in pektu a si.

Paradis:

Mitampi in hi paradis cu misualpa a tuarharnak ihsin tuisunah na thidingih, harnak na tuar nawn lo ding a ti nak a si an ti. A sullam cu ihthat ti khal a si an ti. Cuvek thocho in miþhenkhat in colhnak hmun nuam pakhat a um, cutawkih cawl dingin a simmi asi an ti. Paradis cu Greek cun “*paradeisos*” ti a siih a sullam cu “*hmuan*” (garden) ti a si. Bible thlunglhunah cun Pathian ih hmuandum (the garden of God) lole Eden hmuan (the garden of Eden) tiin an let (Gen. 2:8-10). Thlungthar sungah kan zoh a sile paradis timi hmun thumah kan hmu thei:

“Ka nolh sal ding; himi pa cu Paradis ah cawi a si, ti ka thei”

(2 Korin 12:3)

Theihnak hna nan neih a sile Thlarau in Kawhhran hnenih a simmi hi ngai uh.

Paradis Thukamthar kan hmuhnak hmunthum pawl cu:

“Nehu a si mi hnenah Pathian Hmuan (Paradis) sungih a khomi nunnak thingrah ei theinak thu ka pe ding,” a ti (Thuphuan 2:7). Jesuh in cu pa ih hnenah cun, “Thu ka lo kam a si: tuihsun ah keimah thawn Paradis ah na um ding,” tiah a ti (Luke 23:43).

Curuangah hitawk ah kan zoh a sile Paradis timi cu Pathian umnak a si ti a fiang, tui vanram kan timi khi a si. Cross parih zangfahnak auaw cun tuisunah vanram ah lo thlen a duh. A lo thlen thei ti a fiang.

Thuṭhennak:

Cross parih duhdawtnak awkhawk cu thuṭhennak a si. Jesuh vorhlam ih khenmi pa cu vanram nuamah fehnakthu pek a si. A kehlamta cu harsa le ṭihnungza hmun meilipi ah a thleng ding a si. Ninetabik tohkham var thuṭhennak lawngghi thuṭhennak a si lo, tui' kan nunnak lala ah thuṭhen in kan um a si. Jesuh cu Messiah tiah cohlang aw. Na cohlan lole thuṭhen in na umih na fehnak ding cu kat le meih tuamnak hmun a si ding.

Ziangtin paradis kan co ding?:

A vorhlam pa cu a sualnak a phuang, 'Pathian na ṭih lo maw si? Kan parih thuṭhennak an tuahmi hi a bangrep ṭheh. Sikhalsehla kannih pahnih parih an tuahmi thuṭhennak hi cu a dikmi a si, ziangah tile kan thil tuah ruangih kan tuartlakmi kan tuar a si ati" (Luka 23:40). Hipa vekin misual kan si tiah phuan ih Jesuh na ram na thleng tikah I hngilh hlah aw maw tiah kan dil ahcun tuahsak kan si ding.

3.CROSS PARIH THUTHANGṬHA PATHUMNAK:

"Amah kha na fapa a si, Anih kha na nu a si"

"Jesuh ih thinglamtah kiangah cun a nu le a nu ih naunu le Klopas nupi Mari le Mari Magdalene pawl an ding. Jesuh in a nu le a duhdawtmi dungthluntu pa cutawkih an din kha a hmu ih a nu hnenah cun, "Nu naunu a mah kha na fapa a si," tiah a ti. Cule Jesuh duhdawtbikmi a dungthluntu pa hnenah cun, "Anih kha na nu a si," tiah a vun ti. Cuihsin thokin dungthluntu pa in Jesuh ih nu cu a innah a umter" (Johan 19:26-27).

Zopawl an si?:

Jesuh thinglamtah parih khen a si laicaanah A ke hramih a dingmi a sungkhat pawl cu A mah hringtu a nu Mary,

Jesuh nu ih nau nu Mary, Klopas ih nupi Mary (Klopas cu Joseph ih naupa asi). Mary Magdalene, khawsia pasarih ih polhmi Jesuh ih dawisuaksakmi nu asi. Cule Jesuh ih duhdawtmi a dungthluntu a timi cu Johan cabu ngantu Johan a si. Hi cross parih au aw pathumnak cu Johan lawngin a ngan ih a mah le mah kha Jesuh ih duhdawtzetmi tiah a tarlang awk duh ruangah a si. Johan hnenah Jesuh in t̄uanvo a peknak cu Mary ih pasal Joseph hi Bible sungah kan zoh a sile Jesuh a suah ah a um, Egypt ramih an ra tlunsal khalah a hmin kan hmu thei, Jesuh kum hleihnih hrawng a si lai ih Biakinn ih a um lai an rahawl khalah a hmin a lang. Asinan Jesuh hnaṭuan a thok hnuah hmuh ding a um nawn lo. Bible thiam t̄ampi'n Joseph hi a thi a si tiah an zum. Jesuh a nungdam sung a nu Mary t̄uanvo lakin a kilkhawi a siti a langter. Asinan tucu a thi thlangding ruangah a naupa Johan kha a nu kilkhawitu dingah t̄uanvo a pek leh sawng a si. Hi a pathumnak cross parih thuthangṭha cun innsang tuamhlawm awknak thu in zirhmi a si.

Nunaunu amah kha na fapa a si:

Jesuh in A nu Mary kha ka nu tiah tiloin nunaunu tiah a ko. Himi hi a nu ah a cohlanglo siloin leitlun nu pawl hnenih thu a sim duhnak khal a si ve. Pathian fapa a sinak a langter khal a si fawn. Jesuh in a nui' hnenah fiangternak a neihmi cu Johan hi na fapa ho khaw, duhdawt aw. A lokil khawi dingih a lo zohkhen ding. Thinphang awloksawng in um hlah aw tiah duhdawtnak a langtermi a si. Hi caan laiah Mary hi a t̄ong kamkhat khal a suak thei lo. A fapa thing cross parih um a zoh tikah mithli canghnap thawn a um ih beidong le lungkuai ih a um laifang a si. Ka pasal in le in thihsan zo, tu ka

fapa upabik a um nawn lo ding tiah a nunnak ruat khalah a don a har ding. Cumi ah Jesuh in duhdawtnak thawn a zoh ih a mai' tuarnak hman harsa tiah ruat loin a nui' nunnak hrangah ÷uanvo a lak a si. Thukham sungih "Nan nu le nan pa nan upat pei" timi thukam a kimter a si.

Anih kha na nu a si:

A naupa Johan hnenah fiangternak a neihtersal. Jesuh cu fapa upabik a siih a a nu nuhmei cu umnak ding inn le lo, ei le in, sin le fen pawl hi a mai' ÷uanvo lak ding asi. Asinan cui ÷uanvo pawl cu a nau John hnenah ÷uanvo a pek sawng. Fa le pawlin kan nu le pa hi ÷uanvo ÷haten lakih cawmdawl, zohkhen ding hi ÷uanvo kan neih zia in simnak a si. A hlei in tulai santhar USA le ram dang ih um pawl hnenah ÷uanvo kan nei cuang a si. Zalennak ram a si tiah kan mahte khuasa ding kan si cuang lo. Nu le pa an tarih hna an muan thei nawnlo khalah pitar/putar retnak inn menah ret ding kan si lo. Kan va ret a si hmanah vehvai ringring le zohkhen ringring ding kan si. Jesuh ih fialvekin John khalin a nu Mary cu, 'Cuihsin thokin dungthluntu pa in Jesuh ih nu cu a innah a umter' tiah kan hmu a si.

Ziangmi si hi cross parih auaw pathumnakin in zirh?: Himi ka zoh tikah ka thinlungsungih runglangmi cu Jesuh ih duhdawtnak cu hmuh theih in a runglang. Heaisasetin a tuarih a aihram rero, A thaw khal ÷haten le tluangten a thaw thei lo caan a si. Culaifangah a nu a hei zohih tualleng a si laiuh a bah, a khuk a pemih a ÷ap rero laiah a nu in duhdawtnak mangsungih a rak pomih a hnemnak le tuamhlawmnak pawl kha a vunmang dingin ka lungah a hung lang. Cule tu ah a fapa ih aihramnak le tuarnak hmaiah a dingih a thinlung cu feipi sunbangin ana dingih a mitthli um nawn lo ding tiangin riahsia in a ÷ap kha Jesuh in a hmu tikah zangfahnak thawn le

duhdawtnak thawn a nu cu a vun hnem a si. Kan nu le pa pawl khal an riahsiat caanah kan mahin kan hnem a tul a si tiah in fiangter. Nu le pa zohkhen thiam lo pawl hrangah Jesuh in cross parih a tuar fualfo laifangah in zirh lala a si cu. Jesuh ih duhdawtnak cu a sangin a va thuk lawman ve.

Ziangha kan zir ding?

Jesuh in kan harsatnak in ngaisak: Kan nunnak ih harsatnak, tisuar vek kan toncaan khalah in hngilh lo a si. Jesuh le a dungthluntu pawl thu an zirh theh hnu, "Cuih sun zanlam ah Jesuh in a dungthluntu pawl cu, "Tili ih khatlam ralah va feh uh si," tiah a ti. Curuangah miseenpi pawl cu an taan ih dungthluntu pawl cu long sungah an lut. Cuih long sungah Jesuh cu a rak to zo ih long cun an fehpi. Cunah long dang pawl tla an um. Rinlopi ah thlipi nasa zetin a hrang ih tilet tho cu long sungah a lut vivo ih long sungah cun tidai a khat zik thlang. Jesuh cu long ih mei lamah a um ih tokham parah a rak itthat. Dungthluntu pawl cun an thang ih, "Sayapa, kan hlohral thluh ding hi na poisa lo maw si?" tiah an ti. Jesuh cu a hung tho ih thlipi cu, "Hrang nawn hlah!" tiah thu a pek ih tilet cu, "Dai aw!" tiah a ti. Cutikah thli cu hrang nawnlo in a um ih tilet khal a dai khepkhep (Marka 4:35-39). Ei le in ding kan harsat lai khalah a caan teah Sabitti a pungthangter . Voikhat cu Jesuh cu mopuai an tuahnak hmun Cana khuaah a feh, mitampi an ra ih cui' nupimhit puai cu an ra hmangcio. Israel ramah cun sabittii hi puai caan ih an eiin thupibik pakhat a si. Vansiatnakah mipi an tamtuk ruangah an sabitti a cemta riai. Jesuh ih nu in an sabitti a cem ho khaw tiah Jesuh cu a ra sim. Marry hi helhkam neizet a si. Curuangah si cross par khalin Jesuh in a helhkamnak a theisaknak cu a si. Jesuh in nunau nu ka tikcu a kim hrih lo a rak ti. Minunghi kan thin a phang lok mei theu, kan mang a bang lok mai theu

tihi Jesuh in in theihsak, Asinan a tikcu a kim taktak cun sabitti cu haidaih zetin a pungzai ter asi. (Johan 2: 1-11). Kan hai hnakih hlei in si lo sawm tuisunah Jesuh ih a lo tuahsak. Motor hman mawn cawk lo, TV hman zohcawk loin in pek kha kan hngilh lo kei uh aw.

Innsang duhdawtnak:

A hmaisabikah kan nu le pa kan duhdawt ding. An mhat le siat, an neihnung le lian, fim le aa ruangah a silo, kan suahkehnak an si,

“A lo hringtu na pa ih thu ngai aw; Amah um hlah sehla na seem lo ding. Na nu kha a tar tikah nautat hlah” (Thufim 23:22).

A cancan ahcun kan nu le pa, sung le khat khalin kan thiltuahhmi khal an theihthiam lo caan a um men ding. Jesuh khal a nu in a theihthiam lo caan a um ho khaw:

- (1). Cana nupit̄hitnak puai ah khan Mary in Jesuh kha an Sabitti a cem zo so khaw, tiah a ra ti. Himi thusimmi hi a taktak cun ziangah daiten na um men na hmuh lo maw si, cangvai zanghe! tiah mawhhluk nak le hmanhmawh fialnak a si. Sinan Jesuh cun daiten “Ka caan a kim hrih lo nunaunu” tiah a ti. Nunaunu tihi Judah daan ahcun fapa upabik in kawh theih a si. Hmuhsuamnak a si loih ka nu ti thaw khalih bangrepmi a si.
- (2). Jesuh cu a aa tiah an puh mi khal a sungte pawlin an lung. Asinan a innsang cu a duhdawt thotho. “Cule Jesuh cu inn ah a tlung. A hmaisai vek thotho in mi tam ngaingai an ra ih Jesuh le a dungthluntu pawl cu rawl ei caan hman an nei lo. Cuih thu cu a sungte pawl in an theih tikah, “Jesuh cu a aa zo,” tiah mi in an ti fawn ruangah amah kilkhawi dingin an feh” (Marka 3:21).

- (3) A unau rori hman in a zumlo caan a tong, “Amah ih naule pawl hman in Jesuh cu an zum lo” (Johan 7:5).

Ziangvek a va si khalle nu le pa, u le nau cu kan duhdawt ʈul tho tho. Kan zohkhen ʈul tho tho a si timi in zirh a si.

Innsang ʈuanvo laknak:

Kan innsang ih ʈuanvo kan parah a ʈumaw ih cumi cu kan ʈuanvo a si tiih kan liang parah ʈumin ʈuanvolakding Jesuh in in fial a si. A dungthluntu cu innsang pehtlaihnak cu muanvo lak dingah fiangten thu a pek a si. A mai' dungthlun kan sinak langternak cu a thupekmi innsang ʈuanvo laknak a si. Khrisfa kan si ruangah innsang tansan ding kan si hrimhrim lo. Paulin, “Sikhalsehla mi pakhat cu a sungkhat, amah ih innsaang sung hman kilkhawi loin zianghman ah a siar lo a si ahcun a zumnak a dungtun a si ih zum lotu hnak hmanin a soal sawn a si, ati (I Timote 5:8). Khrifa pitling kan sinak langternak cu Pathian hna tlamtling ih ʈuan si, kan innsang dinhmun thei ih ʈuanvo laknak khi a si. A hmaisabik ih kan ret ringring dingmi pawl cu Pathian, innsang le Pathian hnaʈuan a si a ʈul a si. Pathian hmaisabik ah kan ret timi cu kan innsang kan tansanih ziang kan siar lo tinak siloin Pathian kan pehtlaihnakah kan innsangin hnaihnoknak le ʈukʈhunnak in pek ding a si lo tinak a si. Pathian kan rinsan dingih kan innsang harsatnak pawl in tawrelsak ding a si sawn. Jesuh in a thih zik tiangin a nu cu a seherh lai ih a thinlungah a cam, ʈuanvo laknak a nei a si tikha kan ngilh lo dingah a thupizet. Curuangah ro a cahtami cu ‘**Amah kha na fapa a si, ... Anih kha na nu a si**’ tiah a ti.

Jesuh ih innsang:

Kawnhran hi Jesuh ih innsang kan si. Curuangah Jesuh in, “Zokhal sisehla vancungih a ummi ka Pa ih duhnak

a tuahtu hmuahhmuah cu ka unau, ka farnu le ka nu an si," tiah a ti (Matthai 12:50). Jesuh cu kawhhran lu a si ruangah kawhhran sungih pakhat le pakhat kan zohkhenawk ding khal in fial a si.

Kawhhran sung tuamhlawmnak:

Kawhhran sungah taksa thinlung thlarau lamih bawmboih ÷ulmi pawl hi thlauthla loten tuamhlawm aw ton dingah Jesuh ih zirhmi asi. Hi cross parih au-aw hin taksa lam kan ÷ulmi zokhennak ding a hleiin in zirhah ka ruat. Sungtel sungah sum le pai harsa pawlhi kawhhran in ngaihsak ding, an innsang todelh theinak dingah zuam ding a si. Kan kawhhran sungah somdawl committe timi kan neihih innsangtampi dam lonak ruangah maw innsang hnañuan thei lo a um ih innsan man harsa ummi pawl le hnamuan remcang lo ruangah thlahnih thum lai umnak ding inn man pek ding harsa pawl kan zoh khen. Culawng siloin cakkhai ruangah harsa pawl zokhennak kan neih miin ziang a ra hringsuak tile, an todelh awk tikah kawhhran sung cangvaihnakah taimak suahin an mang. Pathian ÷hatnak kawhhran sungah an hmuh tikah an lungawinak cu a reh thei dah lo. Tetti an khan, lungawi thu an simih Kawhhran ih a zokhennak hi a lak a si hrimhrim lo. "U le nau pawl, mi pakhatkhat in zumnak ka nei ti hmansehla a tuahnak ih a langter lo ahcun ziangso a ÷hathnem? Cuih zumnak in a runsuak thei ding maw? Nan Khristian unau lakah mipa siseh nunau siseh hnipuan a tlasammi le ei-bar ding a nei lomi um bang haisehla, cu pawl hnenah, "Pathian in lo thlawsuah hramseh. Hlumtein um uhla rawl ÷hatein ei uh," tiah nan timi cu an nunnak ih an ÷ulmi nan pek si lo ahcun ziangso

a ꞑhathnem? Cu bangtuk in zumnak khal a si; tuahnak a tel lo ahcun zumnak cu a thi a si” (Jeim 2:14-17). Culawng siloin sungtel sungih nuhmei, ngakꞑahfa le kawhhran hnaꞑuan pawl thlauthla lo dingah Bible ca in in fial, “Kum thumnak ihꞑenhra ꞑhenkhat nan pekmi rawl pawl cu nan khawsungah nan khawl pei. Hi rawl cu nan khawsungih a ummi covo thilri a nei lomi Levi mi pawl le ramdangmi pawl, nu le pa nei lo farah ngakmah le nuhmei pawl hrangah a si ding. An duhzat ciar in an ra ei pei. Cubangtuk in tuah uhla Bawipa nan Pathian in nan thil tuahnak tinkim ah a lo thlawsuah ding a si” (Daanpeksalnak 14:28-29). Thlungthar sungah,

“Pathian kan Pa in a taktak le a thiangmi biaknak ih a ruahmi cu: farah zonzai le nuhmei an harsatnak le an tuarnak ah ꞑhatein kilkhawi le khawvel sualnak sungih buahcihter aw lo dingin mah le mah fingshawwi awk kha a si” (Jeim 1:27-28).

Kawhhran hin missionary kan thlah vekin kan kawhhran sungih harsa mangbang pawl kan hngilh lo ding a duh a si, cumi a si Jesuh in cross parih thuanthu roling in cahtami pawl cu. Pastor ka ꞑuannakah kan kawhhran sungih hnaꞑuan ding neilo pawl hnaꞑuan ngahih an mahte an tunding theinak dingah kum reipi ka rak bawm. Zumtu hrekhat pawlin a thlarau lotuk, tisa thu men a si tiah in relsiat ka rak tuar dah. Asinan bible sungih a ummi le Kawhhran ih kan tuah ding mi a si ti an theifiang lo. Cui bawmboihnak cu Pathian thlawsuah a si zia cu tuisunah a rah kan hmu thei. Kan kawhhran hi pastor ka rak ꞑuan pekteah mipum 21 lawng kan rak siih mitampiin pan dingah in ruat dah lo. Asinan Pathian in hmun dangdang ta a lawrkhawmih 2018 ah cun mipum 1200 lenglo kan si zo. Cumi cu Pathian kutcak a langnak mithmuh in kan hmuh theimi asi.

Kawhhran hi pakhat le pakhat lungawi kan ton caanah le riahsiat kan ton caan khalah tiṭenṭo ten tuamhlawm aw le lungawipi aw ding khal kan si. "Lungawimi pawl thawn lungawi tlang uhla a ṭapmi pawl thawn ṭap tlang uh" (Rom 12:15).

4. CROSS PARIH THUTHANGṬHA PALINAK:

Ka Pathian, Ka Pathian, zianghrangah i tlansan

Jesuh cu luruh tlang timi Kalvari tlangih harsa aihramih a um laiuh a tikcu caan a kimthlangih napin a au ruangro "Sun laitak fangah ramsung pumpuluk ah thimkhawzing a tlungih nazi pathum sung a thim. Zanlam nazi pathum ah Jesuh cu napi in a au ih, "Eli, Eli, lema sabakthani?" a ti; A tican cu, "Ka Pathian, Ka Pathian, zianghrangah i tlansan?" ti a si (Matt. 27:45-46).

Ziang tican a si?: Ziangti'n Pathian in A fapa rori a tlansan a sitile;

- (1). Minungih sualnak hmuahhmuah a phurh ruangah asi. "Ziangah tile sualnak ih hlawhman cu thihnak a si" (Rom 6:23a). Pathian ih thuṭhennak hmaiah mi hmuahhmuah hi kan sual ṭheh, A thuṭhennak diktak cun kan zaten thi ding kan si thluh, kan thih lole Pathian ih thuṭhennak a hman zik lo, Bible ca a kalh dingih Pathian daan a sual ding. Leitlun daan khal cuvek a si. Mithatpa cu daan vekin thawngthlak ding a si ko, an thlak locun thuṭhennak hman lo a si. Curuangah Pathian ih thuṭhennak cun minung sualnak hmuahhmuah a phurtu Pathian tufa a simi Jesuh cu thihnakah a thlen taktak. A mah Jesuh cu sualnak nei lo a si ti a thei ko nan, milai sualnak cu a parah burh ih phurhter a si ruangah A ngaithiam lo, a dung a tunsan, hremnak tuar loin le thi loin a tuahsak thei ko nan A tuah lo. Hi A fehsan timi cu misual aiah a parah thihnak thuṭhennak a dikih a tuah ruangah ka pa in fehsan ding maw, daiten na

- um men ding maw, in theipi lo ding mawsi, a tinak cu a si.
- (2). A pahnihnak cu Pathianthu a kimternak a si. Saam 22:1 “Ka Pathian, ka Pathian, Ziangah so i tlansan? Bomnak dil in ka au rero laiah, Ziangah so hlapih i um san? timi a famkimnak dingah a si. Ziangah hi Bible thu a kimter hi a thupitnaksan? Saam ih a rak simmi a kimtikah Jesuh hi Messiah, Pathian fapa a si ti langfiahternak a si.
- (3). A pathumnak ahcun Jesuh ih sinak, covokan co theinak dingah a si. Jesuh sinak cu miṭha, sual neilo tiah kawh kan si ve theinak ding hrangah a si. Kan tuar ai tuar dingah mawh nei lomi A fapa hremnakah daiten a umsan men ruangah Jesuh in ka pa, ka pa ziangah in tlansan a tinak a si. Tlansan ti can cu tanta, daiten umsan, theihpi lo, dung a tunsan, hlapih umsan, mak (nupi, pasal thu ih kan zoh a silen), pehtlaih nawn lo tinak a si. Kan nunnak sungah tansan tuartu tampi kan um ko ding. A hrek cu rualpiṭha ih tlansanmi, nupi pasal maktaanmi, nu le pa ih khakmi, fa le ih nu lepa pehtlaih nawn lo mi tiin kan tuar cio ko ding. Tansan timi hi ziangtlukin thinnaknak a si timi kan zoh tlang ding.

Rualpi pawl tlansanmi:

Hlanlai ah kan khua kiangmi tlangvalpa pakhat cu a rual le pathum thawn Mizo ram ah thing at dingin an feh ih kumkhat sung kuli an mṭuan. Sumpai mawitawh an ngah hnuah inn lam ih an tlun laiah lampi ah misuamhmang pali pawl thawn an tongaw. Cui suamhmang pawl cu nam saupi thawn an siih thilri an lontum lawng siloin an mah khal tuahmawh an tum. An dunghmai in an kulh

thluh. Cui tlangval pa cun ziang khal sehla kan zaten mangtlangin kan thawi ve ding, culawngah kan luat ding a ti haiih a rualpi pawl khal an lungkim ve. Cuticun an thazang neihsun suahin cui misual pali cu thingtan thawn a thawi haiih hmailamih um anih cu lamthlangah a ril. Cule veten a rualpi pahnih cu caanþha la in an thilri neihi an lakih cui tlangvalpa cu an tlansan. Amah lawng a tangih misual pawlin an runbor ciamco ih thizik koin an thawi hnuah a thilri khal an laksak thluh. Khuatlawng pawlin lamzinah an sarikh nitampi siizung a um hnuah a damsah. Cupaiih a relsal ah a ngaitu kan mah hman kan mithli a tla thei. A nun damsung cu a hngilh zik lo, a thin a na, a rel lai khalah a kut le ke pawl khal a thir curco thluh. Jesuh khal kan hrang rundamnak ding zalamtluan a feh rero laifangah a dungthluntu pawl in an phatsan, an tlansan ho khaw. Kan mai'tuar ding ai in tuarsak zo, "Sikhalsehla profet pawl in Ca Thianghlim sungih an nganmi a kim theinak dingah hi bangtuk in a cang a si," tiah a ti. Cuihsin dungthluntu pawl cun an taan ih an tlansan þeh (Matt. 26:56). Leitlun rualpi pawl in an lo hnong maw? Na thinphang hlah, in tlansan dah lotu kan rualþhabik cu Jesuh a si.

Nupi pasal maktanmi pawl:

Tuilaifang USA thleng kan chinmi pawl nupi pasal tansan a tamzet. A hrekkhat tla cu fa pathum nei zoih nupi uire ih pa dang dawihih pasal le fate pawl tansanmi pawl an um hnuaihni. Hi pawl kan hmuh tikah thinlung mithli a luang. A hrekkhat tla cu cumi ruangah mah le mah that aw, lole thinlung lam, thluak lam buainak neih phah an um tampi. Mak le tan timi hi a tuartu hrangah ziangtluk in a harsa tiku a fiang ko. A hrekkhat lala le

nupi fa note lai nupi dang neihsan ih harsa mangbangin cobarawh tuartu an um lala. Cupawl ih mithmai ka zoh tikah leitlun hi a vaharsa zikve tiah ka ruahsakcan tampi a um. Asinan nan thin phanghlah uh Jesuh in hi pawl kan hrangah a tuar zo ruangah Pathian in,

*“Ka lo tlansan lo ding ih ka lo hnong lo ding,” in ti
(Hebru 13:24b).*

Nu le pa ih khakmi:

Falam ah a nu le pa ih khakmi fapa pakhat a rak um. Kan laidanah khakmi fa cu a lam a tluang thei lo an ti. Cuvek taktak cun a mah khal hi zurisabah in a um ngaingai. Sum a tuah ih a tluang thei lo, vok le ar a vulh ih an hungthang ih zuar cu zikah an pul thluhsal. Nupi a nei ih, a fate mibang lo ah a suak. A reihlanah a nupi in a thihsan lala. Asinan voikhat cu thuthangtha in a kaingah ih a nunnak cu Pathian hnenah a hlanih nuntharnak a ngah. Cui’ si thokin nupi thazet a tongih fate pali a neiih minei nungah a suak, Tuahcun USA ah a nupi fate thawn nuamzetin an khawsa sal.

Curuangah camsiatnak cu Jesuh ah a reh zo, kan siatnak hmuahmuah a lak thluh zoih nunnak thiang inpek zo. A mai hnenah luatnak le himnak a um a si. Jesuh cu kan lennak, kan hnangamnak a si zo. Jesuh cu kan nunnak a si zo, a thawhsalnakah tho in kan um zo a si. Kan aiah Pai’ tlansan a tuarzo, Pa ih hmelma a tuarzo. Thinhar riahsia in um nawn hlah, Jesuh cu kan ziangkim a si zo. “Thilrit a phurmi le zonzaih a tuartu pawl, ka hnenah ra uh, colhdamnak ka lo pe ding” (Matt. 11:28).

“Kan Bawipa Jesuh Khrih ih Pa le a Pathian, mi zaangfahtu kan Pa, ziangtinkim ah bomnak in petu Pathian cu lawm uhsi! Harsatnak a phunphun lakah in bawmtu cu Amah a si; cutiin Pathian hnen ihsin kan comi bomnak cu hmang tahratin harsat mangbangnak a

phunphun a tongtu pawl kha kan bawm thei ve a si. Ziangtin tile Khrih tuarnak a phunphun sungih a teltu kan si vekin Pathian ih bomnak sung khalah Khrih thawngin kan tel ve. Harnak kan tonmi cu nanmah ih hmemnak ding le rundamnak hrangah a si. Kannih bomnak kan ngah a si ahcun harsatnak kan tuarmi kha thinsaunak thawn nannih tla nan tuar thei venak dingah bomnak le thazaang a ngahtu nan si ve. Cuti a si hrangah nan parih ruahsannak kan neihmi cu a cem dah lo. Ziangah tile kan tuarnak in tawmpu vekin hmemnak kan comi khalah in mtawmpu ve, ti kan thei" (2 Kor 1:3-7).

A Pai' tansannak cu kan hrangah damnak a si.

A Pai' tansannak cu nuntam kan neihnak dingah a si.

A Pai' tansannak cu mawh neilo kan si theinak dingah a si.

A Pai' tansannak cu kan hrang thianhlimnak dingah a si.

A Pai' tansannak cu kan sual thiannak dingah a si.

A Pai' tansannak cu nunthar kan neihnak dingah a si.

A Pai' tansannak cu mi lungawi kan si theinak dingah a si.

A Pai' tansannak cu mawhphurh kan si nawlonak dingah a si.

A Pai' tansannak cu Pai' mangsung kan thlen theinak dingah a si.

A Pai' tansannak cu 'fa' tiih kawh kan si theinak dingah a si.

A Pai' tansannak cu miluat kan sitheinak dingah a si.

A Pai' tansannak cu kumkhua vanram kan co theinak dingah a si.

5. CROSS PARIH THUTHANGTHA PANGANAK:

Ka ti a hal

"Jesuh in ziang hmuahhmuah a kim t̄heh zo ti kha a thei; Ca Thianghlim sungih a ummi kimnak dingah, "Ka tii a haal," tiah a ti (Johan 19:28).

Ziangtik caanah kan tii a hal t̄heu? Th̄alcaan nisakheng lak kan vah tikah, kan thlan a suak tikah, thilthur kan

eiih cii alzet kan ei tikah kan tii a hal ðheu. Kan taksa in tii a ngai ih kan tii a hal ðheu. Minung taksa hi zatekah sawmsarih cu tii ih khatmi asi. Milai pakhatin nitin tidai langkhat ihsin langruk hi in ringring a ðha. Cule kan taksa a harhdam an ti. A tlangpithu in minung hi tidai loin karhnih ihsin karthum lak an nung thei an ti. Mahatma Gandhi cu tii in loin ni 21 sung a um thei timi kan hmu. Minung hmuahhmuah cu kan si lo. Minung taksa cu tidai ðulih tuahmi kan si. Tidai kan ðul tihi a fiangbikmi a si. Zianguangah Jesuh in ka tii a hal a ti si pei?

Jesuh cu milai a si:

“Ka tii a hal” timi au aw cun Jesuh cu milai taktak ah a rungchang a siti a fiangter. Kalvary tlanglam ih that dingih an hruailaiah ralkap pawlin an vuak, an sit, an hrem rero, tii le rawl loin an ret. A dang a carih, a hmur khal a rocar thluh. Cuihnuah thinglamtah parah an khen ih a thiisen a luang, a sungih ummi tii pawl a ro thluh, a celh nawn loih a tiihal tuarlain a au. Kanmah tlen dingah milai taksa in a piangih natnak phunkim tuarin a um zia a lang. A taksa ruangpum in milai ih a mulmi tidai a ðul. Hi ti tlukih a tuarnak cu kan hrangah kan tii hal riamnak dingah a si. Samaria nunaunu hnenah a simmi kha kan vun ruat hnik kei uh. Zokhal siseh hi Jacob tikhur sungih tiidai a intu cu an tii a halsal ding, Jesuh in, “Zokhal siseh hi tidai a intu cu a tii a haal sal ding. Sikhalsehla ka pek dingmi tidai a intu cu a tii a haal nawn lo ding. Ka pek dingmi tidai cu amah sungah cirhti ah a cang ding ih cumi cun nunnak tidai le kumkhua nunnak a pe ding,” tiah a ti. Nunau nu in,

“Bawipa, cuih tidai cu i pe aw! Cuticun ka tii a haal nawn lo ding ih hitawk ah tidai khai ding khalah ka rat a mul nawn lo ding,” tiah a ti (Johan 4:13-14).

Hi leitlunih tii hin hal a riam lo ding, kei khal ka minung sinak cun ka thizik tiangin ka tii a hal a si, cui ti aiah nunnak tiinung kei mah hnenah ra uh, nan tii hal aiah keimah in ka tuar zo a si tiah Jesuh in cross parin in sim a si. "Puaituah ni netabik le ni sunglawibik ni ah Jesuh cu a ding ih aw ring zetin, "Zokhal tii a haal mi cu ka hnenah ra sehla ra in seh. Ca Thianghlim in 'Zokhal keimah i zumtu cu a thinlung sung ihsin nunnak tiva a put ding,' tiah a ti vekin a si ding," tiah a sim (Johan 7:37-38).

Bible thu a kimter:

Jesuh in ka tii a hal tiih a au ruangronak cu prophet ih a rak simciam Bible ca a kim theinak dingah a si. Saam 69:21 ah, "Ka riil a rawn tikah thihsii in pek, Ka tii a haal tikah Sabitthur in pek" tiih ummi kha a kimnak dingah a si. Ziangah Bible ca kim cu a thupi? Jesuh cu Messiah a siih Pathian ih thlahmi fapa a si ti langternak le nemhnetnak khal a si. Thinglamtah ih a tuarnak cu a mahteih tuahmi le khuakhanmi a si lo ti fiangternak a si fawn. Curuangah a si 'Ca Thianghlim sungih a ummi kimnak dingah, "Ka tii a haal," tiah a ti. Jesuh cu midang a si lo. Pathian ih thlahmi tuufa ngaingai a si ko ee.

Ziang kan zir ding: Jesuh in thildang in zirh ringring. Mirangtong in 'thirsty' tiku tidai hal lawng khi a si lo. Milai thlarau rundamnak a halnak thu khal a sim duhmi a si. Zumtu pawl hrangah cross par ihsin mission hnatuan dingah netabik thu in cahnak a si. Rumdamnak tii a hal sawn a si. Samaria nu nau nu cu pasal pa nga a neiih a thleng vivo. Nikhat ah Jesuh cu Samaria khua ah a fehiih cui khua hnarpawn ih ummi Jacob tikhurah a rak to. Cui laifang cu sunlaidir minung a thin laifang a siih nunau nu pakhat cu cui laifangah tidai khai dingah a tithawl thawn a rung ih Jesuh thawn an tong aw. Jesuh in tidai in pek aw tiah a dil. Cuih nunau nu cun, "Nang cu Judah

mi na si ih, kei cu Samaria mi ka si; ziangtinso tidai in ding i dil?" tiah a ti. Judah mi pawl cun Samaria mi pawlih hmanmi khokheng pawl an hmang duh lo (Johan 4:9). Ziang ahtile Samaria khua ih a ummi cu mipahun zarawi an siih Judah mipahun pawlin mithiang lo, mipahun borhhlawh an si tiah an rak nautat sanlai a si. Kannih khal miborhhlawh tiah khakmi le hnonmi kan si nan, Jesuh in kan hnen ihsin in ding tii in dil. In hnong lo, in fihlo. Jesuh in tiidai in dingah in sawm a si. Hitawkah kan zohsal ding a um lai, Jesuh in, "Pathian ih a lo pekmi laksawng hi ziang a si tile, tidai a lo diltu hi zo a si, ti thei cila amah sawn na dil dingih anih in nunnak tidai a lo pe ding nain!" tiah a ti. Jesuh hnenah kumkhua nunnak tinung kan dil thiamnak dingah A ma'n in dil hmaisai. A mai' hnenah kumkhua nunnak tinung a um. Jesuh in,

"Zokhal siseh hi tidai a intu cu a tii a haal sal ding. Sikhalsehla ka pek dingmi tidai a intu cu a tii a haal nawn lo ding. Ka pek dingmi tidai cu amah sungah cerhti ah a cang dingih cumi cun nunnak tidai le kumkhua nunnak a pe ding," tiah a ti.

Jesuh hnenah nunnak taktak a um zia cross parah a phuangih a lakih thlarau nunnak kan ngah theinak dingah panin in cio uh si. Puaituah ni netabik le ni sunglawibik ni ah Jesuh cu a dingih aw ring zetin,

"Zokhal ti a haal mi cu ka hnenah ra sehla ra in seh. Ca Thianghlim in 'Zokhal keimah i zumtu cu a thinlung sung ihsin nunnak tiva a put ding,' tiah a ti vekin a si ding," tiah a sim (John 7:37-38).

Jesuh lawng hi kan thlarau tihal riamtertu le nunnak tinung in pe theitu taktak a si timi cross parin a langter, a phuansuakmi a si. Leitlun lennak, hminthannak le hlawnthil in kan nun tihal a riam thei lo ding. Nunnak tinung a luang cross ahcun ra cawl uh lungdam ten na nunnak di a riam ding vanram kan thlen tiangin,

“Curuangah Pathian ih bawi tokham hmaiah an dingih biakinn sungah a hnaṭuan cu a sun a zan in an ṭuan. Bawi tokham parih a totu in a umpi dingih cuih a umpinak cu an himnak a si ding. An riil a rawng nawn lo dingih an tii khal a haal nawn lo ding; ni in a ling hai lo ding ih vansaanglam thawsat khal an tuar lo ding. Ziangah tile bawi tokham laifangih a ummi Tuufa cu anmah khaaltu a si ding ih nunnak petu cerhti umnak ah a hruai hai ding. Cule an mitthli hmuahhmuah cu Pathian in a hnul sak ṭheh ding a si,” tiah a ti (Thuphuan 7:16,17).

6. CROSS PARIH THUTHANGṬHA PARUKNAK:

Ka ṭheh zo

Johan 19:30 “Jesuh in cuih Sabitthur cu a tep ih, “A kim ṭheh zo,” a ti. Jesuh in ziangha a ṭheh zo, ziangha a kimter ṭheh zo? Himi cu nehnak au-aw a si. A minung thihnak, a cemnetnak thu a sim lo. Kan sualnak khuathai a in thluh zohih rumdamnak, zalennak thu a phuangsuaak sawn a si. Sualman thihnak kan tuar dingmi ihsin in luatter zoih kan thi nawn lo ding, Kan thlarau cu kumkhua in a nung ding a si. Mitampi in kan piangthar thei lo ee, ka luat thei lo ee tiah kan buai ṭheu. A taktak te tiahcun Jesuh ih kan hrang a ṭhehnak thuhi kan fianglo ruangah a si. Ka ṭheh zo, a cem zo, a kinta, a dihcang timi hi thu ngaiin kan pom lo ruangah a si sawn. Piantharnak cu mi nungram a si ual lo ziang tinso kan piangthar thei ding tiah kan buai ciamco ṭheu. A si, minung tuahnak in a si hrimhrim lo, Jesuh ih ṭuannak a ṭheh zonak in a si, Cumi cu ka hrangah a siih ka ṭuan ding um nawn lo, cross parah a ṭheh zo a si timi hi rinhlelh loin, rin hmai loin. pom ding kan si mai. Jesuh ih ṭhehzonak parah kan hngat aw ding a si sawn. Jesuh in a ṭheh taktak zo ho khaw. Kannih in tuah ding tintihrik tiate hman kan nei nawn lo. Jesuh ih a ṭhehmi pawl a hnuailamah zoh tlang uh si:

- (1). Aiawhna: Kan sualna le mawhna cu a phurh thluh ih a thihpi zo, cule in lakkiangsak thluh zo, man in peksak zo tinak a si. "A thaisun ah Johan in Jesuh a hnenih a rat lai kha a hmu ih, "Leilung sualna a phurtu Pathian Tuufa khi zohhnik uh" (Johan 1:29).
- (2). Sihni in tuansak zo: Sualman cu thinak a si nan, nunnak kan ngahnak ding hrangah kan sihni a tuannak a mheh zo. Kan palai ah a tuanih Pathian thinhengnak ihsin in luater zo tinak a si. "Pathian in Jesuh Khrih ih thisen thawngin misual ngaidamnak kha a tumtahmi a si ih, cuih ngaidamnak cu amah an zumnak thawngin an ngah ding. Pathian in hi bangtuk thil a tuah cu amah ih dingnak langternak dingah a si. Hlanah cun Pathian cu a thin a sau ih minung ih sualna kha poisa lem loin a rak umsan. Sikhalsehla atu-ah cun Amah ih dingnak kha langfiangter dingah minung ih sualna cu a umsan men nawn lo; cutiin a dingnak a langter ih Jesuh a zumtu hmuahhmuah cu Amah thawn rualremnak a coter hai" (Johan 3:25,27).
- (3). Rualremnak a tuah zo: Pathian le minung lakih doral pawl cu remnak in tuahsak zo a si. "Hlanlaih cun Pathian ih ral kan rak si, sikhalsehla atu cu a Fapa thihnak ruangah a rualpi ah in tuah zo. Pathian ih rualpi kan si zo ruangah Khrih ih nunnak in ziangtlukin

so in runsuak sinsin ding. Hi lawng hi a si hrih lo; Pathian rualpi ah in cantertu kan Bawipa Jesuh Khrih ruangah Pathian ih thil tuahmi ahhin kan lung a awi ngaingai a si" (Rom 5:10).

- (4). In laksuak zo: Sualnak thawnginn ah kan tangih sualah kan pil zo kha a thisen in in kolhfaisakih kan sualnak sendup bangih dup mi kha a kholhfai thluh zo. Daan ruangih sual tiih nemhgetmi kha in laksak thluh zo tinak asi. "Sikhalsehla atu-ah cun in luattertu Khrih Jesuh ih tlennak zaar ah Pathian in a zaangfahnak laksawng cu in pek ih, Amah thawn rualremnak in tuahsak zo" (Rom 3:24).
- (5). Sual thimthu neihnak a neh zo: Satan ih mawnmemnak, Satan thawng sungih sal thlakmi kan si. Sal cu a neitu pai'hnen ihsin leisal asilole a mah kha thatih doneh locun, mahte luatnak ngah thei a si lo. Curuangah Jesuh in Satan cu a neih zoih a kut sungih sin in laksak zo a si. "...Satan cu a hramthok ihsin sual a tuahtu a si. Pathian Fapa a langnak cu Satan hnaʔuannak siatsuah theh ding rori ahhin a si" (1 Johan 3:8).
- (6). Puithiam in simter zo: Hlan ahcun mi hmuahhmuah in Pathian cu direct in pehzomnak kan nei thei lo. Kan sualnak khal Pathian hnenah phuang thei loin puithiam pawl hnenah phuanih puithiam in Pathian hnenah sual hlannak a neih hnuah miluat ih pom kan si. Curuangah Jerusalem biakinnpi

sungah pindan(khan) pathum a umih a lak cu puansahpi an thlai ih an dan. Cui puan cu pi 30 a sangih pi 30 a kau a si. Khan an ðhendan cu;

1. Nunau le nauhak umnak khan,
2. Thianghlim khan(hi tawkah cun puithiam pawl lawng an lut thei),
3. Thianghlimbik khan a si.

Hi Thianghlim miangmo khan ahcun puithiam sangbik lawng a lut theih kum khat vei khat, mipi hrangah raithawinak a neihtik lawngah a lut. Cui hmun a lut ding nii cu "The day of atonement" 'thawinak nii' tiah an ko. Cuini ahcun zingpitten puithiam sangbik cu a tho ih a mai' hrangah mecang a thatih raithawinak a nei, cui hnuah a mipi hrangah tuu cang lole mecang a dum len dum thluh, a rang le rang thluh, a taksa parah hmasi ziang hman umlo a that ih a thii cu khengsungah a ret ih thianghlimbik sungah a kenih sathi pawl cu a theh ih rimhmui pawl a vang hnuah Israel pawl hrangah raithawinak a nei sak ðheu a si. Mah te soal thiannak tuah a theih lo. A sinan Jesuh thihnak ruangah

"Cule Biakinn puanzaar cu a tlunlam ihsin a hnuailam tiang ðhen hnih ah a tlek. Leilung a hnin ðheh, lungpi an kuai ðheh" (Matt. 27:51).

Jesuh cu kan puithiam a siih Pathian a si fawn. Curuangah tu ahcun kannih in ka Pathian, ka sualnak in ngai thiam aw tiah thlacam in Pathian direck kan dil thei thlang coh a si. Bible cun hitin a ti lala, "...zozo khal an tel ðheh, ziangah tile Judah mi le Zentail mi karlakah thleidannak a um nawn lo. Pathian cu mi hmuahhmuah ih Bawi a si ih Amah ih hmin a kotu hmuah hnenah siang zetin thlawsuah a pek a si. Ca Thianghlim in, "Zokhal Bawipa ih hmin a kotu hmuah in rundamnak an ngah ding," a

timi a kim a si. Kan zaten Khrih ruangah pumkhat kan si zoih thleidannak hrimhrim a um nawn lo.

Jesuh ih thihnak ruangah kan soal ngaithiamnak le ziangkim hi a kimcangthluh zo ti thei lo kan um pang theu. Kan damnak cu Jesuh a si kan ti theu nan, a taktak ih a thehnak cu kan pom lo theu. Voikhat laiah kum 38 sung mizengpa cu damduh ah Bethesada tiili kiangah a um. Ziangah tile cui tili cu a caancaan ah vancungmi an raih tidai an rungbual theuiah tidai cu an cangter theu. culaifangih tili sung a dawp hmaisabik in damnak an ngah theu ti a si. Cupa khal cu cui thil racang ding cu ka dam thei pangah tiah a bawh. Nikhat cu Jesuh a hnenah a raih, dam na duh maw tiah a sut? Cupa cun a danglam zetin a raksang. "Hi tili sungah ka tumding tiih ka zuam rero laiah midang in in khelh theu ee" tiah a sang. Kannih khal cuvek cu kan si theu, Jesuh in nan hrangah zalennak hrangah Cross parah ka theh thluh zo, miluat nan si in ti laiah rundannak cu kan tuah thei si lo, kan mai' thuten piangthar a theih si lo tiah kan rak sang theu. Jesuh in cui mizengpai hnenah "Cu si ahcun na ihphah lak awla feh mai he. Cucu si lo sawm na duh tiah a titikah a ihphah a lakih a feh cun a feh tuarto thei mei. Kum 38 sung feh dah lomi cu a ke in a feh. U le nau thil dang ruat nawn hlah, puhmawh ding hawl nawn hlah. Jesuh in nan hrangah ka theh zo a ti. Aw a si ngai, kan hrangah na theh zo. A si ngai Bawipa ka lung a awi, miluat ka si tiah nung mai awla miluat na si mai. Thildang zianghman a mul nawn lo. Miluat rori kan si zo, 'Jesuh in a theh zo.' "A thihnak ah khan amah thawn a thi tlang mi kan si ruangah thihnak ihsin thawhter a sinakah khan kannih khal kan tel ve ding. Kan nunhlun cu Khrih thawn thinglamtah parah khencih a si zo ti kan thei; cumi cu soal in a khatmi kan nunnak hlunih pum cu a siatral theh ding tinak a si. Cutiin soalnak ih sal kan si nawn lo. Ziangah tile mi pakhat cu a thih tikah soalnak in a parah

thu a nei nawn lo. Khrih thawn kan thih tlang ruangah a nun khal amah thawn kan nung tlang ding tiah kan zum. Khrih cu thihnak ihsin thawhter a si zo ih a thi sal nawn lo ding, ti kan thei; thihnak cun a parah thu a nei nawn lo," (Rom 5:6-9).

7.CROSS PARIH THUTHANGT̄HA PASARIHNAK:

Ka pa, ka thlarau na hnenah ka lo pe

"Jesuh cu napi in a au ih, "Ka pa, ka thlarau na kut sungah ka lo pe," tiah a ti. Cutiuh a sim mheh hnuah a thaw a cem" (Luka 23:46).

Hi thu cun colhahdamnak hi zo hnenah a um tile A pa cu Pathian a siih A mah cu Pathian fapa ngaingai a si ti a langfiangter. A thihzawngah ka pa tiah a ohkhum a si. A pai' t̄angsungah himnak a um ti a theifiang. Harsatnak a tuarmi pawl ruangah a phun zai lo, A pa Pathian hnenah a ap men sawn a si. Jesuh in kan sualnak hmuahhmuah a phurih a thihpi zo, miluat kan si zo ti theiuh Pathian hnenah ap men ding kan si ko. Cucu zumnak timi khal cu a si. Mirangin zumnak cu "F-A-I-T-H" ti asi.

A sullam cu:

F = forsaking

A = all

I = i

T = trust

H = him

"Forsaking All I Trust Him" 'ziang hmuahhmuah tansan in Amah ka rin san' tinak a si. Milaiuh kan thinphannak, kan lunglennak, kan khuaruauharnak, kan zum ngamlonak pawl kha tanta tahratin A mah Pathian hngohsan ding le kan nunnak thunlut ding kan si. Nitin tei' kan tonmi thinharnak, donharnak thu kan zoh hnik ding. Mi hmuahhmuah in donharnak kan nei thluh, a

tuar dem le demlo lawng kan um. Cui' donharnak in lungawi lonak, ihthat theilonak in thlenih kan taksa a tumṭawlih kan tha khal a cem vivo. Cule kan thluaklam tiang a thleng. Vansiat ahcun at khal a theih a si. Khuitawk ihsin donharnak kan ngah? Thuthangca, TV, Facebook tivek khalin kan ngah thei. A tamsawn cu kan thinlung suangtuahnak in kan ngah mi a si. Kan nunnak kan ruahah ziang a cang pei tiah kan thin a phang. Thil kan tuahsual tikah kan don a har. Kan tumtah vekih thil a feh lotikah kan thin a har theu. Hmailam ah ka mualpho pei maw, tiah khal kan hmailamthu ruattin kan thinlung beidong in kan um theu. Kan rualpi lole kan ngaizawng in in then tik khalah donharin kan um mheuih kan sungkhat laina in in thihsan tikkhalah beidongin kan don a har mheu a si. Hi pawl hmuahhmuah hi minung ih niitin kan tonmi pawl an si. Hi thu le hla pawlin minung tampi thihnakah a thlenterih a hrek cu thinlunglam damlonak khal ah a thlenter a si.

Donharnak in سوال in fehpi thei:

Kan donharnak in سوال a fehpi thei ih sualsungah pilral koin a tuah thei a si. Tlangvalpa pakhat cu a duhdawt zetmi fala a thit tummi in tlangval dang a neihsan ruangah a thinham kai loin zuu le sa in a ciah aw ih mi hawican thei nawnloin a nun a liamta. Cuvek thocho in a fapa lole a nupi in a thihsan ruangah thatnak lamah siloin siattnakah lutmi tampi an um phah a si. Voikhatah Rakhine ramih khua mounghow ah innsang pakhat an umih fa pa pahnih le fanu pathum an nei. Rakhine le Rohingya an do aw laifang a si. Hi innsang cu Rohingya insang an siih nikhat cu zaan laifangah an inn kiangih pa in kan khawtaw ihsin Rakhine ral an ra tiah a au ciamco kha inntekpabik in a thei tikah Rankhine pawlih ka nupi le fate pawl an sualpi hnuih that thluh ding hnacun tiah a donhar in a innsang cu a mah in a that thluh. Amah le

mah a that awkzik fangah an innkiangpa in a va hum ngah. A taktak ahcun an khua tawih ra pawl cu an ral a si loih an mah bawmtu ding rawl petu riangri an rak si. Donharnak hi hniksaknak phunkhat a si. Satan in kan donharnak hmangin siatsuah in tum theu a si.

Donharnak doneh theinak:

Donharnak cu sualforhnak a si tiah kan rel zo vekin,

“Hniksaknak nan tonmi pawl hi midang hnen khalah a thleng theumi sualforhnak a si ko. Sikhalsehla Pathian cun a thukammi a kimter ih nan tuar thei lo ding tiangin hniksaknak a thlenter lo ding Hniksaknak nan ton tikah nan tuar theinak dingah thazaang a lo pe dingih cuticun nan luatnak dingah lamzin a lo sial sak ding” (I Korin 10:13).

Cross parih Jesuh a um laiah a minung sinak cun a mah hremtu le hmuhsuamtu pawl camriam a caak tla a si thei men. Culole thithe i loin reipi Cross parah harsa ka tuar pei maw ti pawl ruatih donhar ih um hnacun, a nunnak cu Pai’ hnenah a ap ih hngamte le daiten a nunnak a liam sawn a si. Kan nih khal kan donhar ruangah ziang kan tuah theimi a um maw? Zanvarte kan ruatrero ruangah kan ruahsuak miteh a um cuang maw?

Bible in “Cuti a si ruangah ka lo sim: nan nunnak hrangih nan tulmi ti le rawl le nan ruangpi hrangih hnipuan pawl thu ruat le donhar in um hlah uh. Thungai ih ti ahcun, nunnak hi rawl hnakin a thupi sawn lo maw? Hnipuan hnak khal in taksa ruangpi hi a thupi sawn lo maw? Van ih a zuangmi vate khi zohhnik uh; annih in thlaici an tuh lo, rawl khal an khawm lo ih cuam sung khalah an khawl lo. Asinain vancungih a ummi nan Pa in a cawm thluh a si. Vate hnakin tampi nan sunglawi sawn a si lo maw? Nan donhar ruangah nan nunnak caan tawite tal nan sauter thei maw? “Cun ziangah so hnipuan thu ah nan don a har? Hramlakih pangpar khi zohhnik uh; hna an

ṭuan lo, pathnuk in thiam an tak fawn lo. Asinain atuah ka lo sim: siangpahrang Solomon hman, kha tlukin a lian nain, a lennak le a hnipuan in hi pangpar ih mawinak a tluk lo a si. Tuihsun ah a nung ih thaisun ah meisa sungih paih ding hrampi hman a ceimawitu Pathian cun cuih pawl hnakin nannah cu a lo thuam sawn lo ding maw? Nan zumnak a va mal lawmmam so! “Curuangah ‘Ei in ding le sinfen ding tla khui-in so ka ngah ding,’ tiin donhar in um hlah uh. Hi pawl cu Pathian thei lo khawvel pawlih an helhkam ringring mi an si. Vancung ih a ummi nan Pa in hi thil pawl nan ṭulzia cu a thei a si. Cuhnakin Pathian Uknak le a felnak hawl hmaisaw sawn uhla thil dang hmuahhmuah cu a lo pekbeet ding a si. Curuangah thaisun hrangah donhar in um hlah uh; thaisun in donharnak amah tawkin a nei ve ding. Ni ni khat ih a phurhmi harsatnak tlunah a dang beetcih ding a si lo” (Matt. 6:25-34).

Kan donharnak Jesuh hnenah pe cio uh si. A mah cu kan lungpi le beunak a si. A pai’ hnenah a donharnak pawl a pekih a thlarau a ap vekin kan nih khal kan thlarau cu Jesuh hnenah hngamten ap cio ding kan si. Amen.

AMERICA
NUNPHUNG
THEIHTULMI
PAWL

By Rev. Dr. Ci Lian Kap

BUNG KHATNAK

USA THUANTHU TAWI

October 12, 1492 ah Christopher Columbus in USA a hmu suak. Cumi hlan kumtampi ihsin Native American (Red Indian) an timi pawl an rak um zo. Kum 1600 hnulam ah Europe lam ihsin colonists an ra thleng. A tamsawn cu England ram ihsin an si. Hi pawl an ratsannak bikcu sakhua zalennak le hmunthar duhbikah a si. Spanish mimalte cu Florida le Nitlanak thlanglam (southwest) ah an ra thum aw ve. Cule French pawlin Mississippi Tivapi le Tipi Thuanthum sehvelah um hmun an khuar ve. Cu hnu kum 1770 hnulam ah British Colony 13 pawl an ra ciamco ih an mipum cu 2.5 Million hrawng a siih Atlantic tiva kapah um hmun an khuar. Cule nisuahnak lam Appalachian tlang lamah an karh vivo. Cule Ramsung raldonak (Civil war) a ra thleng. Cutihin February 14, 1789 ah George Washington cu USA president ah hriltlin a siih a hmaisabik president tuantu a si. Cumiin USA daan hrampi (constitutions) tuah a si.

RUANGPUM BIAKAWK DAAN

1. Cibai (Handshake)

USA ih kan umtikah an nunphung hi thei a tulzetih cumilakah Cibaibukaw khal hi a telve. Cibai hi ziang tiktuk in a thupi tilen hna kan tuannak ah, hnatuan hrangih interview kan tuah tikah le na tondah lomi nah muhtikah a thupi hleice. American mitampi na cibaimi in nang mah ziangvek na si tiah thutluknak an tuah theu. Mi pakhatih rualtha na siduh ahcun a hmai sabik na cibai tiakh thaten le tinlung thathozet ih na cibai a tul. *“Cibainak hi mailai ziangvek a si tikha hmakhat ah an sinak theih awlbik asi”* a ti (Lisa B. Marshall).

Cibai awk hi a tluangtlamzetmi American nunphun pakhat a si. Pakhat le pakhat pethleihawknak ih hman tlangpi bikmi a si. Hmu awdah lo, thei aw dah lo le thei awcia khal tonkhawmaw k tikah cibai awknak hi hman tlangpi mi a si. Upa nauhak, nunau, nauhak tikhal um loin hman theimi nunphung pakhat a si.

Cibai tiki cinken dingmi thil pawl:

1. Kan cibaimi kha an hmaizoh in le hnsiamsi ten cibai ding.
2. Kan kut vorhlan in cibai ding, cumi cu “politician handshake” an ti. Na cibaitikah nangmah le nangmah rinsannak neizetin ciabai aw. Tiduangdang men in mi ciabai hlah. An lo rinsan lo ding.
3. Kan cibai tikah na kut kha na tha țang in cibai aw. Na cibai tiki na kut tha neilozet le daithlangzet ih na cibai tikah an lo rinsannak a hlo ding. A hlece in hnațuan na dil tikah a lo interview tu ding pa in na cibai ih zirin hmat a lo pe ding. Hngetkhoh zetih na cibainak cu a tluangtlan, rinsantlak, thilthupi a tuah thei ding tiah an lo rinsan ding. Zingtik tluk hnget kho in na cibai ding ti a silen na cibaimi pa ih a hngetkhot tluk in na tha hmang aw. A țul lopi ah tong pa hmet in hmet ciamco ding a si cuanglo.
4. Meeting/interview hlan ah le țheh hnu ah cibai ringring aw. Cumi cu hi USA pawlih hman dan tlangpi a si. Na tuah lolen mitluantlan loah an lo neih ding.
5. Na hritlang tikah mi cibai lo ding a țha. Natnak suanawk theih a si. Ka lo cibai thei lo ka hritlang asi tiah na sim pei. Culolen na tluangtlan lo (No polite) tiah an lo ruat ding.

2. Pomawk (*Hugging*)

Pomawk khal hi American ih nunphung tlangpi pakhat a sive. Insungsang, sungkhat, rualpitha le nel aw deuh pawl hrangah hmanmi a si.

Cibai tluk cun hman tlangpi mi cu a silo. Hmuh pohpoh kha va pom ding a si lemlo. Pomawk cu ka lo duhdawt, ka lo ngaina, ka lo ngaituk tinak pakhat a si. Nupi le pasal khualtlawn ra tlun lolen hnañuan ra tluntikah pomnak thawn hmuak awk a si. Na ra tlun si maw tin to men loin kan pom tikah an hah a damih an bang a rehter. Culawng silo vansiat tontikah ka lo tuarpi, ka lo hnem a si tinak khal a si. Cuvek thotho in lungawinak an ton tikah ka lo lungawipi a si tinak khal a si fawn. "Good bye" Mangtha tinak khalah hman a si thei.

3. KUTZA BENG (*High five*)

Kutza ben gawk hi a tlangpithu cun thangthar mino pawlin an hmang. Asinan zopoh khal ih hman theih tho tho a si. Ziangvek caanah an hmang ti lencu kan hngakhlapzetmi thil a ra thleng ding tithu an thei tikah, thuthimnak ah Bawhlung puai maktara kan khua ah a

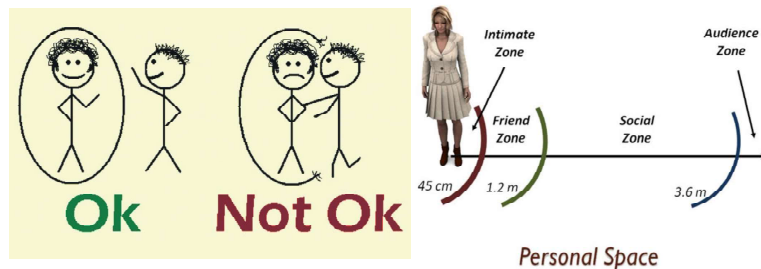

um ding tiah thuhla an thei tikah a lungawinak langternakah high five tiah an kut bangaw in an lungawinak an langter. Hlawhtlinnak hmuhtikah na tithatuk aw tivek, ka lolungawipi tivek le lehnak lamih kan rel a silen kan tanmi lam pawlih an neh tikah a tlanglantu veve kha an tanmi lungawipi nak tivekah "high five" a hmang. Cu lo dang khalah hman thei a si ve tho tho.

Himi an hman vualvo cionak cu a ret tuk hrih lo 1977 ih Dodger basketball team lehnak ihsin a ra suakmi a siih a karhzai vivo tiah an ti.

4. HMAITON AWK (*Personal space*)

Pakhat le pakhat biakawk tikah mihmai pante thawn zohawk ding a si. Khaw dangdang hoi pah ih mihiak ding a si lo. An calpadar khi zoh ding asi. An mah zoh loih na biaklen ziang hman na siar lo, ngaihsak lo tiah an lo ruat ding. A tha hrimhrim lo. Na biakmi pakhalin na simmi cu thupi ah a ruat lo ding. An mah zohih na sim len ka lo upat a si, ka simmi hi thudik a si tinak a si. Mi kan biak tikah samtham phahphah, taksa keuh phah, hnar tham phahphah ih mi biak ding a si lo. Hmaiton awk tikah ziang titluk hla ah kan ding ding?

- (1). Ngaizawngmi hmaiton daan: Fala tlangvang ngai zawng awmi le nupi pasal pawl biak awk tikah letmah 17" (45cm) hrawngah din ding a si.
- (2). Rualpi siseh, theithiam awk menmen le thei awpek, thei aw dah lomi pawl hmaiton awk daan: Mai nupi pasal le mai insang, neihnam tuk lomi thawi nan biak awk tikah neih lutuk ih dingding a si lo. Pi 3' sehvel hrawngah dindind a si. hlatuk khalih ding ding a si lo.

5. HAHTHIO (*Sneezing*)

Na kiangih um pakhat khat a hahthio tikah “God Bless You” tiah na ti pe. Cumi cu an tidan tlangpi a si. Nangmah na hathio tikah na kut in maw, na kawrin, pavua in na hup ding a thupizet. Na dam lo tikah na nathrik na suan thei a si.

6. TLARTLANG TIKAH

Sangsang tei feh ṭulnak, hngah ṭulnak hmun ah tlartlang tikah mi va cuh kalhlah. Tuṭhimnak ah rawl lak ding tivekih dintlar a ṭul tikah, Vanzam lutnak ah tlartlang in kan ding a ṭul tikah mihmaiah va lanhlah cumi cu an hrangah (rude) at thlakzazet le phuartho tiah an lo ruat ding. Na hmanhmawh tuk a silen na hmai ih dingmi kha Zaangfahten ka lo lan thei maw tiah dil ding a si.

7. PEHTLAIHAWKNAK

A tlangpi thuin cellphone, texting, facebook, twister le email pawl hi pakhat le pakhat pehtlaih awknak ah hman a siih kan khirhsal ṭulmi hi ngai poimawh in khirhsal ding asi. Kawlram lam bangih cakuat tengteng lawn hi ngai poimawh ding a si lo. A thupibik cu pakhat le pakhat kan petlaih awk theimi kha hmual neither ding a si sawn. Miin phone an lo koih na kai man lo tikah aw an tan len kawhsal le khirhsal aṭhabik.

8. ZAHMAWH CAPONAK

Zahmawh capo pawl hi milak, hnaṭuannak le mizapi umnakah tuah ding a si lo, hman ding a si lo. Laimi pawlin duhdah zetin zahmawh capo hi kan hman theu cumi cu USA ahcun sexual harassment an tiih thawngtlak, cawhkuan theih a si. Bung (7) lam ah tamdeuh in kan sim leh ding.

9. LEHNAK LAM (*Sport*)

American football:

Himi hi lehnak ah a larbikmi pakhat a si. Cipciar cun kan rel lo dingih a tlangpi thu cun team khat ah mi 11 veve an ṭangih nazi pakhat sung an lek. Minute 15 tin colhnak an pek. Hi leknak soisellen an duh lo. Kan Laimi in Saphawhlum sit zohnuam kan tivek khin, nuam an tibik le ṭha an tibikmi a sive. Na soisel len ruapiṭha ah na tuah thei hai lo ding. Himi lehnakih hminthang na silen paisa tampi na ngah ding. NFL lek cincun a malbikah kumkhatah \$420,000 an ngah (For the 2014-2015 season, the minimum salary in the National Football League is **\$420,000**). Final puai cu **super bowl** an tiih himi ngahtu cu bonus \$100,000-150,000 lak an ngah ṭheu. Bulpak mi cungcuang pawl cu 10 million tivekin mipakhat an sang ṭheu. Laimi tla hivekih lek thei dingah zuam ding a si. Himi leknak ahcun tum le cah a ṭul. Micak lo hrang ahcun thilcang thei a si lo. 2017 sungah Lek thian hmin thang Dez Bryant cun \$16,000,000 a ngah ve ding. Hilehnak cu an sungsak zetmi lehnak pakhat a si.

Baseball:

Himi laknak hi kum 1800 laifang hrawngih raksuakmi le an urhsun zatmi laknak pakhat a si. "American's past time" ti khalin an ko. Team hnih then ih leknak asihi teamkhat ah mi pa 9 ih lehnak a si. 2017 kum himi lehnak ruangah paisa hngah tambik cu Clayton Kershaw a sihi kumkhat sungah \$30,714,286 (30 Million lenglo) a ngah thei.

Basketball:

Himi lehnak cu team khatah mi 5 ih lek a sihi tulaisan ahcun an uar ngaingai mi leknak pakhat a si. 2016-2017 lakah LeBron James cun \$30,963,450 a ngah thei. Himi leknak khalhi lennak tlak khawpih lehnak sunglawi a si ve.

10. America ih Nisunglawi Urhsunmi Pawl (American holidays)

America sung lawngih Urhsunmi niipi pawl cu:

(1). Independence Day:

July 4. Britain ihsin zalennak an ngah kum a si.

(2). Memorial Day:

May thla zarh netabik Tlawngkai nikhat (celebrated on the last Monday in May), Raldonak ih nunnak liam ralkap pawl sunlawinak le upat peknakah an tuahmi a si.

(3). Labor Day:

September thla hmaisabik ih thlawngkai nikhat ah lothlo pawl upatnak ah an hmang (observed on the first Monday in September).

(4). Thanksgiving day:

November zarhnetabik thlawngkai nili (falls on the fourth Thursday in November) ah Pathian hnenih lungawi thusimnakah an hmang.

(5). Presidents' Day:

February zarhthumnak tlawngkai nikhat (third Monday in February) ah an hmang An hmannak san cu George Washington le Abraham Lincoln ih suahcam pha a si.

(6). Veterans' Day: Himi cu November thla ni 11 ah hman a si. Ralpi voikhatnak (War wrld I) laiih USA le leitlun huap ih ralkap a thimi hrangah upat peknak a si.

(7). Martin Luther King Jr's day: Minungih covo (civil Right movement) timi lasuaktu le doneh suaktu Martin Luther King Jr upat peknakih hmanmi a si.

BUNG HNIHNAK

INN KIL KHAWI DAAN

Na inn hrangah insurance lei tengteng a tul. Cuitlunah home warranty lei ding a tha. Na innsangih Aircon, meisa, tidai, zun-inn, ekinn, le thil kholhnak pawl a siat tikah a tuah man a khungtuk, himi home warranty na nei len thilrisiatmi pawl an mah in an lo leisak thluh ding. American Homeshield timi company hi a tha ve zet.

1. INN HMUAN KILKHAWI DAAN

Na inn kil khawi daan in na veng inn man na thangter in na thlaniam terthei a si. Na inn kiangkap hrampi pawl hringdildel ten um dingah tuamhlawm aw. Na hrampi zungpi li (4") tlunlam a sau a silen met ringring aw. Hrampi enkol daan na thiam lolen enkoltu sang mei aw. Thlakhatah \$30 tivek fang a si. Na hmuang na kilkhawi that a silen na thin a lo nuamter dingih na harhdam, na hahdam ding.

Na inn kiangah hnawm hlawnhlah.

Na hlawn len \$2,500 tiang cawhkuan pek theih na si. Culawng siloin natnak phurtu Kawngsan, fikfa pawl an um ding. Inn hmailam ah thlairah, thlaihna cin lo ding. Pangpar mawiten cin ding a si sawn.

Na inn kiangkapih thingkung hauhlah.

Mawiten met aw la thaten kil khawi aw. Zanthing in thlithiang a lo pek a si. USA ah Motor khu a tamtukih carbon dioxide lawnglawng kan hip ngahmi kha innah Oxygen kan ngah theinak cu kan inn kiang thingkung in a si. Culawng si loin Thlisa hrangnak khalin in humhimtu a si fawn. Kan Laimi inn kan leilen a hmaisabikah thingkung kan hau. Mirang pawl cu thingkung an cing. Na thingkung na hau len na inn kiang pawlin an lo mitkem ding. Mibang loah an lo ruat ding.

Mi inn kan feh tikah hrampi pal lo ding.

Fehnak an tuahnak lamzin lawngah feh ding a si. Sidewalk an timi kefehnak lamzin ah motor ding ding a si lo.

2. INN HNEN THAWI PEHTLAIH AWK DAAN:

Na inn kiang pawl thawn remrual dingah zuam aw. Na hmu haitikah “Hi” “Hello” tin hni siamsi ten cibaibuk theu aw. Na inn hnen in na harsat tikah an lo bawm theih na ralah an cang thei, an lo tuahmawh thei ti kha cing ringring aw. Na hrang ah mithupibik zo a si? Tiah thusutnak um sehla ziangtin na sang pei? Na hrangih mithupibik cu na kiang naiih umtu an si. An lo hum theiin an lo siatsuah thei a si.

Inn hnen thang khemkhem in aukio in awn ruri hlah. Hnaṭuannak ram a siih inn an tlun tikah daite le hahdamtei colh an duh tikha theithiam a ṭha. Culolen na kiang kapin an lo mitkem ding a si.

Na fa le inn lengih an lek tiakah na kiangkap hnaihaww lo dingin kilkhawi aw. An mahte umter ding a silo. USA cozah daan in nauhak kum 12 hnuailam lengah upa kumkim kilkhawitu um loin tlah sian a si lo. Fa le hrang khalah a him lo. Lamzinih motor tivek khalin a pahsual theih misual khalin a ru thei a si.

3. INN KILKHAWI DAAN:

Inn lenglam remduh, sakbet duh tikah, Community ih um na silen thu neitu ih siannak na lakta a ṭul tengteng a si. Thuṭhimnakah lenglam zaute, thilretnak inn fate, culolen na diphun a rawng na thleng duh tikah, na hmuan na kulh duh tik leh na parking lot na tuah duh, remhduh tikkhalah siannak dil hmaisa a ṭul.

BUNG THUMNAK

1. RAWLSUAN HUMHIM DAAN

Smoke detector:

Smoke detector timi cu meisa kang tikah le meikhu a tam tikah a awn theimi a si. Cumi cu coka rawlsuannak thawn pi 10-20 lakah a um dingmi a si. Zaan na ihthat laiah mei a kang pang a silen a awn dingih a lo humhimitu a si ding. Mihrek khat in cumi cu

kan laakhloh men, a poizet. Battery a cemen thleng ringring aw. A siat le siat lo khal zofelnak nei theu aw.

(1). Rawl kan suan tikah hnipuan retnak sangka (closet) kha khar ringring ding a si. Culolen hnipuan rim a sia thluh thei.

(2). **Meithaufar (Candle)** lolen in hmuinak vangin ret ringring aw. Tinphaya at ih suan mi ret len inn rim a thiangfai.

(3). **Zikhe titta (refrigerator)**, rawl einak cabuai ih rawlhlei siseh ciite, ngapih, pawl kha plastic in thaten tuamin ret ringring aw. Cule cabuai parah rawl pawl taanta in uksawng thawn khuh ih ret lo ding.

(a). **GARAGE (MOTOR RETNAK) RAWLSUAN DAAN**
Garage sungah rawlsuan hrimhrim hlah. Ziangah tile a tlun meisa khu suaknak a um loih mei kang a awl. Garage sungah electronic thilri le a kangpuak thei mi thilri (gas) tivek a um. Himi sungah cun thil tuktak hmuan tuahnak thilri tivek le motor lawng ret ding a si. Laimi tampi

garage ah rawl kan suang ringringih cakkhai kan tong theunak a si. Innleng ih rawlsuan na duh a silen inn dunglamah inn fatesak ding a si. Cumi khal hi thu neitu siannak lak hmaisai hnuah sak thei a si.

INN MEISA KANG TIKAH:

Meisa a kang tikah innleng suakih 911 kawh ding a si. Na innsungih thil tuktak a kang tikah puansia ciarter aw la cumi thawn mit aw. Tiidai thawn tawih ding a si lo. Meisa thahnak (fire extinguisher) neih ding a siih meisa kang tikah cumi thawi mit ding a si. Meisa nasa tukih a kang zo na hmuh a silen zianghman tuahhlah leng ah suak aw la meisa ih a lo siatsuah thei lonak ah um aw. Na thilri pawl cu insurance in a lo peksak thluh ko ding.

INNLENG MEISA NAWH DAAN:

Tohkham, a thi mi ramsa, tire, thilkang awlmi, tivek;.. hmuanah meisa in nawk lo ding a si. A rimsia ruangah cozah daan in a duh lo. Nawh kang len paisa \$2,500 cawh theih a si. Hmuan ih thinghnah ro, thingro tivek nawk kang tikah nazi 10AM-3PM karlakah nawk ding a si. Cule thildang thawn pi 15 dan lawngah nawk ding a si. A kiangkap sialfai thluh le a kiangkap kang lo dingah kil a tul. Na nawk kang mi pawl a theh laihlanlo kil ringring ding a si. Mei a ciam teh hnuah tidai thawn tawihmit thluhah meivam ziang hman um loih tanta ding a si.

MINUNG LE INTERNET HUMHIMNAK

- (a). Na innsangka hren ringring aw. Mi pakhatkhat in an lo kingtikah biaknak in biahta aw la zoha na si tiah hliathlaita hnu lawngah sangka ong ding a si. Na theih lomi sangka awn hrimhrim hlah. An lo siatsuah thei a si. Garage khal hren ringring ding a si.
- (b). Internet ralrin dingmi:
Online ih thil leitakah na leinak company, phone number le receipt ret ringring ding a si. Na leinak bank accout lolen credit card chek theu ding a si. A dik lo veten kawh lohli ding a si. Fa le pawl online ah ziang an tuah ti kha thlingthla theu aw. Taklawngzuk (Phonography, adult movies) an zoh le zoh lo sut theu ding a si. Credit card an hman len a tihnungtuk nazi pakhat ah \$100 tlunlam a cem mei ding. Culolen a dikloin na paisa an rak lo laksak mei ding.

BUNG LINAK

WELFARE BENEFITS (Harsa Bawmnak)

Welfare program cu USA state tin ah an neih state pakhat le pakhat an ngah dan a bang awlo. Sumlut mate neih daih aw lo pawl le nei lo pawl bawmnak hrangih tuahmi a si. Cunruangah harsa bawmnak tiah ka tinak a si. Hi pawl hin a hnuailam vekin an bawm.

1. Sumpai bawmnak (TANF-temporary assistance for needy families)

Sumlut malte lawng ngah ih daih aw lo thlurhlo pawl hrangah le sumlut nei lo pawl hrangah paisafai ih bawmnak pekmi a si. Tehkhinnak ah Khuadang, ramdang ihsin na ra thlengih hnañuan ding na hmu hrih lo tikah na dil thei. Hnañuan hawl sung, hnañuan theinak dingih training kai sung hrangih bawmnak a si tlangpi. Indiana state ahcu mipakhat ah \$139 hrawng an ngah. Sumlut neih veten simsal loli dingmi asi. Culolen cawhkuan tonsal theih a si.

2. Fa le kilkhawinak hrang bawmnak:

Hnaṭuan nei loih hnaṭuannak hrang ah job training tivek kai ruangih fa le kilsaktu nei lo pawl hrangah fa le kil saktu hrang pek dingmi bawmnak a si. Daycare an ti mi ih na ret tikah na ret man an lo pek sak ding.

3. Mei man timan bawmnak

(energy or utility assistance):

Mei man tii man tivek pe thei lotu hrangah bawmnak dil theih a si. Thlatin mei, tii le gas bills pawl kuat a ṭul ringring.

4. Rawl leinak (Food stamps):

Food stamps cu rawl leinak harsa pawl, sumlut daih lo hrangih bawmnak pekmi a si. Rawl leinak lawng a siih a dang ah hman sian a si lo. Zuar ding a si lo. Laimi pawl in kan zuar theu, himihi dan a si lo. An lo theih a silen cawhkuan theih a siih tlunah thawng thlak theih a si.

5. Harhdamnak hrang kilvennak

(Medicaid and Children's Health Indiana Plan-HIP)

Himi USA ramah hardamnak kilhimnak (Helath insurance) hi neih lo theih lomi thil pakhat a si. Obaman a cozah laiah neih tengteng a ṭul tiin daan an tuah. Curuangah insurance sumpaiharsatnak ruangih lei thei lo pawl hrangah Medicaid hi dil theih a siih insang sumlut ih zirin ngah thei ngah lo theih a si. Innsang sumlut nei nan harsa pawl hrangah fa le pawlin HIP ngah thei a si. Ngah thei a simi pawl cun dil tengteng a ṭha. Siizung feh tikah USA cun bill a tamtuk, kumkhua leiba

neih nak a si. Culawng siloin natnak khirkhan, damthei lomi (cancer, chronic disease) nei pawl in dil theih a si.

6. Medicare

Himi cu kum 65 tlunlam hrangih a tumbikmi harhdamnak kilvengnak hrang a si. Cutlunah Kaileng (Kidney) dam loih thlengtulmi le kolhfai ringring tulmi pawl khalin ngah theihmi a si. Himiah Part A, Part B, Part C le Part D tin a um.

Part A: Cu Siizung umnak, Putar/Pitar inn umnak le inn ih tuamhlawmtulmi pawl hrang tiang a peksak thluh.

Part B: cu a langih siizung ra, a hrekkhat doctor zonak, damlonak ruangih tulmi thilri leinak le zamrangih tuamhlomnak pawlih cemmi pawl a peksak.

Part C: Cu hi part A le Part B ta pawl kom in a peksak thluh. Asina a cozah bawmna cu a si nawn lo. Bulpak Company pawlih tuahmi a si. Walfare benefits kan timi ah a rungtel nawn lo. Theih kohnakih ngan memmi a si.

Part D: Himi khal hi bulpak company pawlih pekmi a si. Cumi a pek tikah Medicare pawlih lungkimnak lakhnu lawngah ngah theimi a si. Himi cun a tlunih ta pawl a peksak thluhtlunah Sii mangkhun zetzet pawl Medicare ih a peksak thei lomi pawl khal a peksak thluh thei a si.

**DAAN LOIH NGAH, HMANG PAWL
CAWHKUANNAK**

Daan loih ngah pawl:

Cozah bawmnak daan lo in, ngah thei lo thei na cingin bum ih ngah, a dik lonakih hmang a silen a hnuailam vekin daantat theih a si.

1. Paisa fai bawmnak (EBT) cu \$500 hnuailam, daan lovekih ngah, hman a silen Class A Misdemeanor a si. Himi cu thlakhat ihsin kumkhat tiang thawngtlak thei a siih paisa hman mi hmuahhmuah kuansal ding asi. Na thuanthu ah kumkhua in a tang dingih kum nga tiang cu na motor, inn insurance pawl a kai ding.
2. Paisa fai bawmnak (EBT) cu \$500 Tlunlam, daan lovekih ngah, hman a silen Class D Felony a si. Himi cu hnaṭuan ngah tivek khal a harsa vivo. Kumkhat tiang thawngtlak thei a siih paisa hman mi hmuahhmuah kuansal ding asi. Na thuanthu ah kumkhua in a tang dingih kum nga tiang cu na motor, inn insurance pawl a kai ding.
3. Voi hnih le tlunlam daan lovekih na hman mi an lo kaih ngah asilen Class C Felony a si. Himi cu mithat tivek thawn dinhmun bang aw ih ret a siih hnaṭuan ngah tivek khal a harsa vivo. Hnaṭuan thupi deuh pawl tla cu ngah theih nawn lo tluk a si. Kumkhat ihsin tlunlam thawng tlak theih a si. Cule paisa hman mi hmuahhmuah kuansal ding asi. Na thuanthu ah kumkhua in a tang dingih kum nga tiang cu na motor, inn insurance pawl a kai ding.

BUNG NGA NAK

INNSUNG SANG BUAINAK (Domestic Violence)

US Justice Department in milai pakhat mai duhnak tipitlin duh ruangah nupi/pasal/fanau pawl tuahmawhnak, thu neihnak thawi hmuhsuamnak pawl kha domestic violence tiah a ko. Cu pawlcu: nupi pasal karlak, nu le fa karlak, pa le fa karlak, hnen um karlak, sungkhat karlak le sumpai thawi zokhenmi cawm mi pawl karlak ah a um mi buainak a si.

1.Taksa tuahmawhnak: thong, sit, beng, sam dirh, rit theih thil a hramhram ih hmanter, Harhdamnak ih kilvenak (insurance) pawl thuhsak ti pawl an si. Cumi pawl cu hmuhsuam tiah kan koih cumi pawl cu domestic violence tiah kawh a si.

2. Ṭongkam: Ṭongkam khalin mituah mawh theih a si. Hringhro, ṭihtarh, camriam, nupa sinak tuah duh ruangah hringhro, tipawl khal hi domestic violence tiah kawh a si.

3. Nupa sinak: Nupa sinak duhdah zetih hmangpi, nupa kar lakah pawngsual, tuahmawh hnu ah nupa sinak hmanpi, a hramhram ih nawhcizuar ṭuanter, fa le pawl pasal/nupi lungkimnak tel loih tlanpi (nauhak ruk) tivek pawl khal hi domestic violence tiah kawh a si.

4. Ei le in hawlnak: sumpai neihmi tham le dai siang lo le hnaṭuan siang loih innsungsangah thu neihnak pakhat hman pek duh loih mai duhdan lawngih nuntu khawsakter tivek khal hi innsang buainak (Domestic violence tiah kawh a siih thu neitu zungah thlen theih a si.

Insang buainak theihtheinak pawl:

Innsang buainak a tongtu tampi cu ṭihnak ruangah siseh, hmusuamtu ih ṭihtarhnak ruangah siseh simphuang ngam loin mitampi an um. Cumipawl kan bawmboih theinak dingah an innsang nun dan kan thlirtlaknak in theihtheih a si.

Hivek suamtong theihtheinak pawl tla cu:

- a. Rualpi le sungkhat thawn pehtlah siang lo
- b. An sumsaw, thamter siang lo
- c. Taksa parah hliamhma um ko nan mahte cangmi tiah sim ṭheu. Simṭha ngam loin ka bah pang si maw tiah sim ṭheu.

A tlun ih thil pawl na rualpi na sungkhat an um tikah daitei um san

men ding a si lo. Counseling an tul. Culolen nun man nei lo minungah an cangih an nunnak ah tihphannak in an khatih, an nunak thlaphannak hrangah a tihnung.

**Hi pawl a tongtu ih kilhim awk dan
(personal safety)**

National Domestic Violence Hotline cu a hnuailam pawl hi innsang karlak buainak um tikah ralrin daan le timlam awk dan hrekkhat a sim:

- a. Thilthalo tuah duhtu pa/nu ih dinhmun, thil tithei daan le lamzin pawl theih tum ding. Cumiin ziang tivekih a kut sungin himten na suakter thei ding tin na ruat thei ding.
- b. Innsung suam tongtu inn ihsin na suakter duh tikah buainak suakter lo ding in lamzin hawl aw.
- c. Innsangih mi tuahmawh theitu hriamhrei pawl a um le um lo zohfel ding a si.
- d. Thu el buainak a um len tlansuaknak lamzin thaten ngaihtuah in ruatcia aw
- e. Midang thawn pehtlaih/pehzom theinak dingah cellphone ralringten ret aw. Na neih lolen zatlang phone umnak theifiang aw.
- f. Paisafai lolen credit card na hman thei dingah ralringten ret aw.
- g. Palik (Police) ko ding kha tihhlah. Call 911.
- h. Inn ih na suah tikah na umnak ding ruatcia aw. Cumi hmun cu a lo tuahmawh duhtu ih a theihlonak hmun a si ding a thupizet a si.

Bawmnak dilnak hmun

Cuvek a umtikah bawmnak hmun cu 1-800-332-7385
 Hmuhsuam tong ruangih umnak neih loih umnak
 hmun cu:

Indiana ih um pawl hrang ahcun:

- a. Holy Family Shelter: 907 North
 Holmes Ave, Indianapolis IN. Phone
 :317-635-7830)
- b. Quest for excellence: 2501 North
 Collage Ave. Indianapolis IN. Phone:
 317-283-5730
- c. The Julian Center: 2011 N Meridian St.
 Indianapolis IN 46202. Phone: 317-
 941-2200

Inssang buainak ruangih cawhkuan ton daan

Tuahmawhtu silolen hmuhsuamtu cun a hnuailam
 vekih cawhkuan ton theih a si:

- a. Class A misdemeanor a siih kumkhat
 thawngin le \$5,000 cawhkuan theih a si.
- b. Kumkim lo suamtuar a silen Class D felony
 a ih kumthum thawng tlak thei a siih paisa
 \$10,000 tiang cawhkuan tonthei a si. I (nd.
 Code && 35-33-8-11, 35-50-9-1)

Kumkimlo (minors) pawl thlun ding daan

- a. Suahni thla bumih license na tuah le paisa
 \$500 le kumkhat tiang lecense laksak a si
 thei.
- b. Rittheih thil lei le keng, in, ei lei a silen ni 60
 tiang thawngtlak theih, cule paisa \$500 tiang
 cawhkuan theih a si.
- c. Tlawngta an silen tlawngin daan a nei veih cui
 tlawng dan vekin cawh an kuaterbet ding.

Tuḥimnakah tlawng colhter, nu le pa koih
hmin senḥutter tivek an tuahter.
Hivek nauhak kan hmuh ih bawm kan duhlen
1-800-943-0566 ah kawh theih a si.

Kumkimlo Mawṭaw Mawng Daan

Indiana ah kum 16 tlun in mawṭaw mawng license tuah
thei a si. Asinan a hnuailam dam pawlhi thlun dingmi
pawl an si.

- a. Mawṭaw mawng na zir ding tikah “learner’s permit” na neih hnu lawngah zir theih a si.
- b. Mawṭaw mawng zir tikah na kiangah driver license neih a lo kiltu na nu le pa lolen, nu le pa aiawh ih canvo la theitu, Motor mawng mizirh dingih license neitu in a lo kil tengteng a ṭul.
- c. Mawṭaw mawng laiah Cellphone hmang theih a silo.
- d. License na ngah hnu thlathum sungah mi dang (passenger) phurh sian a si lo.
- e. Nazi 10:00PM - 5:00AM lakah mawṭaw mawng sian a si lo.

Kumkimlo ṭhit umnak daan

1. Kum 17 cu nu le pa ih siannak le hmin seng ṭut (sign) a ṭul
2. 16 cu nu le pa siannak le zung (court) ih siannak a ṭul. An neih awknak ding san cu nau a ken ruangah a silolen nau a hrin ruangah a si ṭul.
3. Kum 14 le hnuailam cu sian a si lo.

Ritheihmi Hmanih Motor Mawng Tikah

- a. Thihhlohnak tiang a suakter in a hmangtu kha thawng inn ah thlenter theih a si.
- b. Riitheihmi hmang cingin mawtaw mawng lai Palik in an lo kaih tikah
 - (1). Na kut an lo hreng/khit dingih palki zungah an lo hruai ding.
 - (2). Na taksa le mawto an lo check ding
 - (3). Nang mai paisa kuan dingin na mawtaw hmun dangah an lo laksak (tow) ding
 - (4). Na thaw (breath test) an lo cek sak ding
 - (5). Na thaw an lo cek sak ding, na duhlo a silen na mawtaw license cu kukhat sung an lo laksak ding.
 - (6). Na thaw/thisen an cek miah ritheih zu/sii 0.08% lolen 210 milimeters lolen himi hnak ih tamsawn a um len a malbik ni 30 na mawtaw mawng license an lo laksak (suspend) ding.
 - (7). Amahkhan (Bail) lawngin nazi pa 2 sung thawng na thlak hnuah thawnginn in suak thei a si ding.

Cawhkuan Daan

1. Zuri mawtaw mawng cu Class C Misdemeanor tiah ruat a si. Rittheih sii thalo dang, siichauh, methamphetamine, bing hmang le ri pawl khal hi class C misdemeanor sungah ruat a si veih ni 60 sung thawngthlak le paisa \$500 tiang cawhkuan theih a si.
2. Cun Mawtaw mawngtu mi pakhat cu a thiisen ah zu 0.15 grams lolen a thaw ah 210 milimeters aiih tam a um a silen class A misdemeanor a siih dan vek in kumkhat tiang thawngthlak le paisa \$5,000 tiang cawhkuan pek theih a si.

3. Zuu lolen ritheih sii hmang ih motor na mawn tiki a voi khatnak an lokaitikah
 - (a). Class C Misdemeanor tiah kawh a si.
 - (b). Taza zung man ah \$300 na pek tul
 - (c). A malbik nazi pa hnih sung cu thawngtlak tengteng a si. Na tuahmawh miih zirin Kumkhat tiang thawng na tlak thei
 - (d). Paise \$500-\$5000 lak a tlunlamih kan ngan zo vekih na rit daan zirin cawhkuan theih a si.
 - (e). Na motor licese kumkhat tiang an lo laksak thei ih thlingthlaknak hnuai (probation) ah an lo ret dingih rit-theih lam zirnak ah amalbik nazi 40 sung tlawng na kai a tul cumi kainak man a malbikah \$130 a si ding.
 - (f). Tlanghna (Community Service) a malbik nazi 20 na tuan a tul
 - (g). Thlak khat voikhat zungching thlaruk sung feh dingih fial a si.
 - (g). Cule na credit ah kumkhua in DUI (driving under influence) lolen OWI (operating while intoxicated) timi a um ringring ding.

4. A voi hnihnak kaihmi pawl cu dan vekin
 - (a). Class D felony tiah kawh a si
 - (b). Paise 10,000 tiang cawhkuan theih a si.
 - (c). Thawng kumkhat tiang tlak theih a si.
 - (d). Khawtlang hnaturan a malbik nazi 40 tuanter a si
 - (e). Motor license a malbik ni 180 in kum hnih tiang laksak theih a si.
 - (f). Thlintlaknak hnuai ah an thla ruk an ret a siih thlakhat voikhat zungah feh ringring dingih fial a si.

- (g). Tittheihnak hrang tlawng nazi 40 sung kai a tulih cumi man ah a malbikin paisa \$230 tlunlam pek a si.
- (h). Rittheihnak kaitu cet (device) na ke ah an lo ret dingih zuu zuarnak king tivekah feh a thei lo.
- (i). Thildang a tulummi a tul daan in tuahter a si ding.

A voithumnak sual a si tikah

- (a). Class D felony tiah kawh a si

- (b). Paisa \$10,000 tiang cawhkuan theih a si.
- (c). Ni 10 sungcu thawng tlak tengteng a si ih bail a ngah lo. Cuitlunlam kumthum tiang thawng tlak theih a si.
- (d). Khawtlang hnaṭuan a malbik nazi 60 tuanter a si
- (e). Motor license a malbik kumkhat in kumhra tiang laksak theih a si.
- (f). Thlintlknak hnuaiah kumkhat ret a siih thlakhat voikhat zungah feh ringring dingih fial a si.
- (g). Rittheihnak hrang tlawng nazi 90 sung kai a tulih cumi man ah a malbik paisa \$630 tlunlam pek a si.

- (h). Rittheihnak kaitu cet (device) ke ah
 ʈencih a si dingih zuu zuarnak king
 tivekah feh a thei lo.
- (i). Thildang a ʈullmi a ʈul daan in tuahter
 a si ding.
- (j). Na zun (unrine) ah siivai/ zuu u le um
 lo check ʈheu a si ding.

MIPI LAKIH RITTHEINAK HMANGTU (Public Intoxication)

USA ram hi zalennak ram a siih mipi pawl zalen tei um
 theinak dingah a cozah hin a duhsak a si. Sualnak hi laimi
 cun zalennakah kan ruah pangmi hi a pawizetmi a si.
 Laimi cu puai um len zurit
 dingah kan ruat ʈheu. USA
 daan in a hnuailam ih hmun
 mipi thawi pehtlainak
 hmunah zuuri ih um ding a
 kham a si.

- (a). Mibur umnak dingih
 cozah ih a tuahnak hmun:
 Lamzingpi kap fehnak
 (sidewalk),

- Lamzin (Street)
- Lehnak (stadiums)
- Mipi hmuan (parks)
- Rawldawr

Cawhkuan (Penaltie):

- (a). Class C Misdemeanor tiah koh a si.
- (b). Taza zung man ah \$300 na pek tul
- (c). A malbik nazi pahnih sung cu thawngtlak tengteng a si. Pahnih hnu lawngah amakhnan in suahtheih a si. Nazai Pahnih kim vetei Amakhantu neih a silen \$150 a siih, cumin hnu cun nazi pakhat ah \$100 vivo a phuntang a si. Cule mi/thil tuahmawh ih zirin Kumkhat tiang thawng tlak thei asi.
- (d). Paise \$500-\$5000 lak a tlunlamih kan ngan zo vekih na rit daan zirin cawhkuan theih a si.
- (e). Na motor licese kumkhat tiang an lo laksak thei ih thlingthlaknak hnuai (probation) ah an lo ret dingih ritheih lam zirnak ah a malbik nazi 40 sung tlawng na kai a tul cumi kainak man a malbikah \$130 a si ding.
- (f). Tlanghna (Community Service) a malbi nazi 20 na tuan a tul
- (g). Thlak khat voikhat zungching thlarauk sung feh dingih fial a si.
- (g). Cule na credit ah kumkhua in DUI (driving under influence) lolen OWI (operating while intoxicated) timi a um ringring ding.

Phuaih (Gang)

Gang timi cu Indiana cozah daan vekin mi pa 3 maw, cuhnak ih tamin a burin daan pahbal ih an um tlang a silen “gang” tiah ruah an si. Gang pawl in ziang an tuah ti a silen dawr an bauh, tanka an fir, rittheihsii an zuar, an vawp, tlawngah tlawngta an hnaihnawk. Hi pawl kan laimi lak khalah tampi an um zo ti kan theih a poizet. Hivek pawl zangtin an ra cang ti a silen innsangah um nuam lo tuk. Tawk awknak, buainak le remawk lonak ruangah fa le pawl misual ah an ra cangmi tampi hmuh theih a si.

Gang pawlih ton dingmi cu:

- (a). Thawng inn
- (b). Thihnak a si ko.
- (c). Leval 6 Felony tiang ngah theih a si.
- (d). Thawng kumkhat le hrek ihsin kumhnih le hrek le paisa \$10,000 tiang cawhkuan theih a si.
- (e). Greencard, citizen tiavek khal ngah loih um theih a si
- (f). Suahkehnak ramah tlunter sal theih a si (deportation)

Ziangtin Ralrinnak kan nei ding

1. Kan fa le pawl thinnuam ten kan ret a tul, inn lam ah siseh tlawng ah hmu suam an tong maw tivek kan hliathlai a tul. Hmuhsuam nautat tuar thei lo ruangah gang a lutmi an tampi ve.
2. Kan fa le pawl an vaidip zohsak ringring ding, ziang thillam dang an pai maw? Rittheih sii, paisa, kova, kuak tivek an pai maw tiah ngaih ven ringring ding a si.
3. Tlawnginn ih locker khal a cangcang ah zoh pahphah sak ding a si.

4. An cabu le facebook khal zohsak theu ding a si. Zuk, cafang telh thenthen vek and sual theu maw?

5. An taksa, ke, ban pawlah zuksuai tengteng mi a um maw tivek zoh ding a si.

6. Inn an tluntlai tikah suthlam ringring ding.
 7. An tuahmi le fehnak nitin suthlam ringring ding.
 8. Zo pawl thawn phone/chatting/tex an tuah aw theu timi theih ding.
 9. An tlawng le khualak rualpi pawl zo an siti theih ding.
 10. An kutzung hman dan pawl a hnuaivekih an hman len dawn ding a si.

BUNG RUKNAK**NU LE PA SUALNAK (Sex)**

Neih awkhlan ih umtlang (living together)
Neih awk hlanih umtlang hi Michigan state le Mississippi
state ahcun daan thianga a silo, thit umnak nei loih um
tlang pawl cu pakhat khat thihhloh silolen um tlang thei
nawn lo tivek tontikah an neihmi thil le ri pawl hi daan
ih neih aw cia zovekin a tangta tuin lolen a nung laimi in
cotheinak a nei lo. A hnuailamih thu pawl a neih a tul:

1. Na umpi miin a thilri le inn le lo pawl a
cothei a si tiah ca ngami le lungkimnak
a neih lawngah co theihnak an nei.
2. Nan pahnih hmin in inn, lo, motor tivek
thilril pawl a um tengteng a tul.
3. Daa ih a kham lonak state ih na um
lawngah a cang thei ding.

NAWHCI ZUAR

USA hi zalennak ram kan tinan nawhciei zuar hi daan thiang asi lo. Navada State lawngah daan ih on mi asi. Navada state hman ahcun county tampi ah sian a silo. Nawhciei zuar le leitu, phakhawng pawl le nawhciei zuar thawi petlai awtu pawl cu a hnuilam vekin USA cun daantatnak a nei. Online in si maw zuar awnak pawl an tuah theu ih, a zuar awtu le leitu hi palik in an thei cun kaikhah theih a si. Kumkim lo kum 18 hnua lam hrimhrim tla cu zuarawtu leitu khal dantatnak a sang zet. Palik hrekhat cu zuar aw vekin lamzin kap ah le online ah an phuanlangaw theuih lei asilen nan tonawk tikah a lo kai ding. Sual tuah hlan in lei dingih lungkimnak le leitumnak hi daan pahbal a si zo ti ih ngai asi. Ralrin a tulzet. Hivek pawl cu USA cozahpi in daan a hnuailam vekin daantatnak a nei thei a si. Cuitlunah state tin in an mah daan hngetkohzet an nei finging a si.

1. Nawhciei zuar thawi pethleinak a neimi ram dang ihsin USA ra ding pawl cu visa pek an si lo.
2. Nawhciei zuar tuah dingih ramdangta USA lalut ih sumpai lei lawnnak hmangtu pawl cu kum 20 tiang thawngtlak thei a siih paisa cawhkuat pek a si ding.
3. Cozah zung umnak pawl, ralkap hmun, siizung, tlawng kiangih zuar awtu le lei tu kaih ngah a silen kum khat tiang thawngtlak thei a siih paisa a tuldaan vekih cawhkuanter a si.
4. Nawhciei zuarnakah inn santu pawl theih a silen kum 10 tiang thawngtlak thei a siih paisa cawhkuanter an si ding.
5. Nawhciei zuar leitu kaih ngah a silen kum khat tiang thawngtlak theih a siih sumpai cawhkuanter an si ding.

Indiana State daan pawl:

1. Zuar awtu: Indiana ah nawhciei zuar awtu cu kumkhat tiang thawngtlak thei a siih paisa \$5,00 cawhkuanter lolen thla 6 ihsin kumthum tiang thawngtlak thei a siih cawhkuan \$10,000 pek a si ding. Class A misdemeanor a siih voithum ihsin tlunlam sual a silen D Felony a si ding.
2. Leitu: A leitu khal cuvek thotho asi ding. kumkhat tiang thawngtlak thei a siih paisa \$5,00 cawhkuanter lolen thla 6 ihsin kumthum tiang thawngtlak thei a siih cawhkuan \$10,000 pek theih a si ding. Cule Class A misdemeanor a siih voithum ihsin tlunlam sual a silen D Felony a si ding. Kumkimlo kum 18 hnuailam lei a silen Kumthum tiang thawngtlak theih a siih cawhkuan \$10,000 le class D felony hmakhatte ah pek theih a si ding.
3. Zuartu (Phakhawng): Nawhciei zuar pawl neitu, kilvengtu le zuarsaktu cu kum 2 tiang thawngtlak theih a siih cawhkuan \$10,000 a si ding ih Class C felony pek an si ding.

PAWNGSUALNAK (Rape Case)

Pawngsual kan timi cu lungkim tlangnak um loih nu pa sinak tuah khi a si. State khat le pakhat hivek tuahtu pawl cawhkuan an pek daan a bang aw cio lo. A thlangpi thu daantatnak pawl a dawtdawt in kan zoh hnik pei.

- a. Pawngsual hnuah thah tiang a tuah tu cu Class D Felony-6 a siih, kum 20-40 tiang thawng tlak tlunah paisa \$10,000 tiang cawhkuan theih a si. Culolen death panelty tiang cawhkuan theih a si.

- b. Thluak lam hmanlo, mibanglo pawl hrem, tuahmawh hnuah sualpi tikah Felony-5 a siih, kum 10-30 tiang thawng tlak thei a siih paisa \$10,000 tiang cawhkuan theih a si.
- c. Kumkimlo a hleiin kum 14 hnuailam sualpi tikah kum 1-6 tiang thawngtlak thei a siih paisa \$10,000 tiang cawhkuan theih a si. Class D Felony-4 a si.
- d. Kumkimlo sualpi tum ih sualpi tiang a thleng lo hmanah an taksa tham, an zahmawh le an pawhte pawl tham tikah Class D Felony a siih thla 6 ihsin kum 2.5 tiang thawngtlak theih a siih tlunah paisa \$10,000 tiang cawhkuan thei a si. Cule himi hi child molestration (Nauhak hmusuam) ti a siruangah sualpi ngah lo khanah cawhkuan tong theih thotho asi.
- e. Kumkim 18 tlunlam khal sualpi tum nan sualpi ngah loih thahrumih thawi tuahmawh lolen, zahmawh thamsak, pawhte thamsak, an taksa a hramhram ih thamsak pawl pawl a um tikkah Class D Felony a siih thla 6 ihsin kum 2.5 tiang thawng thlak theih a si tlunah paisa \$10,000 tiang cawhkuan theih a si.
- f. Sualpi duh ruangah thlem, ih an taksa tham le tongkam thawn sualpi duhnak langter a si tik khalah daan vekh in thurelnak zungah thlen theih a si thotho. Cumi a silen Class A misdemeanor a siih kumkhat tiang thawngin le \$5,000 cawhkuan theihter theih a si.

Himi pawl in ziang ha harsatnak a thlenpi

- a. Hnaṭuan tha ngah a thei lo.
- b. Nung sung hmuahhmuah ah a tangta ih “bad record” timi nuncang thalo timi cazinah a um ringring
- c. Insurance pawl a kai thluh
- d. Tlawng kai duh len Studant loan le shollorship pawl khal ngah a theih lo. Innsannak le inn lei tiang buai thlaknak a suakter thei a si.

BUNG SARIHNAK

A. Thinlung/Thluaklam Natnak

Chin pawl USA ram kan thlentikah thluak lamnatnak buainak nasa ten kan tong. Malaysia, India kan um laiah kaihkhieh, thawngtlak, hmuhsuam, Vuak le velh tonnak ruangah thinphang mangbang in kan umih Palik kan hmuh khallen kan thin a phang ringring. Cuimi ihsin kan nunnak ah hnaihnaawnak in thlen. Cule USA ah a phundangin buainak kan ra tong lala. Hnatuan ngah thei lo, hnatuan harsa, bills pek tul tamtuk, cun mirangtong kan thiam lo tikah kan duhvekin thil a cang thei nawn lo. Kan kiangkap thil kan daw, cu vek pawl in thluaklam natnak in thlenpi ih, ziang hman thei aw nawn lo mibanglo, mah le mah tuahmawh awk tiang ton thei a si ruangah a pawimawhzetih ruah ding a si.

Zing pawlin thluaklam natnak a thlepi thei

1. An hai, mangbang (Stress)
2. Helhkam (Worry)
3. Phurnak luartuk (Too much excited)
4. Hlawptlotuk (Too much ambitious)
5. Ithah maltuk (Less sleep)
6. Lungawinak luantuk (Being overly happy)
7. Game lak tamtuk (too much playing TV game)
8. Thu a si lolo ruak nguargo tamtuk
(too much imaginations)
9. Hnaṭuannak banter (fired)
10. Sumpai sungral
11. Tur ei ngah
12. Pawngsual tong
13. Hremtuarnak tong

Ziangtin Thluklamnat Neih Thoknak Kan Thei Ding

1. Thil zianghman poisaknak nei nawn lo
2. Simmi ziang khalih siar lo ringring
3. Hmaiton thusim khalih ṭong duh lo
4. ṭuan dingmi tuah dah lo (raw lei, thianfai tivek)
5. Thilthupi pawl hngilh ringring
6. Thusimteḥ hlannah ngai loin duhduḥ tlawk
phutpho
7. Thil hngak thei loih herkual ciamco
8. Rualpi pol thei lo
9. Mibur thawi um tlang thei lo
10. Thil cang thei lo pipi ruatih buaiḥ ciamco

Thluaklamnatnak Ngah Zo Theihtheinak Pawl

1. Thihduhnak thu rel ringring
2. Mah leh mah mawh thluk awih kan sultuk tiah
ruah aw ciamco
3. Natnak ciamco um loin dam thei dingih zum
aw dah lo

4. Ihthat dah lemlo, ihthat tamtuk
5. Mahte lawng beidongzetih um duh ringring
6. Phuba lak duhnak nei ringring
7. Hni ringring, tap ringring
8. Miin in thlei dangtuk tiih ruat aw ringring

Kilvengnak ding pawl

1. Pathian thu ngai, khawm ringring, Bible siar le thlacamnak thawn nun hman a tul
2. Kawhhran cangvaihnak le mibur cang vaihnakah tel ding
3. Pastor te hnenah thlacam dil ding
4. Siibawi thaten tongih, sii tha tei ei ding
5. Mibur lakah tlanlennak neih ding
6. Leknak lam tha tei neih ringring ding.
7. Thiltha lo lam ruat lo dingin lungawi thu simsim ringring thiam tum ding

Ziangtin kan bawm thei ding

1. Himi phone ah koin bawmnak ngah theih asi. (1800-273-8255)
2. Thlarau lam pstor pawl hnenah counseling tuahter ding
3. Siibawi tongter ding
4. Leitlun mithiam pawl counseling tuahter ding.

B.BULPAK THIANHLIMNAK

USA ram kan um tikah kan tasa thianfai kilkhawinak thiam a thupizet. Kan taksa a thiangfai lo tikah kan kiang kap le kan hnatuannakin in rem lo theih in tnanpi duh loin kan kiangih um harsa an ti lonak dingah kan ranrin a tulzet. Hnatuannak ih bawrhhlawh pawlhi hnatuannak campany khalin daantat le hnattuan suah khal a thei mi a si. Culawng siloin kan harhdamnak khal ah a thupizetmi a si.

(a). Kut thianfai daan

Thilbal tham tinten kut kholh ringring ding. Hnar, lutivek, hnaphnit, daileng, zunthawh tinten kut kholh ringring ding a si. Culolen natnak hrik a kai ding.

- ✦ Hnapkhir milakha cawih hlah
- ✦ Hnarhmul met ringring ding a si.
- ✦ Mawca (sock) thleng ringring ding. Rimsiapin hruk lo ding.
- ✦ Hna eek cawi vai ringring ding.
- ✦ Khak, cil duhduhnak phui ding a silo. Sink sungah phui ding a si. Sadah, kova (kunya) tivek kan hmawm khalah ekin sungah phuiih tiidai luatcihter ding a si.

(b). Taksa pum thianfai daan

Kolh aw fai ringring aw la hnipuan vai te hruk ringring aw.

Zakkha sii hnih ringring aw.

(c). Haa thianfai daan

Haa hi nikhat voihnih a malbik tuah ringring ding a si.

Nikhat voikhat haa karlak hri thawn cawihfai aw (floss your teeth)

- Kumkhat ah voihnih haa siibawi hnenah thianfai ringring aw.
- Kaa rimsiat lonak listerine hmang ringring aw.

BUNG RIAT NAK

INNSAN DAAN LE COVO

- Center township of Marion country in inn na sanmi thilsiat pawl cawhkuannak an lo dilmi pawl a hnuailam vek a silen pek lo ding.
- Innsangmi a siatnak hnakih tam man an lo cawh tika pek ding a si lo.
- Na sanmi inn na lut hlanah a siatmi um le um lo felfaiten zoh thluh awla, na suah tikah na lut vek dinhmun cakci in na apsal ding. Felfaiten zohhliat ih, remtulmi pawl na rem hnuah cawhkuan an lo

pek len HUD (housing urban development) timi 1-800-669-9777 ah report theih a si.

- HUD in Phunhnam thleidannak ruangah, pa/nu si ruangah, biaknak ruangah, le taksa kimlo ruangah innsan sianglo, innzuarmi lei sianglo, remcanglo dingih tuah hrimnak le daan pawl danglam deuh ih tuahsak hrim a um a silen daantat thei a si a ti.
- Hivek pawl na tonpanglen a hnuailamvekin tuah ding a si:
- Inn le lo thuhla ah theidannak na tuar a silen HUD zuangah heknak thu thlen aw. Himi pawlhi thehlutcih ding a si:
 1. Hmin le umnak address
 2. Na hekmi hmin le address
 3. Ziangvekin thleidannak na tong timi thutha ten ngan aw
 4. Thleidannak na ton tikcu le can pawl ngan aw
 5. Thuhla kimcang deuh theih duh le zawihnit le ko duh hrangah: HUD.gov; Ph. 1-800-669-9777

HNAṬUANNAK IH COVO LE THLUN DINGMI

Covo: federal law in a hnuailam ruangah hnaṭuannak pek lo a silen daan pahbal a si ati:

1. Phunhnam (race) ruangah
2. Vun rawng (skin color) ruangah
3. Pa/nu (sex) ruangah
4. Zumnak (creed) ruangah
5. Kum (age) ruangah

6. Asinan company in a mai hnaṭuantu ding hrangah tlinnak (qualification) a tuah thei ve.

**HNAṬUANNAK HMUNAH ZIANGVEKIN KAN
NUNCANG DING**

Hnaṭuantu pawl ziang tivek in hnaṭuannak hmunah kan cangvai ih kan tlangleng timi hi a pawimawh ngaingai. Hnaṭuantu pawl zo an sitile upat, zahder thiam hi a pawimawh in a tulzet a si. Tlunlam upa pawl thu neitu ih thulun le tuanpi pawl thawi remruah aw teih tuah ṭuankhawm theinak dingah an si daan vekten zoh thiam le petlaih thiam a ṭha in pawimawh tuk.

Phone kawhsal ṭulmi pawl kawhsal, email khirhsal ṭulmi zamrangteih let le khirhsal a thupi. Hnaṭuan thei lotikah kan hnaṭuannak theiher tengten a thupi. Hnaṭuannak company pakhat cio in fehdan le phunlam an neicio. Curuangah mah le ṭuannak ih zirhin nuncang thiam le an daan pawl hliathlai le theih a ṭulzet.

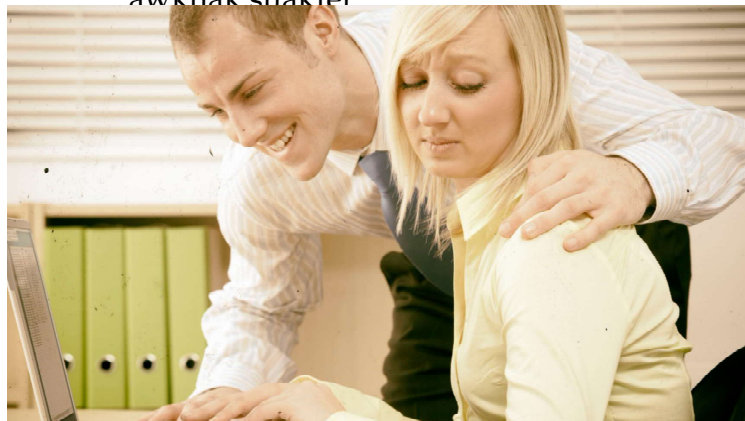
USA ah Affirmative action tiah an tiih cumi cu miphun malmi, phunhnam pawl kha hnaṭuannak ah theidannak um lo dingih dandun tuahmi a si. Cubakah, theidannak a rak um rero zomi pawl thlun ding le hmailam ih a ra thleng thei dingmi thleidannak pawl khamnak dingah nasa zetih hma laknak a si. Hnam, miphun, taksa rawng, mipa, nunau, zumnak, biaknak le kum ruangih thleidannak ummi pawl damter le rehter hi a hmalak bikmi a si. A tawinak cun mi zokhal

a hnam/miphun sinak, biaknak, nunau/mipa, le taksa rawng ruangah theidan theih an si lo tihi asi.

NUNAU MIPA SINAKIH HMUHSUAM AWKNAK (Sexual Harassment)

Indiana personal department in sexual harassment timi cu: “Unwelcome” tiah a ti. Mi pakhat ih lungkim le duhna umlo ih nupa sinak tongkam, thahrum hmangin tuah/hman khi a si. A hnuailam ih tarlangmi pawl hi sexual harassment tiah kawh theih an si.

1. Nupa sualna hman duhna ruangah hnaʔuanna daan danglam deuh ih tuahsak ih thlem. A dinhmun khaisang (promotion)
2. Hivek tuahduh ruangah hnaʔuanna ah lak.
3. A thlem thei lo ruangah hnaʔuanna ihsin dawi.
4. Hivek tuahduh ruangah hnaʔuanna hnaihnawk.
5. Hivek tuahduh ruangah ʔihtarh,
6. Hivek tuahduh lolen tuah thei lo ruangah hmuhthiam awklonak, huat awknak suakter

7. Zahmawh tɔngkam thawn mi vaterh
8. Duhlo cingih duhthu, hnaɕuan lai ih sim.
9. An taksa tham hrim, hnawt hrim

Zungungih Sexual harassment

Zung cabuai ih hnatuan lai a hramhram ih an liang vatham, hnawtmet, thuhaivekih thu ruah ih kut ih an taksa thamphah hrim.

Dunlam ihsin zahmawh copoh:

Hnaɕuannak hmunah zahmawh lam zawngin mi kan tuahsiat lo ding le copoh luan ding mi a si lo.

Daan le dun in copoh thianghlim hi a khammi cu a silo. A si ding hnakin a luandeuh. Tamdeuh a silen hnaɕuannak hmun ah hmuhthiamlonak le huatnak a thlengih cumi in a rahsuakmi cu mi pakhatkhat kha hnatuan ban. Suahter lolen dinhmun, sinak thum tiangin a suakter thei a si tiah "equal employment opportunity commission" in a ti.

Himi um theinak pawl:

1. Theih dingmi cu a thoktu hi mipa lolen nunau khal a si thei bakah nunau le nunau, mipa le mipa karlak khalah a si theimi a si.
2. Tlunlam upa le hnaṭuantu karlak
3. Hnaṭuan tlangtu rualpi karlakah a si thei.

Simthannak ding hmun le cawhkuan

Hnaṭuan thlangpi lolen mi pakhatkhat in hivekin ti duhdah a tong a silen a thlennak ding hmun ah hek, simtheih (report) ding a si. A tlangpi cun hnaṭuan hotu lolen human resources department ah sim theih ding a si. A tuldan in dan vekin thu relsak an si ding (hnaṭuannak ihsin banter lolen an sinnak thumsak, lolen ralrinnak pek (warning) tivek a si thei.

Hnaṭuanakih dawisuakmi (fired) lolen mahte colh ih covo: Nolo-dan le dung lam thu wedsite ih a simvek a silen Company tampi cun hnaṭuan an suahmi hrangah zangna domnak, bomnak an nei lo a ti. Asinan, state cozah hrek khat cun himi bomnak nei ding tiah dandun tuahsakmi tla an um.

Hnaṭuannak ihsin dawisuakmi (fired) lolen laidoff: Hivek a silen unemployment benefit dil theih a si. Culawng siloin company ih a neihciami helth insurance, life insurance le 401K tivek kha a tlangpi thu in thla 18 tiang lak peh theinak covo an nei a si. Himi hi “Consolidated Omnibus Budget Reconciliation Act” (COBRA) dan a siih company pawl in an thlun tengten a ṭulmi a si. Unemployment benefit cu workone ah dil theih a siih hnaṭuan laihih na karkhat hlawmi sungin an tuah dingih 47% hrawng ngah theih asi.

CABU RONMI PAWL

Franklin, Jentezen. First Things
(Online sermon, 2017)

Hagee, John. Seven kinds of people God cannot save
(Online sermon, 2016)

Jeffress, Robert. A place Called Heaven
(Division of Baker Publishing Group, 2017)

Munroe, Myles. Understanding Your Potential
(For worldwide distribution printed in the USA, 2005)

Wilson, Ralph F. Seven Last Word on the Cross
(Online articles, 2018)